

JA SAM POVEZANA KREATIVNOST

WiFi CERTIFIED BUILT-IN GPS AND WI-FI

JA SAM NIKON D5300. Ja sam kreativnost u svakom pikselu. Ja sam deljenje tvoje kreativnosti po celom svetu sa ugrađenom Wi-Fi* i GPS konekcijom. Impresioniraćete svakoga sa novim perspektivama koje ćete lako pronaći uz pomoć pokretnog ekrana. Svi će voleti fantastične fotografije koje ćete snimiti uz pomoć senzora slike od 24.2 MPix, 39 fokusnih tačaka i ISO osetljivošću do čak 12.800. Ja sam tvoje online platno. nikon.rs

At the heart of the image

*Wi-Fi bežična mreža za brzo deljenje fotografija

FOLLOW FOCUS FUJIFILM X-E2 DIJA DUPLIKATOR ZA DIGITALIZACIJU NEGATIVA JINBEI HD600 AUTOPORTRET KROZ ISTORIJU

ReFoto

ReFoto

CASOPIS ZA KULTURU FOTOGRAFIJE BR 109 FEBRUAR 2014 WWW.REFOTO.RS

RSD 250
K.M. 6
KUNA 25
DEN 150
EVRA 3,5

FOTOGRAFI

ANASTASIA TAYLOR-LIND

Neumorni tragač za pričama o mitskoj snazi žene

SANJA JOVANOVIĆ

U potrazi za otpisanim herojima

MAJA STOŠIĆ

Čuvar starih zanata

KAKO DA...

Kreativno koristite makro fotografiju

Nov konkurs časopisa

AUTOPORTRET

Tehnika

NA TESTU
Nikon D5300
Spreman za sve zadatke

Kreativnost

KNJIGE PO NARUČBINI
Napravite samu svoju knjigu u Photoshopu i InDesignu

Inspiracija

REFOTO RABIONICA
Čitaoci fotografisali na Sajmu fotografije u Artgetu

Tema broja
Žene
u dokumentarnoj fotografiji

ISSN 1450-6394

ZOOM FOTO

Svi fotoaparati na jednom mestu
Beograd, Krušedolska 3; Tel: 011/414 6042; www.zoomfoto.rs

POKLON
torbica i filter

Nikon D3100 Set sa 18-55 mm VR f/3.5-5.6

- > 14,2 MPix, CMOS senzor, DX formata
- > ISO 100-12.800 > LCD displej od 3 inča
- > Full HD video zapis 1920 x 1080

SUPER cena: 46.990 din

POKLON
Canon ranac

Canon EOS 1100D SET sa 18-55 mm IS II

- > 12,2 MPix, CMOS senzor
- > ISO 100-6.400 > Pokretan LCD displej
- > HD video zapis 1280 x 720

SUPER cena: 42.990 din

Olympus STYLUS 1

- > 12 MPix, BSI CMOS senzor > 10,7 x optički zum
- > ISO 100-12.800 > Blenda f/2.8
- > LCD displej od 3 inča

SUPER cena: 76.990 din

POKLON
memorijska kartica

Sony NEX 3N Set sa 16-50 mm

- > 16,1 MPix, CMOS senzor
- > ISO 100-16.000 > LCD displej od 3 inča
- > Full HD video zapis 1920 x 1080

SUPER cena: 51.990 din

Stativ sa pokretnim, savitljivim nožicama i držačem za iPhone 4.
JOBY Gorillamobile za iPhone 4
SUPER cena: 4.990 din

Smart Lens objektiv za eru pametnih telefona.
Sony DSC QX10 za Smart telefone
SUPER cena: 23.990 din

MARUMI

SIGMA

Metz

EPSON

Manfrotto

JOBY

Filteri

Objektivi / filteri

Blicevi

Štampači

Stativi / glave

Stativi

Najbrži štampač na svetu

do 70 A4 strana u minuti

HP Officejet Pro X

HP PageWide Technology

DVOSTRUKO BRŽI I UPOLA JEFTINIJI

HP postavlja novi standard za poslovnu štampu. Novi štampači i multifunkcionalni uređaji HP Officejet Pro X štampaju do 70 stranica u minuti u opštem kancelarijskom režimu, uz cenu štampe 50% nižu nego kod laserskih štampača u boji. Kako? Odgovor leži u revolucionarnoj tehnologiji PageWide, koja koristi glavu za štampu širine cele stranice koja istovremeno ispisuje sva četiri originalna HP-ova pigmentna mastila na papir.

HP Officejet Pro X takođe nudi:

- Automatsku obostranu štampu.
- Glavnu fioku kapaciteta 500 A4 listova.
- Žive boje: dosledno štampa trajne dokumente sa trajnom bojom, profesionalnog kvaliteta koristeći originalne HP-ove pigmentne kertridže.
- Mobilnu produktivnost: štampajte sa smartfona ili tableta sa bilo kog mesta zahvaljujući tehnologiji e-Print.
- HP Web Jetadmin: proaktivno upravljanje uređajem i nadgledanje statusa sa udaljenih lokacija.

Pobednica konkursa „Nov početak“ u organizaciji časopisa za kulturu fotografije ReFoto: Kristina Bočanin Todoric sa fotografijom „IT baba“ kao nagradu dobila je HP štampač poslednje generacije, HP Officejet Pro X451dw.

Gold Specialist:
Designjet Production
Document Solutions
Managed Print
ServiceOne Printing & Computing
Workstation

Silver Specialist:
Server
ServiceOne Enterprise
Storage

Prodaja
Sime Igumanova 14, 11000 Beograd, Srbija
Telefon: (011) 2450 779 Fax: (011) 2404 995 Email: upit@golum.rs

Demo centar
Knez Mihajlova 23/1 11000 Beograd
Email: demo@golum.rs

Servis
Bulevar Arsenija Čarnojevića 172 11000 Beograd
Telefon: (011) 6301 999 Fax: (011) 2670-236 Email: servis@golum.rs

OSNIVAČ
Slobodan Vukadinović
IZDAVAČ
Studio One
Beograd, Pčinjska 15a
TEL. 011/34-49-641
FAKS. 011/78-60-234

DIREKTOR
Marija Vukadinović
marija.vukadinovic@studioone.rs

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Milan Živković
milan.zivkovic@refoto.rs

IZVRŠNI UREDNIK
Ivana Tomanović
ivana.tomanovic@refoto.rs
UREDNIK VEB PORTALA
Milica Mrvić
milica.mrvic@refoto.rs
UREDNIK TEHNIKE
Boris Bjelica
boris.bjelica@refoto.rs

SARADNICI
Svetislav V. Dragović,
Vladimir Červenka, Miroslav Nikoljačić,
Imre Szabó, Jelena Matić,
Marija Milovanović-Maksimović, Srđan "Abdee"
Abdjević, Predrag Vučković, Emma Szabó,
Sandra Vitaljić (Hrvatska), Damir Tiljak (Hrvatska),
Vojin Mitrović (Pariz).

TEHNIČKA REDAKCIJA I DIZAJN
Sanja Cvejanović
Emilija Jelić

LEKTOR
Biljana Gordić
PRE-PRESS STUDIO ONE
Rukopisi i prilozil se ne vraćaju

ŠTAMPA
Štamparija "Politika AD", Beograd
CENA pojedinačnog broja
250 dinara

ŽIRO-RAČUN 160-328850-16
E-POŠTA info@refoto.rs
VEB-PORTAL www.refoto.rs

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

77
FOTO : časopis za kulturu fotografije /
glavni i odgovorni urednik Milan Živković. –
1996, br. 1- - Beograd (Pčinjska 15a) :
Studio One, 1996- (Beograd : Politika AD). –
30 cm
Dvomesечно. – Varijantni naslov od 2001.
Refoto
ISSN 1450-6394 = Foto (Beograd)
COBISS.SR-ID 117858055

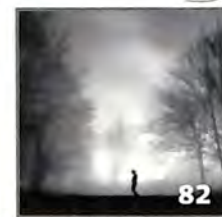
© SVA PRAVA ZADRŽANA Nijedan deo ove publikacije ne sme biti reprodukovani ili objavljeni u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje, unošenje u bilo koje baze podataka ili sisteme za pretraživanje, bez prethodne pismene saglasnosti izdavača.

REFOTO | ČASOPIS ZA KULTURU FOTOGRAFIJE

FEBRUAR 2014 | Br 109

sadržaj

stalne rubrike

U FOKUSU

04 Najbolje fotografije čitalaca

SVET U FOKUSU

08 Hasselblad Masters

TEMA BROJA

13 Žene u dokumentarnoj fotografiji

FOTOGRAFI

14 Anastasia Taylor-Lind

22 Maja Stošić

28 Sanja Jovanović

IZLOŽBE

76 Nov početak

DEŠAVANJA

78 Refoto radionica – Izložba u nastajanju

82 365 uspomena

POPULARNA ISTORIJA FOTOGRAFIJE

34 Žene dokumentaristi

AKTUELNOSTI

74 Najave, knjige

KOLEKCIONARSKI UGAO

72 Sawyers View-Master

FOTO-KONKURSI

87 Nov konkurs časopisa "Autoportret"

FOTO-KLINIKA

90 Komentisanje vaših fotografija

TEMA

84 Autoportret – prikaz fotografskog autoportreta kroz istoriju i tehnologiju

28

PRATITE REFOTO I NA FACEBOOK STRANI <http://on.fb.me/Refoto>

tehnika

AKTUELNA FOTO-OPREMA

FUJIFILM X-E2

58 Prema glasanju na našem sajtu ovo je najpopularniji kompaktni sistemski fotoapar

OLYMPUS OM-EM1

66 Da li je ovo bezgledalna zamena za D-SLR fotoaparate?

JINBEI HD600

70 Moćan fleš s ugrađenom baterijom

NIKON D5300

62 Nove tehnološke mogućnosti za liderstvo u kategoriji

foto-škola

TEHNIKE FOTOGRAFISANJA, DIGITALNA OBRADA

KAKO DA...

36 Kreativno primenite područje makro fotografije

DIJA DUPLIKATOR

46 Sistem za digitalizaciju vaših negativa i slajdova

KNJIGE – NA ZAHTEV

52 Kako da sami napravite sopstvenu knjigu ili katalog

FOLLOW FOCUS

50 Dodatak za objektiv za kontrolu zuma i fokusa tokom snimanja videa

Oni pišu za vas...

Boris BJELICA
UREDNIK TEHNIKE
Izdvojio je za vas najinteresantnije modele fotoaparata koji nude kvalitet ali i zadovoljstvo rada

Ivana TOMANOVIĆ
IZVRŠNI UREDNIK
Pripremila je dva portfolija, kao i temu broja, a tu su i majstori svog zanata – Hasselblad Masters

Milica MRVIĆ
UREDNIK VEB PORTALA
Kao najavu našeg novog konkursa pripremila je prikaz autoportreta, kao i naše radionice tokom Sajma fotografije

Miroslav NIKOLJACIĆ
KOLEKCIONAR
Poveo vas je na zanimljivo putovanje u prošlost sa stereo fotoaparatom

Jelena MATIĆ
ISTORIČAR UMETNOSTI
Kao odgovor na temu broja priredila je istorijski prikaz o znacaju žena u dok. fotografiji

Reč urednika

Žene i druge priče

Prelazak na dvomesetni režim izlaženja zbunio je mnoge, ali sada, nakon dva protekla meseca, mislim da je svima jasna naša namera da, pored časopisa ReFoto, porodici zaljubljenika u fotografiju ponudimo i pružimo još mnogo toga. A tokom ova dva meseca dešavanja je bilo na pretek.

Svakako najzanimljivija bila je radionica u okviru Sajma fotografije. U prostoru galerije Artget postavljena je najmodernija fotografska oprema koju smo iskoristili da snimimo kostime na profesionalnim modelima, a koje je pripremio tim šminkera i frizera. Na taj način, naši čitaoci mogli su da oseče čari rada u studiju, pogotovu što je svako imao svoj set i svog modela. S obzirom na to da se baš sve, uključujući i obradu fotografija i štampu, dešavalo na licu mesta, prisutni su jedva čekali da vide novu fotografiju okačenu na zid galerije. Smenjivala su se različita osećanja, od ushićenja do neverice da se na fotografijama metarskog formata može postići takav kvalitet i to bez višednevne obrade i "muljanja" po Fotošopu. U stvari, podsećanje da fotografske zadatke i probleme treba rešavati fotoaparatom, a ne računarnom bio je osnovni cilj ove radionice. Usledila je realizacija izložbe našeg godišnjeg konkursa na temu "Nov početak", u istoj galeriji Kulturnog centra Beograda, kome se i ovom prilikom zahvaljujemo.

Svi koji nas prate i na veb portalu znaju količinu informacija koje smo objavili. Sada ćete se verovatno zapitati šta je preostalo za papirno izdanje. Iako nije lako nepristrasno i sa distance posmatrati broj koji je pred vama, sigurni smo da će vas držati zaokupljenim dugo, barem dok ne realizujemo sledeći ReFoto.

Prvo što ćete primetiti jeste da dominiraju dame. Neupućeni obično misle da je, pre svega zbog tehničkog aspekta, fotografija "muški" posao. To mišljenje je toliko pogrešno da ga ne vredni ni spominjati. A ako još uvek ima onih koje treba razuveriti, neka prvo pogledaju priču o istoriji žena u fotografiji, a potom tri portfolija i to u oblasti dokumentarne fotografije. Mislim da su nam ove tri dame dale veoma ozbiljan domaći zadatak.

Odgovarajući na veliki broj vaših komentara i zahteva dajemo vam i sažeto uputstvo kako da na najjednostavniji način napravite svoja štampana izdanja, bilo da su u pitanju katalogi ili monografije od par stotina strana. Primer predstavlja moja knjiga akt fotografija pod nazivom "Drugi san", posvećena ženama.

Što se nezaobilazne tehnike tiče predstavljamo vam izbor foto-opreme koja je obeležila ovaj period. Olympus pravi hrabar iskorak u neistraženo područje profesionalnih CSC fotoaparata koji veoma ozbiljno ugrožavaju smisao postojanja D-SLR sistema. Pojava fleševa koji se napajaju iz baterije ugrađene u kućište ukazuje na ozbiljne promene u ovom segmentu foto-opreme, a posebno kada shvatimo da se proizvođači iz Kine više ne bave kopiranjem proizvoda već da predstavljaju neke nove standarde.

Ovo je samo mali deo onoga što vas očekuje u novom broju vašeg i našeg časopisa.

M. Žubobut

Milan Živković
milan.zivkovic@refoto.rs

**ALEKSANDAR
TOPALVIĆ, PARIZ,
FRANCUSKA, "Oštrica"**

"Tehnika crtanja svetlom (light paint) veoma je popularna u Parizu gde trenutno živim i radim. U zgradama namenjenim rušenju ponekad se organizuju kolonije mladih umetnika koje tu rade sve dok ih gradske vlasti ne proteraju, pa onda umetnici traže novu zgradu. U jednoj od takvih umetničkih kolonija snimio sam i ovu fotografiju na kojoj je prikazan mladi fotograf koji se isključivo bavi ovom tehnikom fotografije. Fotografisano je fotoaparatom Canon 6D, objektiv 1,4/50 mm, 1/150 sec; f/20; ISO 200.

.....
Aleksandar Topalović iz Beograda, rođen je 1967. godine. Radi kao slobodni fotograf.

U fokusu

najbolje fotografije čitalaca ovog meseca

U OVOM BROJU
PRIJATELJ RUBRIKE
NAGRAĐUJE NAJBOLJU
FOTOGRAFIJU
KNJIGOM "FOTOGRAFIJA"

Donna

► **SILVIJA KOCIĆ**
Vlasotince, "Izolacija"

"Posmatrajući sa strane, dečji svet prihvatanja nekada nam može delovati jako surovo i destruktivno po pojedinca koji se na bilo kakav način ne uklapa u predstavljeni sistem vrednosti. Ovde sam na neki način pokušala postići vizuelni efekat polarizacije između takvog pojedinca i grupe, a sama barijera u vidu stakla, vizuelne odvojenosti, daje puni efekat sve uz izraženu neverbalnu komunikaciju aktera."

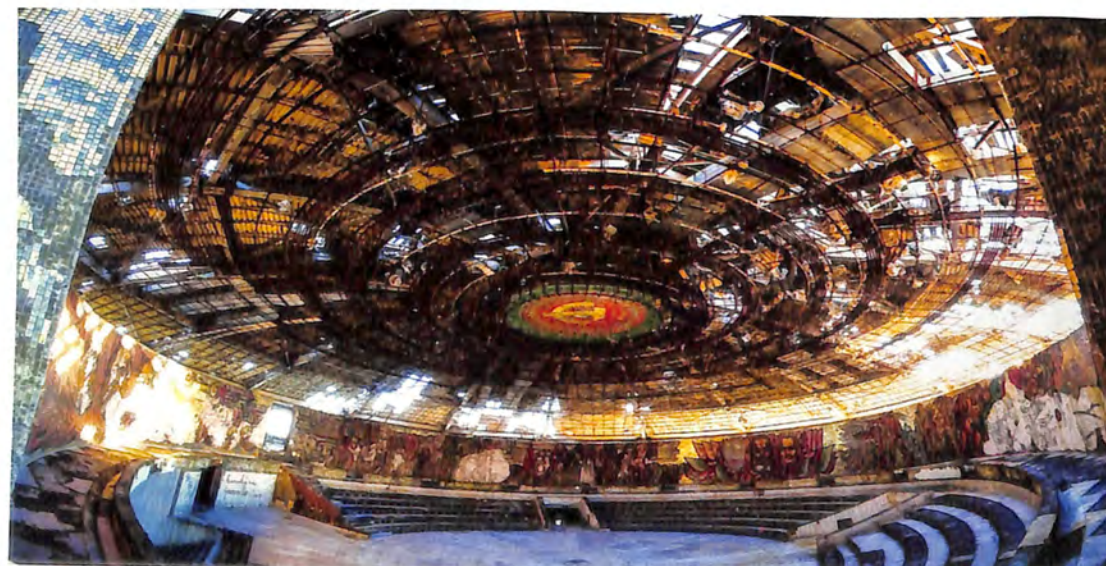
.....
Rodena je 1974. godine u Beogradu gde je stekla zvanje Inženjera informatike. Od 2005. živi u Vlasotincu. Svoje fotografije prodaje na sajtovima kao što su: „Bigstock“, „Fotolia“, „Dreamstime“. Beleži autentične i neposredne momente bez kompjuterske manipulacije ili, ako je ima, koristi je u minimalnoj meri kada proceni da doprinosi kvalitetu fotografije.

► **ĐORĐE BOŠKOVIĆ,**
Beograd, "Buslužđa"

"Buslužđa je bivši komunistički centar Bugarske. Svečano je otvoren 1981. godine u čast bivšeg bugarskog osnivača socijalizma Dimitra Blagoeva. Od 1989. godine, kada je komunizam doživeo krah u toj zemlji, objekat je u potpunosti napušten. Surove zime, a i bezobzirnost s ljudske strane, uništili su ga. Upkos tome i dalje ostavlja bez daha svojom imponzantnom veličinom i izgledom."

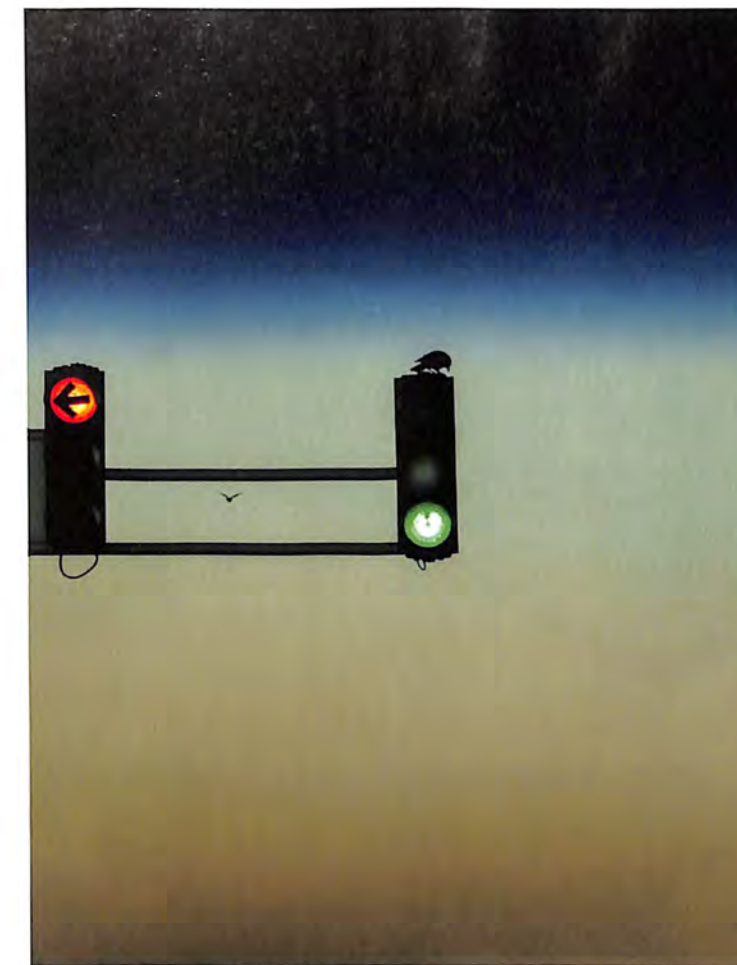
.....
Rođen je 1985. u Čačku. Živi i radi u Beogradu. Fotografijom počinje da se bavi 2009. godine. U početku kao hobi, fotografija vremenom postaje izvor prihoda i opsesija da stalno fotografiše svet oko sebe. Radovi su mu objavljeni u više domaćih i stranih časopisa. Više fotografija možete pogledati na www.flickr.com/photos/djordjeboskovic/

► **MARIJANA PANTIĆ,**
Beograd, "Kulise"

"Fotografija je zabeležena u jednom od Nemačkih gradića. Interesantno je posmatrati mesto koje čini samo jedan red kuća, a koje zbog toga daju utisak kulisa podignutih privremeno za potrebe nekog holivudskog filma. Zakrivljenje koje deluje kao proizvod širokougaonog objektivna zapravo je stvarno i isto je kada je gledano okom posmatrača."

.....
Marijana je student doktorant, fotografijom se bavi amaterski već osam godina. Fotoaparat joj je u službi izražavanja kreativnosti i ovapločenja mašte, mada ne propušta priliku da ga upotrebi ni kada posećuje nova mesta. Do javnog izlaganja na grupnoj izložbi "100 NAJ", povodom stotog broja časopisa ReFoto, publika njenih radova bili su uglavnom porodica i prijatelji.

► **DARKO RIČKO**
Sisak, Hrvatska, "Nightwalker"

"Sisak je grad na tri rijeke pa su magle uobičajene i nekada gušće nego u Londonu. Volim fotografirati po raznim vremenskim uvjetima jer su mi tada drugačije perspektive viđenja. Na ovoj fotografiji magla je bila taman toliko gusta da se druga obala tek nazire i daje lepu atmosferu i prolazak ljudi sa

svojim mislima, pokretima, dodaju toj atmosferi dinamiku."

.....
Rođen u Sisku, radi u sopstvenoj firmi. Fotografijom se amaterski bavi još iz srednjoškolskih dana. I danas smatra fotografiju čudom jer to što vidimo na fotografiji je nečiji trenutak – onog koji je fotografisao ili onog koji je na fotografiji, trenutak vremena, oblika, boja...

► **MILAN BABIĆ**
Novi Sad, "Uhvaćena"

"Fotografija je deo serije u kojoj sam želeo da prikazem usamljenost i otuđenost pojedinca u današnjem modernom svetu. Sve tri fotografije snimljene su jednim blicem s kišobranom. Od opreme sam koristio Canon 6D, Canon 1,8/50 mm i Canon 4/24-105 L, a blic je Canon 430EX. Fotoaparat je bio podešen na monohromatski profil uz isticanje crvene boje. U Photoshopu su urađene manje korekcije na koži lica, "skidanje" tetovaže sa struka i davanje blagih plavkastih tonova."

.....
Rođen je 1984. u Novom Sadu. Završio je Fakultet tehničkih nauka i menadžment u medijima. Fotografijom se bavi već tri godine i najviše ga zanimaju modna i umetnička, ali se bavi i komercijalnom fotografijom. Inspiraciju traži u svakodnevnom životu i radi na proširenju svog portfolija.

PORTRET HASSELBLAD MASTERS © DMITRY AGEEV, Rusija

HASSELBLAD Masters 2014

TITULU NAJBOLJEG, ILI KAKO TO "HASSELBLAD" VOLI DA DEFINIŠE –
TITULU MAJSTORA, PONELO JE DVANAEST FOTOGRAFA IZ RAZNIH
DELOVA SVETA. KVALITETOM I KREATIVNOŠĆU IZBORILI SU SE ZA
OVO PRESTIŽNO ZVANJE

Piše Ivana Tomanović

UMETNOST HASSELBLAD MASTERS © RAFAL MALESZYK, SAD

PROJECT//21 HASSELBLAD MASTERS © PAUL GISBRECHT, Nemačka

POBEDNICI PO KATEGORIJAMA

ARHITEKTURA: Martin Schubert, Danska /
EDITORIAL: Antonio Pedrosa, Portugal / MODA/
GLAMUR: Bara Prašilova, Češka Republika /
UMETNOST: Rafal Maleszyk, SAD / OPŠTA:
Roman Jehanno, Francuska / PEJZAŽ/PRIRODA:
Hengki Koentjoro, Indonezija / PORTRET: Dmitry
Ageev, Rusija / PROIZVODI: Bryn Griffiths, Velika
Britanija / PROJECT//21: Paul Gisbrecht, Nemačka
/ PODVODNA: Chris Straley, SAD / VENČANJA/
KORPORATIVNA: Joseph Goh Meng Huat,
Singapur / DIVLJINA: Rafael Rojas, Švajcarska

Kompanija "Hasselblad" nastavlja svoju više-decenijsku misiju stvaranja i unapređenja fotografskih slika. Njihovi standardi bili su i ostali jedni od najviših, kako za fotografe "starog kova" iliti starije generacije, tako i za mlade autore koji su fotografiju upoznali tek u njenom "pikselnom" izdanju. Prepoznatljiva "crna kocka" danas je dobila "space look" u vidu sivometaliziranog kućišta koje svojom veličinom i masom izaziva poštovanje, da ne kažem strahopoštovanje, naročito kada dizajnu priključite i cenu koja uglavnom sadrži pet cifara – u evrima! Naše tržište, nažalost, ne zahteva (tj. ne može da plati) da ovdašnji fotografi kale svoje zanatske i kreativne sposobnosti na jednoj takvoj izuzetnoj "spravi", mada nekoliko primeraka srednjeg formata digitalnih fotoaparata može da se nađe.

Da se ne zavaravamo, situacija nije ružičasta ni u svetu, pa tako većina fotografa ne poseduje H5D ili neko slično čudo tehnike, već ga iznajmljuje po potrebi. Ipak, treba naglasiti da je u svetu profesionalne fotografije "Hasselblad" ne samo statusni simbol, već i garant superiornog kvaliteta, a to je pozicija koju on gradi već više od sedamdeset godina.

MODA/GLAMUR HASSELBLAD MASTERS © BARA PRAŠILOVA, Češka Republika

PEJZAŽ/PRIRODA HASSELBLAD MASTERS © HENGKI KOENTJORO, Indonezija

Pored dizajniranja objektivna koji su među najboljima u svetu, "Hasselblad" se bavi i edukacijom i promocijom fotografa, pa je tako još 2001. godine pokrenuo konkurs namenjen profesionalcima pod nazivom "Hasselblad Masters". Od 2012. postao je biženalni konkurs i prvi put otvoren je ne samo za korisnike fotoaparata srednjeg i velikog formata već i formata od 35 mm (sa sensorima od 16 megapiksela, pa nadalje). To je znatno povećalo broj učesnika i fotografija – od 2.500 poslatih fotografija 2012. godine broj se popeo na bezmalo 4.000.

PROIZVODI HASSELBLAD MASTERS © BRYN GRIFFITHS, Velika Britanija

DIVLJINA HASSELBLAD MASTERS © RAFAEL ROJAS, Švajcarska

ARHITEKTURA HASSELBLAD MASTERS © MARTIN SCHUBERT, Danska

EDITORIAL HASSELBLAD MASTERS © ANTONIO PEDROSA, Portugal

Od ove godine dodata je nova kategorija "Podvodna fotografija", što čini ukupno dvanaest kategorija ili tema, a tu je i kategorija "Project//21" za fotografije koji tek stupaju u svet profesionalaca. U odluku o pobjedniku u svakoj od kategorija uključena je i šira javnost mogući na internetu. Na stranici www.hasselblad.com/masters. Od stotine pristiglih za svaku od kategorija, deset autora koji su predstavljeni sa po tri fotografije ulaze u uži izbor. Publika putem on-lajn glasanja bira svog pobjednika kategorije, a konačnu odluku donosi međunarodni žiri sastavljen od fotografskih i medijskih stručnjaka. Na ovaj način

bira se samo jedan autor po kategoriji koji će poneti prestižno zvanje "Hasselblad Master".

Dvanaest najboljih autora, dvanaest mastera imaće priliku da radi na sopstvenom projektu najnovijom "Hasselblad" foto-opremom. Tako nastale serije fotografija postaću deo četvrte specijalne publikacije pod nazivom "Masters Commemorative Book". Na predstojećem sajmu Fotokina 2014 biće im uručeni trofeji, a pobjedničke fotografije biće prezentovane širom sveta na velikoj putujućoj izložbi, koja će premijeru imati na pomenutom sajmu.

PODVODNA HASSELBLAD MASTERS © CHRIS STRALEY, SAD

VENČANJA/KORPORATIVNA: HASSELBLAD MASTERS © JOSEPH GOH MENG HUAT, Singapur

ŽENE

u dokumentarnoj fotografiji

IAKO DANAS IMA PUNO ŽENA FOTOGRAFA, I Taj broj vremenom raste, u dokumentarnoj sferi fotografije nisu toliko zastupljene, a u prvoj polovini dvadesetog veka na žene dokumentariste gledalo se kao na čudne, ali hrabre žene, spremne na svakakve "ludorije" zarad dobre fotografije

Piše Ivana Tomanović

Autor jedne od najčuvenijih fotografija je žena – Dorotea Lang (Dorothea Lange). Fotografija se zove "Migrant mother" (Majka migrant) i snimljena je tokom velike depresije u SAD 1936. godine. Ne samo da ju je snimila žena fotograf već je i na fotografiji žena-majka s dvoje dece. Iako skrhanima uslovima života i nemaštinom, njen pogled i govor tela govore o snazi i volji za opstankom. Ova fotografija ne samo što je najavila kraj krize, već i novu ulogu žene u društvu.

Fotografski posao nije lak, traži puno odricanja, a neretko i teškog fizičkog rada ali daje puno toga. Pre svega, uzbuđenje, neizvesnost, dramu... reču avanturu koja može da vas na-

gradi fantastičnim fotografijama, zapisima života i vizije, dokumentima istorije. Nekada glomazne fotoaparate, spor i komplikovan proces nastajanja fotografije zamenila je laka i svima dostupna digitalna tehnologija koja je omogućila veći upliv žena-fotografa u ovu neizvesnu sferu fotografije. Iako je tehnika rada postala mnogo lakša, teme su sve surovije, kao i svet u kom živimo. Ipak, ženski pogled kroz fotoaparata uvek sadrži empatiju, čineći tako svaku stvarnost humanom.

Ovaj broj posvetili smo upravo ženama fotografima i to iz različitih nivoa delovanja. Anastasia Taylor-Lind je profesionalni foto-

graf dokumentarista, član jedne od najboljih agencija na svetu – VII. Iako je tek prešla tridesetu, iza sebe ima veliki opus i rad na brojnim i ozbiljnim projektima, dok na projektu o depopulaciji stanovništva (na svetskom nivou), trenutno radi.

Tu je i portfolio Sanje Jovanović, na našim prostorima zapažene još tokom studija i dobitnika brojnih nagrada. Nov način života i okruženje nisu je odvojili od "stvarnog" života koji beleži s jednakom pasijom.

Treći portfolio predstavlja foto-amatera Maju Stošić koja je dokumentovala stare zanate shvatajući da je vrednost dokumentarne fotografije upravo u borbi protiv zaborava. ■

MARGARET BOURKE-WHITE

DIANE ARBUS

DOROTHEA LANGE

Anastasia TAYLOR - LIND

AGENCIJU VII PREDSTAVILI SMO NEKOLIKO PUTA, A SADA PRVI PUT KROZ RAD JEDNE ŽENE FOTOGRAFA KOJA JE, SUŠTINSKI, SVOJ ŽIVOT POSVETILA FOTOGRAFIJI. ANASTASIJA TEJLOR-LIND JE VREDNA, STRPLJIVA, ODGOVORNA I MAHOM USMERENA NA PRIČE O ŽENAMA KOJE JE FASCINIRAJU SVOJOM SNAGOM I ODLUČNOŠĆU, BAŠ KAO ŠTO JE I ONA SAMA

Piše Ivana Tomanović

MITSKA snaga žene

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII.
"ŽENE PKK GERILE"
Zilan, 18 godina, u naručju drži macu po imenu "Sweetness" dok se karavan mazgi priprema za polazak u 5:30 časova u logističkom kampu u Kurdistanu, Irak. Kurdistanska radnička partija (PKK), veruje u suživot čoveka i prirode tj. životinja, domaćih i divljih poput ukroćenih veverica ili zečeva.

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII.
"ŽENE PKK GERILE"
Pešmerga žena-vojnica kontroliše carinski prelaz na autoputu izvan Sulaymaniyah, Kurdistan, Irak, 2003.

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII, "ŽENE KOZAČKOG PREPORODA"
Galina Prokopenko, 75, prababa, instruktor karatea s crnim pojasom i član Internacionalne unije Kozaka kod svoje kuće u Feodosiji, Krim, Ukrajina, 2010. Povratak Kozaka započeo je 1991. godine padom Sovjetskog Saveza kada je mala grupa muškaraca i žena krenula da obnavlja njihovu istorijsku ulogu u odbrani južnih ruskih granica i Pravoslavne crkve. Danas ovaj pokret ima puno članova i podržan je od strane vlade koja investira u brojne kadetske škole na jugu.

Razvoj fotografske tehnologije čini se da je imao velikog uticaja ne samo na promenu načina rada već i na izuzetan porast broja žena fotografa. Nekada težak i komplikovan zanat koji je iziskivao i fizičku spremnost, poslednjih decenija transformisao se u tehnološki jednostavnu operaciju koja je skinula veo misterije o tome kako fotografija nastaje. Nova uloga žene i njena sve veća prisutnost u skoro svim oblastima javnog života i delovanja, dala joj je novo mesto i u svetu umetnosti, pre svega fotografije.

Dokumentarna fotografija u prvoj polovini i sredinom dvadesetog veka bila je skoro isključivo "muška" oblast s par izuzetaka, o čemu možete pročitati u rubrici Popularna istorija fotografije. Odlazak žene na ratište ili neka druga konfliktna područja bio je, skoro, nezamisliv dok je situacija danas, drastično drugačija. Anastasija Tejlor-Lind (Anastasia Taylor-Lynd) član je čuvene agencije VII čiji članovi danas suvereno "vladaju" na stranicama časopi-

sa, knjiga i veb portalima koji se bave vestima i događajima iz celog sveta. Jedna od čak pet žena u ovoj agenciji, već sa nešto preko trideset godina ima obimnu biografiju sačinjenu od mnoštva fotografskih projekata, putovanja, iskustva, objava i nagrada. Agenciju smatra svojim uporištem i mestom inspiracije jer ona okuplja neke od najboljih dokumentarista sveta.

Iako je rođena u Londonu, mogla bi se nazvati građaninom sveta jer svoje prebivalište često menja, prelazeći s jedne strane planete na drugu, s lakoćom koja oduševljava. Trenutno se nalazi na Tajlandu, dok je njen najnoviji projekat o depopulaciji stanovništva u svetu, usmeren na Evropu i čak devetnaest država u kojima se ovaj problem javlja. To je bio i razlog njenog dolaska u Srbiju u oktobru 2013. godine kada je posetila jugoistočnu Srbiju kako bi istražila stanje na terenu. Nažalost, naša zemlja je na vrhu ove crne liste što će Anastasiju dovesti ponovo u naše krajeve.

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII, "ŽENE KOZAČKOG PREPORODA"
Tanya Karaton pozira, Rostov na Donu, južna Rusija, 2010. Karaton je član konjičkog društva "All Powerful and Great Warriors of the Don Cossack Army".

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII, "ŽENE KOZAČKOG PREPORODA", Anya Romanova i njeni prijatelji u "Ataman Platov" kozačkoj kadetskoj školi, Belaya Kalitva, južna Rusija, 2010.

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII, "ŽENE PKK GERILE"

Plastične folije koriste se tokom zime kao vodotopna zaštita kamufliranih pećina u kamenu poznatih u Kurdistanu kao "mangas". Folije služe i kao pregradni zidovi između prostorije za jelo i spavanje.

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII.
"SIBIRSKI SUPERMODELI"
Mlada devojka tokom časova u Elite Stars školi za modele u Novosibirsku, Siberija, Rusija, 2010. Polaznice imaju od 4 do 24 godine i pohađaju večernje časove o hodanju na modnoj pisti, kontroli težine, ishrani, vežbanju, kozmetici...

Na pitanje kako nastaje jedan ovako velik projekat, Anastasija naglašava da je istraživanje i prikupljanje informacija jednako važno i dugotrajno kao i putovanje i fotografisanje. Iako brojne informacije može dobiti putem interneta i raznih službi, pravo stanje stvari vidi se tek na terenu pa je, pored foto-opreme, opremljena i kombijem koji je prilagodila dugačkim putovanjima i od njega napravila svojevrsnu kućicu na točkovima.

U razgovoru s Anastasijom stiže se utisak da je pravi savremeni avanturista: opremljena je najnovijom tehnikom, povezana je sa celim svetom putem Twittera, Facebooka, Skype-a ali i spremna u svakom trenutku da se otisne u neizvesnu, a ponekad i opasnu avanturu koja će joj omogućiti da vidi i sazna nešto novo. Nasuprot tom modernom načinu komunikacije, u svom

fotografskom radu ostala je verna tradiciji fotografije i sve snima analognim fotoaparatom, najčešće srednjim formatom (6x6 cm) na kolor negative. Ovo objašnjava načinom rada koji je dosta spor jer se uvek trudi da dobro upozna aktere svojih fotografija i to ne samo kroz njihovu specifičnu priču već i kao ličnosti, zbog čega s mnogima lako i brzo sklopi prijateljstva koja se nastavljaju i kada se projekat završi.

Žene kao tema

Suštinski, svaka tema koju obrađuje zahteva da stekne poverenje ljudi koje fotografise što se ogleda na svim njenim fotografijama koje deluju nepretenciozno i jednostavno. Ljudi na njenim fotografijama ili su nesvesni njenog prisustva ili joj poziraju sa zadovoljstvom. A akteri njenih fotografija najčešće su žene jer je ona, kao žena fotograf, odlučila da se bavi temama koje

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII.
"SIBIRSKI SUPERMODELI"
Devojke se pripremaju za ocenu internacionalnih skauta na kastingu koji je organizovala agencija "Noah Models" u predgrađu Krasnojarska po imenu Sovetsky Rayon, Sibir, Rusija, 2011.

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII.
"SIBIRSKI SUPERMODELI"
Liza Kostina, 17, na ocenivanju skauta na kastingu za agenciju "Noah Models" u sibirskom glavnom gradu Novosibirsku, Rusija, 2011. (strana 19)

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII.
"SIBIRSKI SUPERMODELI"
Daria Kostogladova, model agencije "Global Russian Models" odmara se nakon modne revije na privatnoj žurci u mestu Kemerovo, Rusija, 2010.

su joj bliske i razumljive. Jedna od njenih najpoznatijih serija je priča "Sibirski supermodeli", o mladim devojkama čije nade i snovi zavise od odluke stručnjaka iz modnih agencija tzv. skauta, koji "pretražuju" sibirske gradove ne bi li pronašli novu Nataliju Vodianovu ili Natašu Poli, danas svetske super modele.

Anastasija kaže da su je nesigurna lica i mršava tela lepih ruskih tinejdžerki preplavila tugom i melanholijskom shvativši da je njihova budućnost u potpunosti usmerena na mogućnost da otplutuju iz svog mesta i okušaju sreću u nekoj dalekoj stranoj zemlji gde je sve neizvesno, a često i veoma surovo. Ipak, stara izreka kaže da sreća prati hrabre i one ponosno stoje na svojim visokim potpeticama nadajući se da će baš one biti izabrane. Kroz suptilne fotografije Anastasija je uspela da zabeleži svu fragilnost njihovog tananog bića, ali i lepotu njihove jednostavnosti, neiskvarene svetom novca i slave.

Još jedna, veoma interesantna tema jesu kozačke žene koje, u pokušaju da obnove i sačuvaju svoju tradiciju, idu u vojnu školu i obučavaju se za ratne i borilačke vještine kako bi pokazale da je neustrašivi duh Kozaka još uvek živ. Kontrast između ljupkih lica i drčnog stava, uniforme i šminke i ukrasa za kosu, Anastasija je iskoristila kao vizuelni akcenat koji nepogrešivo aktivira empatiju kod gledalaca.

Nasuprot kozačkim ženama koje, srećom, neće učestvovati u nikakvim borbama, Anastasijina serija o Iračkim ženama borbama donosi priču sa prve linije fronta gde se žene gerilci bore, a često i ginu. Ipak, njen pogled nije usmeren na stradanje i žrtvu već njihovu odlučnost i međusobnu solidarnost u borbi za zajednički cilj – slobodu i nezavisnost. Ta snaga žene oduvek je oduševljavala Anastasiju Tejlor-Lind, dajući joj dominantno, skoro mitsko mesto u svim njenim projektima. Iako odrasla na Zapadu, konstantno je usmerena na Istok, tačnije Rusiju i zemlje bivšeg Sovjetskog saveza gde postoji određeni paradoks u poziciji žene: tradicionalno porodično ustrojstvo daje ženi veliku i značajnu ulogu, dok je njena pozicija u društvu i dalje potlačena u odnosu na muškarce. Međutim, njihova snaga leži u volji da se za svoj prostor i poziciju izbore, nekada u oskudnom bikiniju i potpeticama, a nekada u vojničkoj uniformi i s oružjem u rukama.

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII, "ŽENE KOZAČKOG PREPORODA"
Devojke nose svoju ceremonijalnu uniformu za dobošare u kozačkoj kadetskoj školi "Ataman Platov", Belaya Kalitva, južna Rusija, 2010.

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII, "NACIONALNA UTROBA"
Mlada i mladoženja za glavnim stolom tokom svadbe u selu Khatsaber, Nagorno-Karabah Republika, 2011. Mladi par dobio je pomoć od vlade koja se trudi da stimulise porast nataliteta u ovom delu Azerbejdžana.

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII
Devojke završavaju svoju garderobu za karneval Marmarita, Sirija, 2010. Marmarita karneval je jedini takve vrste na Bliskom istoku i napravljen je po uzoru na karneval u Rio (Brazil) i Noting Hillu (London).

© ANASTASIA TAYLOR-LIND/VII, "NACIONALNA UTROBA"
Otac Andreas venčava Aru Avagimyanija i Elitu Khachaturyanu u crkvi Ghazanchetsots, Shushi, Nagorno-Karabah Republika, 2011. Mladi bračni par dobio je novčanu naknadu od države oko 575 evra kao deo vladinog programa za podsticanje nataliteta, inicijative za koju se nadaju da će izazvati "Baby boom".

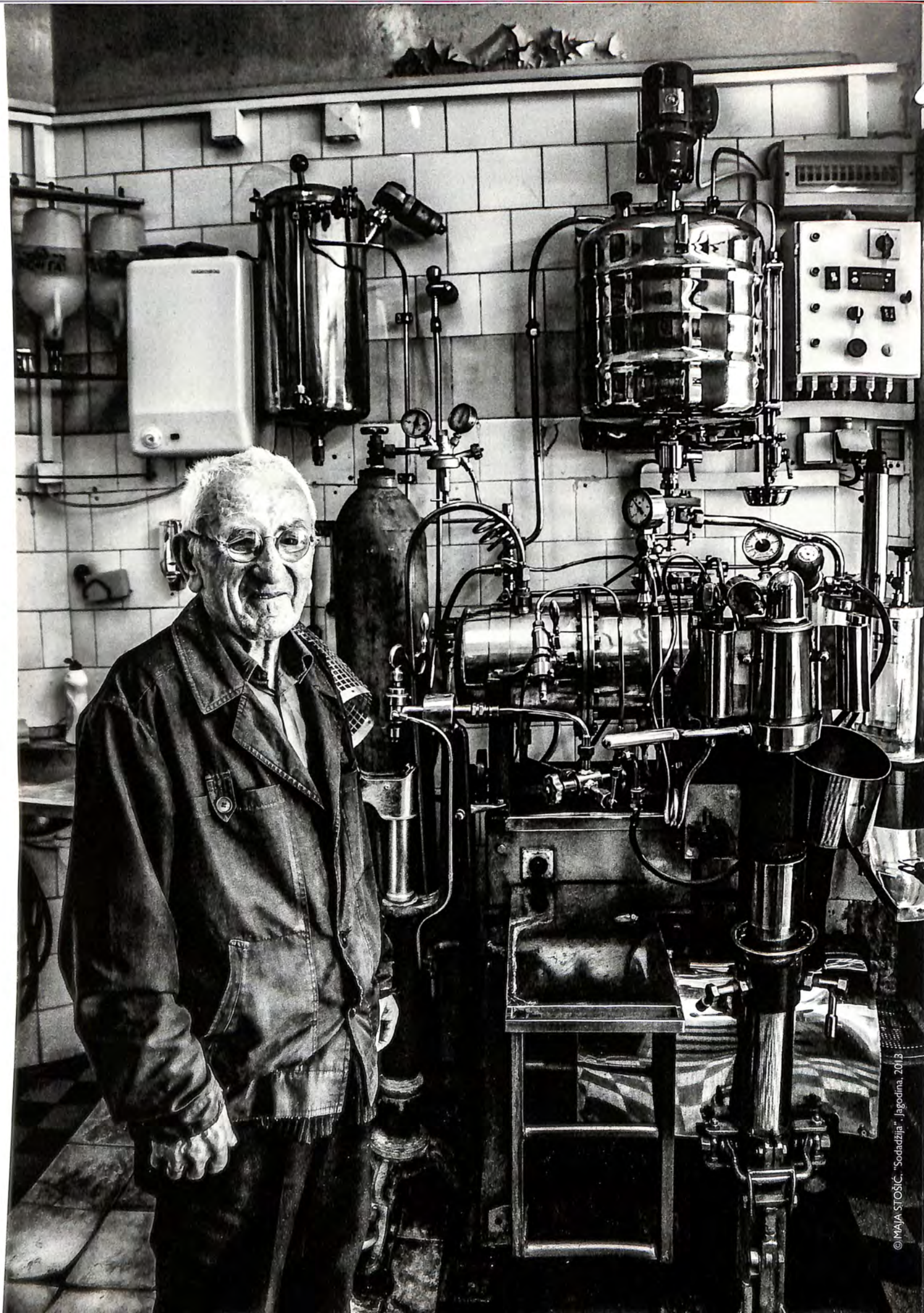
U svim oblastima života, kada želite da postignete vrhunske rezultate neophodno je veliko odricanje. Tipično gledano, Anastasija Tejlor-Lind nema porodicu jer su joj sloboda i nezavisnost neophodni da bi mogla da putuje i ostaje po nekoliko meseci na nekom mestu. Međutim, njeno bogatstvo je ogromno jer upoznavajući i družeći se sa svim tim ljudima dok stvara priče, stekla je puno prijatelja koji čine njenu porodicu, rasutu širom sveta.

o fotografiji:

ANASTASIA TAYLOR-LIND

Britanski fotograf švedskog porekla koja trenutno živi na Tajlandu. Diplomirala je na University of Wales Newport i London College of Communication pod mentorstvom Ron Haviva. Radi za magazine poput: *GEO Nemačka*, *The Telegraph*, *The Observer*, *Time*, *The New York Times*, *The Sunday Times*, *Marie Claire* i *The Guardian Weekend*. Izlagala je u prestižnim evropskim galerijama i dobitnik je više nagrada i stipendija među kojima su: Canon Young Photographers Award, 2009; *The Guardian*, 2006 i *Observer Hodge*, 2004... Učestvovala je na radionici World Press Photo Joop Swart Masterclass, 2011 i dobitnik je FNAC granta za fotožurnalizam u 2010. Član je Agencije VII. [www.anastasiataylorlind.com](http://viiphotocom)
<http://viiphotocom>

© MAJA STOŠIĆ, "Sadržajlja", Jagodina, 2013

Maja Stošić

© MAJA STOŠIĆ, Kovač, selo Treshnjevica kod Paracina, 2012

MISTERIJA nastajanja

NERASKIDIVO UTKANI U PROSTOR KOJI NAS OKRUŽUJE ŽIVE LJUDI KOJI SE BAVE POSLOVIMA APSOLUTNO NEOBIČNIM ZA DANAŠNJE POTROŠAČKE POJMOVE. LJUDI KOJE BISMO SLOBODNO MOGLI NAZIVATI INSTITUCIJAMA ILI MINI-INDUSTRIJOM, IAKO JE PITANJE KOLIKO NAS JOŠ ZNA ILI RAZMIŠLJA O POSTOJANJU ZANATA – NE RAČUNAJUĆI TU PEKARE I POSLASTIČARE ČIJE PROIZVODE KORISTIMO SVAKODNEVNO

Piše Milan Živković

© MAJA STOŠIĆ, "Radionica četki", Beograd, 2013

© MAJA STOŠIĆ, "Grnčar", Smederevska Palanka, 2013

Ogromni sistem trgovine neumitno nas gura u potrošačko društvo gde je sve naizgled jeftino, ali isto tako ima i jednu neugodnu osobinu koju smo možda podsvesno prevideli, a to je mala ili bolje rečeno minimalna trajnost. Iako je današnji nivo tehnologije materijala takav da je moguće napraviti stvari koje su faktički neuništive, tako nešto ne postoji. U najvećem broju slučajeva ono što ste kupili trajaće nekoliko meseci nakon isteka garantnog roka. I onda sledi ritual šopinga i nabavka novih kratkotrajnih predmeta, jer su stari za bacanje. A zašto biste išta popravljali kada su novi predmeti jeftini.

Na taj način uvučeni ste u kolo koje se sve brže okreće i skoro da je identično naučno fantastičnoj priči o potrošačkom državnom sistemu u kojem se predmeti, uključujući tu i odevne, nakon nekog vremena doslovno dezintegrišu, ostavljajući one koji nemaju novca gole nasred ulica.

Van tog vrtloga postoji mala zajednica ljudi koji znaju i, što je mnogo važnije, umeju stvari da naprave. Obično ih zovemo majstorima. Svakodnevno prolazite kraj njihovih radnji, ali retko kada ulazite u njih. A u tom često fantazmagoričnom okruženju oni stvaraju i pokušavaju da žive od toga što su napravili. Maja je odlučila da poseti sva ta neobična i skrivena mesta, a otišla je i korak dalje: ušla je i u one još skrovitije prostore, tj. radionice, jer je skoro svaka radnja podeljena na dva dela. Prva prostorija je ona u koju dolaze mušterije i uvek je sredena što je bolje moguće. Druga prostorija je pravi radni prostor.

© MAJA STOŠIĆ, "Korpari", selo Šavac kod Paraćina, 2012

© MAJA STOŠIĆ, "Mlinarka", Krivi Vir, 2013

ZANIMLJIVO
JE DA VELIKI
BROJ MAJSTORA
NE MOŽE SA
SIGURNOŠĆU DA
ODGOVORI NA
PITANJE KADA
JE NJIHOVA
RADNJA POČELA
S RADOM

Taj prostor je nešto potpuno neverovatno jer, čak i kada je primetna urednost zanatlije, deluje haotično ili odaje utisak neke čudne umetničke instalacije, ovoga puta namenjene samo majstoru i retkim, odabranim posetiocima koji su imali čast i priliku da u njih uđu. Neverovatan je osećaj mistične atmosfere koju dodatno pojačava polumrak koji vlada unutar tih prostora i koji razbijaju retke i često slabe sijalice. U takvom okruženju majstori zanata stvaraju proizvode i predmete o čijem nastanku se, nažalost, nikada ne razmišlja: keramička posuda kupljena u grnčarskoj radnji jeste samo posuda, a šta je sve prethodilo kupovini nas jednostavno ne zanima.

Možda bi upravo takva spoznaja mogla mnogo toga da promeni jer tada bismo i te kako cenili i divili se svakom napravljenom predmetu, uključujući tu i rukom umešenu veknu "običnog" hleba. Taj prostor neznanja Maja je rešila da smanji koliko god je to moguće i to fotoaparatom, snimajući fotografije koje u ovom slu-

čaju govore mnogo više od reči. Ako sumnjate u ovu konstataciju, zagledajte se i "pročitajte" sve ono što je fotografijom zabeleženo, od lica majstora, do prostora koji ga okružuje.

Jedna stvar je veoma zanimljiva, a to je da veliki broj majstora ne može sa sigurnošću da kaže kada je radnja počela da radi. Oni su tu, radnja postoji i radi i to je sve što treba znati.

I na kraju, ono što je svakako najneobičnije jeste da u Majinoj priči nema snimljenih fotografa, verovatno zbog toga što su maksimalno modernizovani i što je u takvim radnjama mistična atmosfera potpuno nestala. Nestali su i fotografi koji su pre snimanja mušterijama ritualno "nameštali glavu" u najbolji položaj, kopirali pod crvenim svetlom u mračnoj komori i rukom re-tuširali i bojili crno-bele fotografije. Fotografije koje i nakon mnogo decenija izgledaju kao da su tek skinute s platna sušilice.

© MAJA STOŠIĆ, "Pekar", Beograd, 2013

O fotografu:

MAJA STOŠIĆ (devojačko prezime Arandelović) rođena je 14. jula 1975. godine.

Od 2000. do 2008. radi kao turistički vodič u Crnoj Gori, gde nastaju prve umetničke fotografije. Godine 2004. prvi put izlaze na grupnoj izložbi godine Foto-kluba "Paraćin" i postaje član tog kluba, kao i Foto-saveza Srbije. Zvanje FA1 FSS dobija 2007, a 2011. zvanje KMF FSS. Međunarodno zvanje AFIAP stiće 2012.

Do sada je učestvovala na preko 150 međunarodnih grupnih izložbi, osvojila preko 40 nagrada i priredila dve samostalne izložbe – "Kao tempera", 2008. godine i "Sačuvano od zaborava", 2013. Na listi deset najaktivnijih fotografa Foto-saveza Srbije bila je tri puta – 2007, 2008. i 2009. godine. Stalnu postavku Majinih fotografija možete pogledati u kafeu "Codex" u Paraćinu. ■

© MAJA STOŠIĆ, "Popravljamo kišobrane", Beograd, 2013

© SANJA JOVANOVIĆ: "Kamar"
Susanto (28) nije završio školu.
Radi kao baštovan i ulični čistač
u Džakarti još od 2002. On je iz
Brebesa (centralna Java). Oženjen je
i ima jednu ćerku koja živi s majkom
u Brebesu. Vida ih jednom mesečno
kada im donosi platu zarađenu u
Džakarti. Hobi mu je igranje fudbala,
omiljen klub mu je Čelzi, a igrač
Fernando Torres.

© SANJA JOVANOVIĆ: "Kamar"
Sakim (30) radi kao drvoseča u
Džakarti. Pre pet godina došao je iz
Banteha (zapadna provincija ostrva
Jave) u potrazi za boljim životom.
Oženjen je i ima jedno dete koje živi
s majkom u Bantehu. Hobi mu je
igranje fudbala.

© SANJA JOVANOVIĆ: "Kamar"

OTPIISANI heroji

SANJINO NOVO PREZIME RELATIVNO JE SKORIJE DATUMA, ALI PROTEKLIH GODINA NJENE FOTOGRAFIJE ČESTO SU BILE DEO ČASOPISA REFOTO. BILA JE POBEDNIK NAŠEG KONKURSA "100 NAJ", ZATIM POBEDNIK KONKURSA "SRBIJA PRESS PHOTO", UČESNIK WORLD PRESS PHOTO RADIONICE... INTERESANTNE TEME, UPEČATLJIV STIL I SOCIJALNA TEMATIKA GLAVNE SU ODLIKE NJENOG RADA

Piše Ivana Tomanović

Sanja
JOVANOVIĆ

Većini čitalaca već su dobro poznate nagradivane serije fotografija "Zajednica bez korena" iz 2011. (o romskom naselju ispod mosta Gazela u Beogradu) i "Porodične stvari" iz 2012. (o sklapanju ugovorenih brakova između Srba i Albanci), ali Sanja Jovanović započela je svoju karijeru dokumentarnog fotografa još u Srednjoj grafičkoj školi. Stasom sitna, ali duhom i odvažnošću jaka, usmerena je na ljudske priče sa željom da istražuje, saznaje, propituje i polemise o svetu i njegovim stanovnicima danas. Pre dve godine promenila je geografsko i kulturno okruženje preselivši se na drugu stranu ove naše nemirne polulopte, u uzbuđljivu ali siromaštvom pogođenu Indoneziju. Uz supruga diplomatu njena pozicija je, takoreći, idealna, ali Sanja i dalje čvrsto stoji s obe noge na zemlji i svoj fotoaparatusmerava na svet stvarnosti, svet većine, jednako šarolik koliko i siv. Njen poslednji projekat o ljudima koji žive u "utrobi" mosta nastao je sasvim slučajno, a doneo joj je priznanja, između ostalih i prvu nagradu na konkursu našeg časopisa "100 naj" povodom jubileja stotog broja časopisa. Razgovarali smo sa Sanjom o

tome kako se opredelila za dokumentarnu fotografiju i o novim okolnostima u kojima živi i radi.

REFOTO: *Kako si se opredelila za dokumentarnu fotografiju, da li je na tebe uticao neko tokom školovanja ili si već došla opredeljena ka dokumentarizmu?*

SANJA JOVANOVIĆ: Moje školovanje za fotografa počelo je još u Srednjoj grafičkoj školi. Pre upisa mogu slobodno reći da ništa nisam znala o fotografiji, ali sam mnogo naučila od profesora Dragoljuba Tošića. Mislim da sam se već tada opredelila za dokumentarnu fotografiju, zapravo nikada nismo imali uslove da radimo studijsku fotografiju, a s obzirom na to da sam dosta vremena provodila u foto-laboratoriji, jedva sam čekala da izađem na svetlost dana. Mislim da je to, kao i nepostojanje uslova za rad u studiju, mene dodatno poguralo u smeru dokumentarne fotografije, koju sam svakako mnogo volela da radim. Na fakultet sam došla skoro kao oformljen fotograf i tamo sam produžila u smeru u kom sam počela. Shvatila sam da je studijska fotografija previše statična za mene i da tu nema mesta za moj avanturistički duh.

R: Šta te najviše privlači u kreiranju dokumentarnih priča? Da li su to ekstremne situacije (poput klanice, ljudi u mostu, kartonsko naselje u Beogradu) ili običan život, ulica, svakodnevica?

SJ: Za mene je fotografija i avantura i zabava. S tim u vezi uvek završim na nekom neobičnom mestu, među neobičnim ljudima. Posle svakog putovanja ili fotografisanja osećam se bogatije, kao da sam proživela još jedan život. Ta doza neizvesnosti prilikom istraživanja novih mesta me pokreće i budi još veću radoznalost. Volim interakciju s običnim svetom i da pravim heroje od otpisanih ljudi.

R: Da li tema pronalazi tebe ili ti nju? Kako pristupaš temi? Da li je prvo istražuješ ili se sve dešava tokom snimanja?

SJ: Mislím da tema zapravo pronalazi mene. Nikada ne razmišljam preterano šta da fotografisem i šta je sledeće. Prilično dobro mogu da prepoznam na šta vredi utrošiti vreme, a onda se sve nakako dešava u hodu. Usput otkrivam pozadinu priče, ne insistiram preterano na pitanjima niti odgovorima, ona sama dolaze s vremenom i do kraja projekta ih imam.

R: Kako te ljudi doživljavaju kad dođes da ih fotografišeš jer nema puno žena dokumentarista?

SJ: Generalno, ljudi pozitivno reaguju na ženu s fotoaparatom, reakcije obično idu od iznenađenja do smeha. Naročito je u zemljama Jugoistočne Azije lako pričati ljudima, oni mnogo vole da se fotografišu, pa još kad vide da su izdvojeni iz mase i da ih fotografiše neko ko je drugačiji od njih, presrećni su. Često i oni fotografišu mene, ili traže da se zajedno fotografisemo.

© SANJA JOVANOVIĆ, Devojčica prevozi turiste u naselju na vodi, Kompong Khleang, u blizini grada Siem Ripa, Kambodža, 2012.

© SANJA JOVANOVIĆ, Devojčica posmatra drugove kako igraju bilijar. Tondo naselje u Manili, Filipini.

© SANJA JOVANOVIĆ, Porodica na putu ka kući pre nego što padne mrak. Ratanbore, Indija 2013.

© SANJA JOVANOVIĆ, Dečak iz Ulingana, najsiromašnijeg naselja Manile. Ovo mesto poznato je po pravljenu uglja koji se dobija spaljivanjem drveta. Ljudi ovde žive u veoma nehumanim uslovima rađajući posao koji im ugrožava zdravlje. Manila, Filipini, 2013.

R: Koliko ti je važna estetika i na osnovu čega je gradiš? Da li je nastala po nekim uzorima ili si je sama izgradila?

SJ: Estetika mi je mnogo bitna, ali smatram da su podjednako važne i forma i sadržaj. Ne pokušavam nikog da imitiram, ali svakako da je dugogodišnje gledanje radova poznatih fotografa, pre svega magnumovaca, uticalo na estetiku i stil mojih fotografija. Pored odlučujućeg trenutka, kompozicija mi je veoma bitna i prilikom snimanja brzo "skeniram" najbolji ugao, nekada obidem objekat da bih bila sigurna odakle izgleda najbolje. Veoma je bitan odnos objekta i pozadine i to rešavam pomeranjem u odnosu na objekat, zato

sam stalno u pokretu. Za dobru fotografiju potrebno je sve da bude idealno, od svetlosti, momenta, kompozicije, rasporeda svih elemenata i eksponometrijskih vrednosti.

R: Dobitnik si brojnih nagrada. Da li one pomažu u "fotografskom životu" ili ne?

SJ: Nagrade pomažu, one potvrđuju i podstiču fotografa, one vas izdvajaju iz mase. U materijalnom smislu takođe su značajne, iako često nedovoljne, jer ulaganje u fotografiju, pre svega foto-opremu, nikada ne prestaje. Slanje na konkurse je posao koji zahteva mnogo vremena i razmišljanja, naročito u procesu selekcije. To je i jedan od razloga zašto sam se ograničila na slanje fotografija na konkurse koji postoje zarad promocije i unapređenja fotografskog medija i autora. S druge strane, ignorišem konkurse kada prepoznam da ne služe ničemu drugom osim donošenja profita organizatorima.

R: Ispričaj nam svoje najupečatljivije iskustvo tokom rada na nekom projektu.

SJ: Mislím da je to fotografisanje priče o sklapanju ugovorenih brakova između usamljenih Srba i Albanci – "Porodične stvari", koja je nastala u okviru radionice Master Class World Press Photo. Sada mi sve to deluje komično i pomalo neverovatno. Najneobičniji lik bila je Albanka provodadžijka i sve što se zbivalo oko nje. Ona je kratkovida žena i sećam se kada je insistirala da vozi kola po albanskom putu punom rupa.

© SANJA JOVANOVIĆ, Ulingan naselje, Manila. Pored pravljena uglja, ljudi iz ovog naselja takođe spaljuju i tehnički otpad, u potrazi za bakrom ili srebrom. Tada se stvara gust, crn dim koji je gotovo nepodnošljivo udisati. Zbog posla koji rade, često oboljevaju od astme, bronhitisa ili raka pluća. Manila, Filipini, 2013.

© SANJA JOVANOVIĆ

Ciater banja na ostrvu Java je popularno mesto za mnoge Indonežane. Ova topla vulkanska voda poznata je po svom lekovitom svojstvu i preporučljivo je se u njoj ne ostaje duže od 10-15 minuta. Jedini problem je kada dospe u oči jer izaziva peckanje, zato često možete videti ljude koji trljaju oči, 2012.

© SANJA JOVANOVIĆ, Porodica beskućnika koja je zaspala na ulici Manile, Filipini.

Nismo daleko odmakli kada je njen dvanaestogodišnji sin preuzeo volan. Takođe, susreti sa svim tim ljudima koji su odlučili da se žene. Bio je jedan Albanac s Kosova, profesor, kome je žena preminula prethodne godine i koji je krenuo u potragu za novom. Tada ga je provodadžijka odvela na susret sa jednom ženom. Desilo se to na raskrsnici neasfaltiranog puta, bila je na biciklu, a pozadi je vozila malog sina. Posle kratkog merkanja okrenuo se prema meni i rekao: "Pa nisam ja lud da oženim ovu, vidi kakva je, debela, možda ima i dijabetes, ne želim sledeće godine da imam još jednu sahranu!"

R: Šta ti je u iskustvenom i fotografskom smislu donela Master Class radionica u organizaciji World Press Photo?

SJ: Iskustvo na radionici bilo je značajno pre svega što sam imala prilike da saradujem s kolegama iz regiona, kao i s ljudima koji su u vrhu svetske fotografije. S druge strane, kroz ceo master klas provlačila se tema o problemima savremenog fotografa koje je nametnuo razvoj tehnologije. Došla sam do zaključka da ako želim da uspem u dokumentarnoj fotografiji, potrebno je da pored fotografa budem i novinar, menadžer, logističar, filozof, a poželjno je da budem i snimatelj jer je to, kako kažu, veliki plus.

Naravno da sam razmišljala da li sam ja uopšte za taj posao i da li je realno da idem dalje. Sve te veštine koje sam navela sam zaista morala da posedujem kada sam se upustila u projekat "Porodične stvari". Priča se odigrala između tri zemlje: Srbije, Crne Gore i Albanije. Objavljena je u časopisu *National Geographic* pod nazivom "Bračna lutrija" i osvojila je nagradu "Best Edit" kao najbolja lokalna priča u svetu za taj mesec.

O fotografiji:

SANJA JOVANOVIĆ

Rodena je u Beogradu 1984. godine. Počela je da uči fotografiju u srednjoj Grafičkoj školi, a 2008. godine diplomirala je fotografiju na Fakultetu primenjenih umetnosti, Univerziteta u Beogradu. Bavi se socijalnom – dokumentarnom fotografijom. Osvojila je više nagrada u Srbiji i inostranstvu. Od toga su značajnije: Gran Pri "Srbija Press Photo", 2010; "Betina fotografije godine", 2012. Iste godine dobila je prvu nagradu za portret na Photo D.C. u Vašingtonu. 2013. godine osvojila je Gran Pri na izložbi ReFoto časopisa "100 Naj" povodom stotog broja. Stalni je saradnik časopisa *National Geographic*, Srbija. Od 2012. živi u Indoneziji gde je nastavila da se bavi dokumentarnom fotografijom.

R: Život ti se promenio udajom i preseljenjem u Indoneziju, tj. Džakartu. Kako je nova sredina uticala na tebe kao ličnost i kao fotografa?

SJ: Udaja mi je dala emotivnu ispunjenost i stabilnost. Pored sebe imam sjajnog saputnika s kojim gradim budućnost. Iako su nam profesije u suprotnosti jer u diplomatiji vladaju pravila, a u umetnosti organizovani haos, mi se zapravo odlično dopunjujemo. I ne samo to, moj muž obožava fotografiju i pored mene je dosta naučio. Dešava se da je on taj koji kod sebe ima fotoaparata, a moj je ostao kod kuće. Što se mog posla tiče, sada mogu da se prepustim i radim samo fotografiju koja me ispunjava, što stalno i činim.

R: Kako je nastao projekat o mostu? On je potpuni opozit tvom sadašnjem životu, da li on znači za tebe povratak u realnost?

SJ: Projekat o mostu je nastao sasvim slučajno, iz jedne šetnje. Zapravo, merdevine koje su vodile u trup mosta skrenule su mi pažnju da se tu nešto skriva. Upravo most je postao balans između mog sadašnjeg života i realnosti. Ponekad mi se činilo da živim dvostruki život, naročito kada bih žurila iz mosta da stignem kući kako bih se spremila za neki od diplomatskih prijema.

R: Često putuješ, za fotografa je to idealna pozicija. Kako pristupaš toj, tzv. "travel" ili putopisnoj fotografiji?

SJ: S obzirom na to da moj muž kao ambasador u Indoneziji pokriva još osam zemalja u regionu, često putujemo. Njemu su tada ispunjeni dani poslovnim obavezama, dok ja to vreme koristim da istražim grad. Putopisna fotografija je s razlogom san mnogih foto-

grafa. Nažalost, malo kome je dostupna jer podrazumeva velike troškove. Čovek kada promeni sredinu vidi mnogo više od lokalnog stanovništva, te je samim tim sposobniji da uoči razlike. To je za nas fotografe prava prilika za dobru fotografiju. Kada negde putujem, obično prethodno istražim šta je zanimljivo u tom mestu ili pitam lokalno stanovništvo šta preporučuju. Volim mesta koja ispunjava dinamika svakodnevnog života.

R: Uglavnom si usmerena na socijalne priče nižih slojeva stanovništva. Da li je to uslovljeno siromaštvom zemalja koje posećuješ ili tvojim interesovanjem?

SJ: Mnoge zemlje koje sam posetila u Aziji su dosta bogatije od naše, pre svega zbog prirodnih resursa, ali ono što ih karakteriše su velike socijalne razlike gde vas bukvalno jedan zid deli od raja i pakla. To naročito važi za Indiju gde su klasne razlike najuočljivije. Privlače me nerazvijena mesta zato što je tamo živo, uvek se nešto dešava, puno je emocija i ekspresivnih karaktera, nasuprot sterilnim okruženjima gde ljudi sve više liče na robote. Takođe, divim se njihovim improvizacijama koje doprinose likovnosti mojih fotografija.

R: Imaš li neke planove, kako sebe vidiš u budućnosti, gde, na kom poslu...?

Koju god novu ulogu da mi donese život, fotografija ostaje moja profesija, pre svega zato što me neizmerno ispunjava. Za sad želim da povežem humanitarni rad s fotografijom i već radim na toj ideji. O daljoj budućnosti ne znam, jer ne znam ni gde ću živeti. Moja budućnost je neizvesna ali i uzbuđljiva, baš kao i svaki naredni fotografski projekat koji me čeka. ■

© SANJA JOVANOVIĆ, U Ratanboreu, u Indiji, tradicionalna svadba traje nekoliko dana. Ovoga puta muškarci su pripremali i posluživali hranu, dok su žene i deca ručali, 2013.

© BERENICE ABBOTT, "Henry Street", 1935.

© HELEN LEVITT, New York, 1942.

© MARTINE FRANCK

ŽENE dokumentaristi

NOVEMBRA 1936. GODINE POJAVIO SE PRVI BROJ ČASOPISA LIFE. ZAHVALJUJUĆI DIZAJNU PREDSTAVLJAO JE PREKRETNICU U ŽURNALIZMU, A FOTOGRAFIJA MARGARET BURK-VAJT (MARGARET BOURKE-WHITE) NA NJEGOVOJ NASLOVNICI – KONSTRUKCIJA BRANE "PECK DAM" – OTVORILA JE PUT MODERNOJ DOKUMENTARNOJ FOTOGRAFIJI I ŽENAMA FOTOGRAFIMA U OVOJ OBLASTI

Piše Jelena Matić

GLORIFIKUJUĆE FOTOGRAFIJE BEDE

Iako su u istoriji fotografije zabeležena imena poput Herijet Čelmers Adams (Harriet Chalmers Adams), koja je tokom Prvog svetskog rata beležila dešavanja na frontu, uspon žena u dokumentarnoj fotografiji može se pratiti tek od kraja druge decenije dvadesetog veka. Kao i svaka druga pojava, i ova se može povezati s društvenim i kulturnim dešavanjima i promenama. Zajedno s Doroteom Lang (Dorothea Lang), Margaret Burk-Vajt bila je

jedna od prvih žena koja je fotografisala život Amerikanaca u vreme Velike ekonomske krize. Tokom Drugog svetskog rata takođe je bila jedna od malobrojnih žena foto-reportera. Najznačajnije, ujedno i najpotresnije fotografije iz ovog perioda uradila je u koncentracionim logorima nakon ulaska savezničkih trupa. Iste godine kada izlazi časopis *Life*, Dorotea Lang snimila je kultnu fotografiju "Majka sezonska radnica" ("Migrant mother"), koja predstavlja delić njene fotografske sage o životu porodica pogođenih Velikom depresijom (*ReFoto*, br. 62).

PRIZORI GRADA

Tokom treće i četvrte decenije dvadesetog veka Bernis Abot (Berenice Abbott), Helen Levit (Helen Levitt), Lote Jakobi (Lotte Jacobi) i Lola Alvarez Bravo (Lola Alvarez Bravo) skrenule su pažnju na svoj rad. Od 1935. do 1939. godine Bernis Abot je gotovo svakodnevno fotografisala Njujork. Rezultat toga su hiljade fotografija ovoga grada koje su snimljene pod različitim uglom i u različito doba dana, u vreme ekonomske krize. Deo fotografija s prikazima nebudera, prodavnica, trgova, starih kvartova i zgrada objavljen je u knjizi "Menjanje Njujorka" ("Changing New York", 1939), (*ReFoto* br. 62).

Helen Levit je takođe fotografisala Njujork, samo na drugačiji način. Njen rad spada u domen ulične fotografije (street photography). Od kraja tridesetih i tokom četrdesetih godina Levit je uglavnom beležila svakidašnje situacije i decu u siromašnim četvrtima.

Stil i pristup Meksikanke Lole Alvarez Bravo može se povezati s radom Edvarda Westona (Edward Weston) i pre svega Tine Modoti (Tina Modotti). Iako je mnogi prepoznaju po portretima slikarke Frida Kalo (Frida Kahlo), ne treba zaboraviti da je upravo Lola Alvarez Bravo fotografijama dece, siromašnih, fabrika, farmi, uradila najbolji foto-dokument o svakodnevnom životu u gradovima i ruralnim područjima Meksika (*ReFoto* br. 96).

© MARGARET BOURKE WHITE Koncentracioni logor Buchenwald 1945

© LETIZIA BATTAGLIA

© BERENICE ABBOTT

U ATELJEU

Rad Loti Jakobi potpuno je izvan sfere socijalnog dokumentarizma i foto-žurnalizma. Od sredine tridesetih godina kada iz nacističke Nemačke dolazi u Njujork gde je otvorila fotografski studio, Loti Jakobi je uradila stotine portreta savremenika, slikara, pisaca, fotografa kao što su Edvard Štajhen (Edward Steichen), Mark Šagal (Marc Chagall), Alfred Štiglic (Alfred Stieglitz), Elenor Ruzvelt (Eleanor Roosevelt).

PRVE ŽENE U MAGNUMU

Broj žena fotografa i njihova uloga u fotografiji uopšte menja se tokom druge polovine dvadesetog veka. Poznato je da je posle 1947. godine osnovana fotografska agencija "Magnum" (*ReFoto*, br. 83). Već početkom pedesetih u agenciju dolaze Iv Arnold (Eve Arnold) i Inge Morat (Ingeborg Inge Morath). Status punopravnog člana "Magnuma" Inge Morat dobila je 1955, a Iv Arnold 1957. godine. Poput većine magnumovaca, i jedna i druga putovale su po svetu i radile serije fotografija ljudi i svaki-danji, aktuelnih situacija i događaja. Inge Morat radila je i fotografije o Rusiji, za knjigu njenog supruga Artura Milera (Arthur Miller) "U Rusiji" ("In Russia", 1969).

Osim članstva u "Magnumu", ono što ih takođe povezuje jeste rad u filmskoj industriji,

konkretno ciklusi fotografija sa seta poslednjeg filma Merilin Monro (Marilyn Monroe) "Neprikladna" ("Misfits", 1961). Početkom osamdesetih godina u agenciju "Magnum" dolaze Martina Frank (Martine Franck) i Suzan Majselas (Susan Meiselas). Karijeru Martine Frank obeležila je, između ostalog, i saradnja sa časopisima *Life* i *Vogue* i agencijom "Vu", a ujedno je bila jedan od osnivača agencije "Viva". Njen opus obuhvata fotografije nastale u Kini, Japanu, Tibetu, zatim ciklusi portreta umetnika i mnogih poznatih ličnosti uglavnom snimljenih u njihovom okruženju, kao i žena u svakodnevi.

ISPITIVAČKI POGLED

Šesta i sedma decenija dvadesetog veka obeležena je delovanjem Dajane Arbus (Diane Arbus), Leticije Batalje (Letizia Battaglia) i Hile Beher (Hilla Becher). Zajedničko ovim umeticama jeste smeliji pristup samoj fotografiji i objektu fotografisanja. Primera radi, dve devojčice blizakinje na fotografiji Dajane Arbus "Identični blizanci" ("Identical twins", 1967) i nisu toliko neobičan motiv. Pristup Dajane Arbus, međutim, prilično je mračan, gotovo bizaran (*ReFoto*, 92) i to ne samo na ovoj fotografiji već i na mnogim drugim fotografijama dece, ljudi ili pak cirkuskih nakaza.

Leticija Batalja prikazuje drugu stranu života na Siciliji, u surovom svetu mafije. "Arhiva krvi" je ime koje je Batalja dala svom opusu posvećenom sicilijanskoj mafiji. Na preko pola miliona fotografija Batalja je zabeležila ubistva političara i mafijaša, njihove žene, decu, mlade udovice, obračune, život u okviru zajednice.

Najspecifičniji jeste rad Hile Beher koja je ceo život fotografisala sa suprugom Bernom Beherom (Bernd Becher). Uradili su stotine serija identičnih motiva, tzv. tipografija kao što su: industrijski objekti, vodotornjevi, stare kuće... Sve fotografije snimljene su s naglaskom na tehničku preciznost, čime se ističe "tehničnost" fotografija, ali i samih motiva. Njihov rad spada u domen dokumentarne fotografije, ali načinom prezentacije zalazi i u domen konceptualne umetnosti.

Fotografsku scenu poslednje decenije dvadesetog veka obeležava pojava izuzetno velikog broja fotografa. S druge strane, kako u teoriji, tako i u praksi, javila su se neka nova, manje ili više drugačija shvatanja fotografskih žanrova, estetike i pojmova. ■

LITERATURA:

Michael Frizot, A New History of Photography. Konemann 1998.

Mary Warner Manen, Photography - A Cultural History, Laurence King 2002.

© EVE ARNOLD, Marilyn Monroe

© LOTTE JACOBI

KREATIVNA makro fotografija

KADA SE ZAPOČNE RAZGOVOR O MAKRO FOTOGRAFIJI, OBIČNO KRENE U PRAVCU SNIMANJA BILJAKA ILI ŽIVOTINJA. MAKROFOTOGRAFIJA OBUHVATA BROJNE OBLASTI – OD PRIRODE, DO TEHNIČKIH SNIMAKA, A JEDAN DEO OVAKO NASTALIH FOTOGRAFIJA SVAKAKO IMA I KREATIVNI ASPEKT

PIŠE Milan Živković

O makro i "table-top" fotografiji pisali smo u starim brojevima časopisa, ali razvoj tehnike doprinosi pojednostavljenju metoda snimanja i tera nas da neke od tema ponovimo. Neka vas ne buni naslov naše rubrike jer ćete već na sledećim stranicama videti da svuda oko vas postoje motivi koje ne primećujete ili jednostavno nikada niste razmišljali da objektiv okrenete prema njima.

Ali ukoliko ne volite da šetate po kiši ili snegu (a trebalo bi jer je tada svetlo fantastično, a boje prelepo pastelne), a završite vas vrh kažiprsta, onda je ovakvo igranje veoma dobra zabava i vežba iz koje, u folderu s dobrim fotografijama, obično ostane poneka koja vam se zaista sviđa. A od pomenute vežbe najviše koristi imaju oni koji žele da se bave stok fotografijom. Iako

u ovoj priči akcenat neće biti na tehničkom aspektu makrofotografije, već će naša težnja biti usmerena ka kreativnosti, potrazi za idejama i motivima, od tehnike jednostavno ne možete pobeći. Fotografija svakako zavisi od tehnike, ali još više od načina na koji koristite ono što imate.

Gornji red:
Nikon PB-4 meh
Reflex Nikkor 500 mm
Minolta MD Macro 100 mm,
SB 80 blic / Osram SC 18 servo blic
Mikro Nikkor 55 mm / Industar B1 L/3
Drugi red:
Nikon 1 V1 / Micro Nikkor 105
Minolta Rokkor 250 mm (refraktorski objektiv)
Rodenstock Rodagon 80 mm / senilo
Kenko međuprstenovi / Minolta međuprstenovi
Treći red:
Adapter Nikon F na Nikon 1
Adapter Minolta MD na Nikon 1
Adapter Minolta MD na Nikon F
Taylor & Hobson 25 mm / Schneider Xenar 25 mm
Nikon BR2A preokretni prsten
Četvrti red:
Ball pad stativ / šine za pozicioniranje,
Manfrotto mini stativ / predleća fish-eye
adaptera / predleće Vivitar +1, +2 +4
Adapter 55 mm na 52 mm
Senilo

Kreativnost je u ovom slučaju moguća u oba pravca, tj. pored ideje o motivu postoji mnogo načina da se uz pomoć najraznovrsnije opreme izvede kreativan snimak. Na samom početku podsetićemo vas šta sve možete koristiti kako biste prišli blizu i ušli u taj magični prostor makrofotografije. Po ko zna koji put citiraću Lestera Lefkovicu koji je u svojoj knjizi o (analognoj) makro fotografiji rekao: "Makro fotografija je kao odnos žene i muškarca: kada poželite da pridete bliže za svaki sledeći korak vam treba sve više i više." Najvažnija stvar u ovoj priči jeste da vam damo što više smernica i osnovnih ideja koje ćete moći da razvijate i, što je mnogo važnije, realizujete s minimumom potrebnih sredstava.

INVENTIVNOST

Tehnički aspekt, prvenstveno kada su u pitanju oština i dubinska oština, važan je u oblasti makrofotografije, no nije imperativ niti ograničavajući faktor ove priče. Mogli bismo tvrditi da je čak suprotno i stoga sačuvajte deo vaše kreativne mašte za izbor i kombinovanje i onih delova opreme za koje inače ne biste ni pomislili da mogu da se koriste za ovakvo snimanje. Sledeći ideju da naše priče budu zasnovane, odnosno izvedene, na opremi za čiju nabavku nije neophodno potrošiti mnogo novca, skoro sve fotografije, uključujući tu i ilustracije o načinu fotografisanja, snimljene su pomoću Nikon 1 V1 fotoaparata. Na njega su, uz pomoć brojnih adaptera, montirani najraznovrsniji objektiv i dodaci. Činjenica je da svojim malim senzorom ovaj fotoaparati ne može da dostigne kvalitet koji daju veliki D-SLR fotoaparati. Ali ako posetite naš internet portal gde neke od fotografija možete pogledati u maksimalnom kvalitetu koji internet može da prikaže, shvatićete da je kvalitet snimaka na dovoljno visokom nivou. U praksi to znači da, s određenim ograničenjima, možete koristiti upravo onaj fotoaparati koji imate i njime postići sjajne rezultate. Ako koristite kompaktni digitalac, na raspolaganju su vam predleće ili objektiv okrenuti naopako. Uzmite, na primer, nečije naočari "za blizinu", tj. s plus dioptrijom i postavite ih ispred objektiv. Ako ne možete da pronadete predleće

za fotoaparati, možete otići u optičarsku radnju i kupiti sočivo za naočare, a još jeftinija varijanta jesu naočare s pijaca. Sledeći korak jeste kupovina pravih predleća, a ono o čemu ne morate da brinete jeste njihov prečnik jer uz pomoć takozvanih "step-up" adaptera možete da ih iskoristite na većini objektiv. Predleće i adaptere možete pronaći u prodavnicama foto-opreme kod nas, a sigurno ih ima u prodavnici "Zoom foto" u Beogradu. Jedan od savršenih primera za ovakvo fotografisanje jeste rad Alekseja Kljatova iz Moskve, koji snima pahuljice kompaktnim Canon A650 IS fotoaparatom na koji je lepljivom trakom pričvršćen naopako okrenut Helios 44M-5 objektiv (link na našem veb- portalu). Ovakav objektiv možete kupiti za nekoliko stotina dinara, a cenu potrošene lepljive trake izračunajte sami.

IMPROVIZACIJA

Improvizacija je uvek pratila inventivnost tako da sve što treba uraditi jeste da pokušate jer, kao i uvek, najvažnija je kreativnost. U ovom slučaju ona podrazumeva rad na realizaciji osnovne ideje uz korišćenje manje ili više tehničkih sredstava. A od pomenutih "tehnikalija" na raspolaganju su vam: već pomenuta sočiva i predleća koja se koriste kao "naočare za blizinu" i možete ih ili rukom pridržati ispred objektiv fotoaparata ili ih pomoću raznih adaptera montirati na fotoaparati. Ozbiljnija verzija predleća jesu objektiv sa starih SLR fotoaparata koji, okrenuti naopako, daju izvanredne rezultate u makropodručju. Objašnjenje je veoma jednostavno jer su objektiv konstruisani tako da veliku sliku smanje, a kada ih okrenete naopako rade suprotno: malu sliku maksimalno povećavaju. I žižna daljina ima svoju ulogu tako da se prilikom ovakvog fotografisanja objektiv fotoaparata postavlja u telepodručje, dok žižna daljina naopako okrenutog SLR objektiv ima direktan uticaj na uvećanje: sa širokougaonim objektivima možete prići mnogo bliže nego s "normalcima". Naravno da je, uz pomoć preokretnog prstena, objektivima okrenutim naopako moguće snimati i D- SLR fotoaparatom. Veoma specifični su objektiv s aparata za povećavanje fotografija jer su namenjeni tome da ravnu površinu slike na filmu prenesu kao ravnu površinu na papir. Zato se još zovu i "flatfield", tj. objektiv ravnog polja. Idealni su za fotografisanje pločastih objekata, listova biljaka na primer, a daju i veoma zanimljivu dubinsku neoštirinu jer imaju oštirinu u jednoj ravni, pa se van nje i dubinska neoštirina maksimalno povećava. Treba dodati i to da ovakvi objektiv imaju veliku sposobnost razlučivanja, tj. oštirina im je bez premca.

KAKO DA BUDETE KREATIVNI U MAKRO PODRUČJU

Ovakav objektiv možete postaviti ispred objektiv vašeg fotoaparata na nekoliko načina: jednostavno ga naslonite i pridržite rukom, što je pomalo trapavo rešenje jer morate paziti da su, barem približno, preklapljeni optičke ose oba objektiv. Sledeći način jeste kupovina adaptera: preokretnim prstenom objektiv okrenete naopako i iskoristite kao predleće. Eventualno vam može zatrebati i **step-up adapter** kako biste ga montirali u neodgovarajući navoj za filter. Najekonomičnije rešenje jeste da pronađete kartonski valjak (može čak i kartonska rolna iz toalet papira) čije dimenzije treba prilagoditi maksimalnoj izvlaci objektiv koji koristite ili imate ugrađen u fotoaparata. Na početak rolne lepljivom trakom pričvrstite objektiv i celu "skalameriju" postavite na objektiv fotoaparata. Rešenja zaista ima mnogo i ona zavise prvenstveno od vaše mašte i onoga šta imate oko sebe.

UKLAPANJE U SISTEM

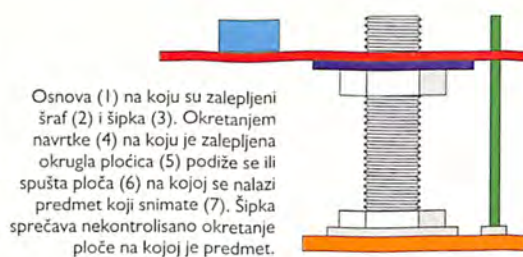
Ako neki deo opreme koju želite da iskoristite nije standardan, tada će vam pomoći metalostrugar koji može napraviti adaptere po meri. Na primer, na velikoj fotografiji opreme koja je korišćena za rad na ovom tekstu vide se **senila (zonen blende)** objektiv skinutih s Bolex kino-kamere. Kako bismo ih montirali na naopako okrenute objektiv (s kino-kamera i aparata za povećavanje), kod metalostrugara su izrađeni prstenovi.

Treba napomenuti da su senila veoma važna kada koristite naopako okrenute objektiv jer je zadnje sočivo najčešće ispučeno, tako da se obično javlja refleksija koja upropasti snimak.

Od opreme koja je korišćena prikazani su i **međuprstenovi i meh**. Iako se još proizvode i nije ih teško pronaći, s vremena na vreme pojavljuju se i na berzama foto-opreme. Osnovna funkcija ovih sprava jeste da povećaju udaljenost objektiv od senzora (ili filma), što za rezultat daje uvećanje: što je veća izvlaka, to je i uvećanje veće. Meh ima još jednu prednost, a to je promenljiva izvlaka kojom se lako usklade uvećanje i kadar. Jedan mali trik olakšava rad u makropodručju, a to je da, nakon nekog vremena, steknete osećaj za to koliko velika treba da bude izvlaka za određenu veličinu objekta. Nakon odabira međuprstenova ili odgovarajuće izvlake na mehu, fokusiranje obavljate jednostavnim pomeranjem napred-nazad. U slučaju makrofotografisanja imate dva izbora: pomerate fotoaparata (i optički sistem koji koristite) ili pomerate objekat dok je fotoaparata na stativu. U oba slučaja korisno je imati **šine za pozicioniranje** ili nekakav improvizovani sistem kojim možete dovesti predmet u ravan fokusa. Šine za fino pozicioniranje nije problem pronaći, jedino vas može iznenaditi cena.

Improvizovana sprava može biti izrađena i od jednog šrafa s navrtkom. Šraf pričvrstite na nekakvu osnovu (možete ga utisnuti i u plastelin), na navrtku zalepite pločicu (s rupom za šraf), a okretanjem pomeramo pločicu gore-dole.

Da ne zaboravimo da pomenemo i adaptere koji su omogućili korišćenje ove opreme uz CSC, a slični se mogu iskoristiti i uz D SLR fotoaparate. U ovom tekstu većina primera snimljena je Nikon 1 V1 fotoaparatom ali se identični adapteri mogu kupiti za skoro svaki digitalan fotoaparata kao i za razne objektiv čiji je broj mnogo veći.

Osnova (1) na koju su zalepljeni šraf (2) i šipka (3). Okretanjem navrtke (4) na koju je zalepljena okrugla pločica (5) podiže se ili spušta ploča (6) na kojoj se nalazi predmet koji snimate (7). Šipka sprečava nekontrolisano okretanje ploče na kojoj je predmet.

U ponudi su i adapteri za objektiv sa srednjeformatnih fotoaparata kao što su Hasselblad, Kowa pa čak i sovjetski Kiev.

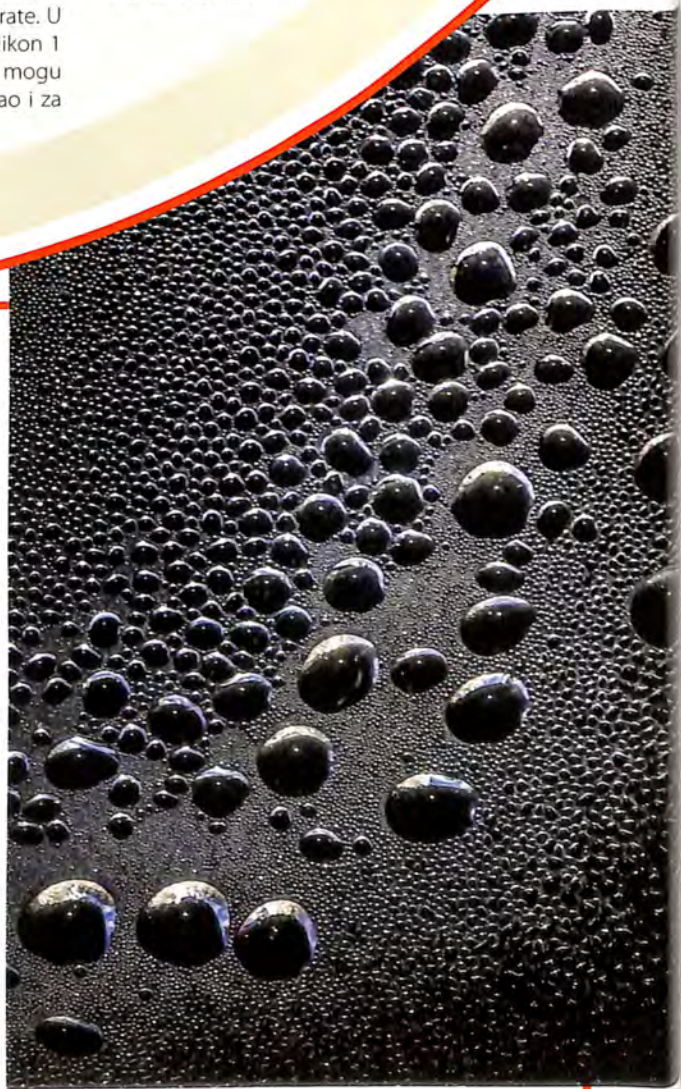
ADAPTERI

Prvi je **adapter kojim se na Nikon 1 montiraju Nikon F- objektiv**, drugi je omogućio korišćenje Minolta MD objektiv, a trećim se MD objektiv mogu montirati na Nikon F- priključak. Ovi adapteri su jeftina zamena za originalni Nikon 1 – Nikon F- adapter, ali imaju upotreba ograničenja: nemoguće je koristiti G- objektiv jer nema kontrole blende, ne radi autofokus i kompletno fotografisanje mora biti u ručnom (M) režimu rada.

Tu je i nekoliko **M42 adaptera** namenjenih montaži objektiv s navojem na Nikon kućišta, a jedan od njih zavrnut je na Industar, sovjetski makro objektiv.

MOTIVI SU SVUDA OKO NAS

Adapteri vam pružaju mogućnost da koristite i isprobate objektiv koji originalno nisu namenjeni vašem fotoaparatu. Takav je slučaj i s makro- objektivom Industar, koji je proizveden u Sovjetskom Savezu i ima takozvani Praktica M42 navoj – najčešće korišćen u analogno vreme. Igrom slučaja, na berzi je kupljen adapter M42 namenjen fotoaparatom Almaz, vernoj kopiji Nikon F2 fotoaparata sa sve Nikon F- priključkom za objektiv. Kondenzovane kapi na poklopcu svetlarnika snimljene su tim objektivom.

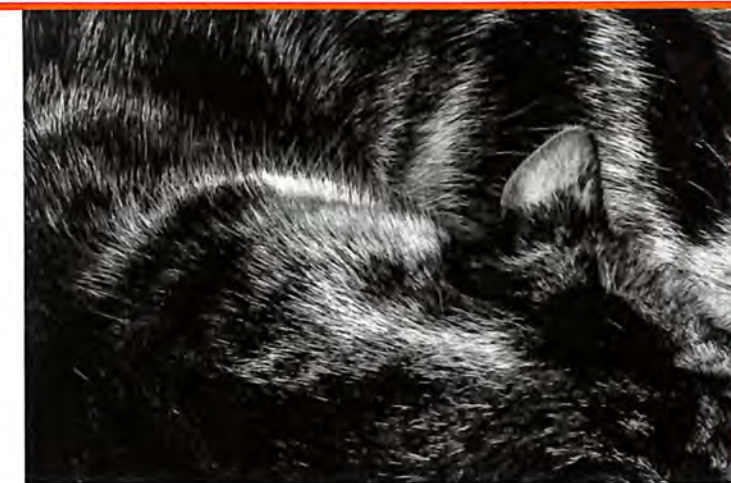
Oprema koju smo koristili:

- ▶ fotoaparata Nikon 1 V1
- ▶ objektiv Industar
- ▶ adapter M42-Nikon F
- ▶ adapter Nikon F – Nikon 1

KUĆNI LJUBIMCI

Jedan od svakodnevnih motiva mogu biti kućni ljubimci. S obzirom na to da njihovo ponašanje i navike dobro znate, nije nikakav problem snimati detalje njihovog krzna, perja ili krljušti – ako čuvate gmizavce. Što se tiče drugog tipa krljušti, tj. fotografisanja akvarijumskih ribica, priču o tehnici fotografisanja ostavićemo za neku sledeću priliku. S vašim ljubimcem nije teško snimiti atraktivne fotografije. Ljudima se neobično sviđaju fotografije širom razapljene celjusti oštih zuba – obične "kućne" mačke koja već desetak godina s vlasnikom deli životni prostor. Mišljenje je da se takve fotografije teško snimaju, ali to nije tako jer svi znamo za njenu naviku da odmah nakon buđenja široko zevne. Ako imate mačku, sve što treba uraditi jeste da dok spava postavite blic, spremite fotoaparata i probudite je. Slične scene pružice vam i psi, a jedna od ideja jeste da vašeg mezimca snimate dok pije vodu. Što se tiče rakursa, tj. ugla snimanja, trebalo bi iskoristiti one neobičajene gde je fotoaparata u nivou njuške ili čak improvizovati stakleni sto na kojem je staklena posuda s vodom, a scenu snimiti odozdo. Dva primera pokazuju koliko mogu biti zanimljivi detalji, a posebno krzno kada je vaš mezimac skrupčan.

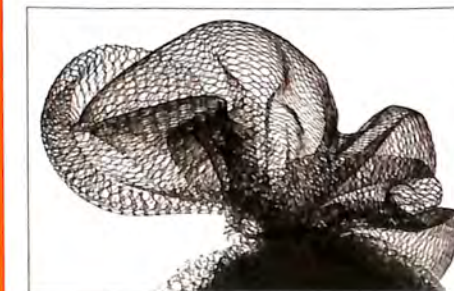
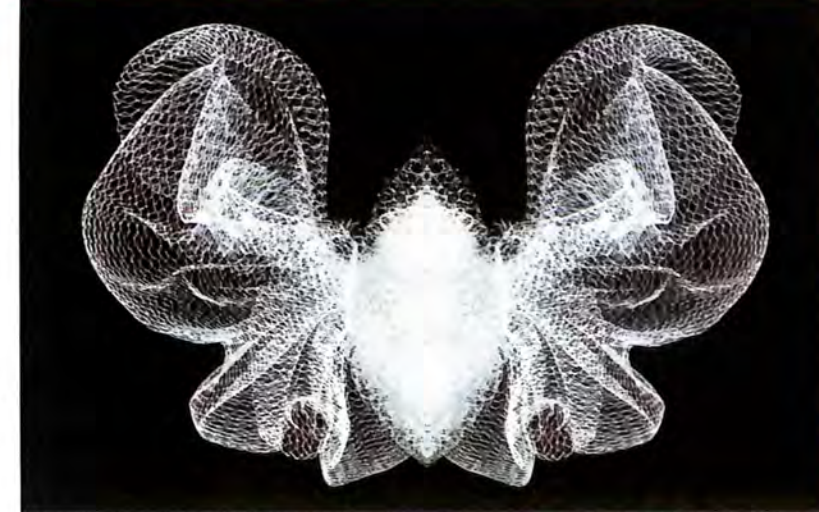
Oprema koju smo koristili:

- ▶ fotoaparata Nikon 1 V1
- ▶ objektiv Nikkor 10–30 mm
- ▶ protisunčani zaslon sa starog objektiv montiran uz pomoć adaptera odnosno step-up prstena
- ▶ rasvetljeno pomoću blica SB 80 u "servo" modu (aktiviran blicem na fotoaparatu) čiji bljesak je "umekšan" pausapapirom

(NE)OBIČNI KUĆNI PREDMETI

Svuda oko vas nalaze se brojni predmeti koji mogu biti veoma "fotogenični". Jedan od takvih predmeta jeste i ona sprava namenjena tuširanju jer je napravljena od mrežastog, savitljivog materijala. Za snimanje je iskorišćen mali studijski stativ, na čiji vrh je običnim štipaljka pričvršćena mreža. Ispod objekta, uz pomoć studijske štipaljke, s nosačem za rasvetu i nosačem za blic u koji se može montirati studijski kišobran, postavljen je blic SB 80, a sve to vidite na ilustraciji. Aktiviran je minijaturnim blicem SB N5 specijalno napravljenim za V1 fotoaparata, čija glava je okrenuta pozadi kako svetlo ne bi osvetljavalo objekat s prednje strane. Na taj način dobijena je čista silueta mreže. Alternativno rešenje za ovakva snimanja jeste rad na prozoru uz korišćenje prirodnog svetla ili pomoću svih ostalih načina rasvetljavanja.

Tokom obrade fotografije iskorišćena je mogućnost rotiranja i simetričnog postavljanja kopije osnovne fotografije, što daje zanimljive šare. Od fotografije mrežice nastala je silueta koja podseća na slepog miša. Konačan rezultat dobijen je prebacivanjem u negativ. Jedna od ideja jeste i efekat kaleidoskopa za koji je neophodno višestruko ponavljanje.

Oprema koju smo koristili:

- ▶ fotoaparata Nikon 1 V1
- ▶ objektiv Nikkor 30–110 mm
- ▶ rasvetljeno pomoću blica SB 80 u "servo" modu (aktiviran blicem na fotoaparatu) čiji bljesak je usmeren na list papira zalepljen na vrata ormara

RASVETA

Najvažnija stvar jeste da su motivi svuda oko vas i da svaki predmet snimljen uvećano postaje apstrakcija, ponekad čak i neprepoznatljiv u svojoj osnovnoj formi. Iako izgleda da je snimanje u makropodručju teško, jedna stvar je veoma laka, a to je rasveta. Dok vam za rad u studiju treba jaka rasveta, ovde je najčešće dovoljno svetlo koje stiže s prozora, lusteru, stone ili baterijske lampe. Ako koristite zglobnu ili stonu lampu sa savitljivim nosačem, u nju montirajte takozvanu štedljivu sijalicu koja ima temperaturu svetla od oko 5.500 K i vaš makroreflektor je gotov. Nekoliko primera koji slede snimljeni su sa minijaturnom baterijskom lampom koja je, u fotografskom domenu, prvenstveno namenjena lakšem izostravanju u lošim svetlosnim uslovima i mraku.

Modifikovanje i prilagođavanje svetlosnog snopa zahteva malo rada. Omeđavanje svetla lako je uraditi uz pomoć listova paus-papira A4 formata. Ukoliko paus savijete, biće dovoljno čvrsto da može stajati i vertikalno na radnoj površini. Veoma je lako napraviti svetlosne tunele jednostavnim savijanjem ili izradom rolne. Čak ni izrada minijaturnog lajtboksa nije problematična jer je pored paus-papira potrebno samo malo selotejpa.

Ako vam treba dodavanje svetla u senkama dovoljno je da savijene listove belog papira ili parče kartona na koji je zalepljena alufolija postavimo tako da odbiju svetlo na željeno mesto. Jedno od rešenja jeste i fabrički urađeni minijaturni soft-

boks (pogledajte na našem internet portalu) jer u njega možete montirati mala led rasvetna tela, a u one veće soft-boksove i štedljive sijalice manjih dimenzija i snage. Beskonačna pozadina lako se dobija savijanjem papira. Kolaž papir možete iskoristiti da dodajete kolorne akcente.

STATIVI

Što se snimanja tiče, ukoliko ne koristite bliceve preostaje vam rad dugim ekspozicijama, što znači da će vam biti potrebni stativi, razni nosači i oslonci. Minijaturnih stativa ima svuda i veoma su jeftini. Trenutno najviše simpatija ima mali Manfrotto Pixie jer je izuzetno stabilan, sposoban da nosi i osrednji D-SLR fotoaparati i najjednostavniji je za postavljanje u željeni položaj. Mikrostativi dobro će doći i za postavljanje objekta u željeni položaj. Na glavu stativa možete montirati ploču na kojoj će biti predmet koji fotografirate, a pozicioniranje obavljate okretanjem i naginjanjem. Dodatnu sigurnost daće vam komad plastelina u koji možete utisnuti objekat. Plastelin je veoma koristan i u slučaju da ne koristite stativ jer u njega možete zabosti, na primer, slamčicu i na nju, opet uz pomoć parčenceta plastelina, pričvrstiti objekat koji snimamo.

Na uvodnoj fotografiji opreme vidi se i zelena lopta, mali stativ koji je moderna, fabrička verzija čuvenih džakčica ispunjenih pirinčem ili suvim peskom. Pre nego što sledeći put bacite stari dukser

odsecite rukave i napunite ih pirinčem. Na ovako napravljen džak postavite fotoaparati i videćete da je sistem neverovatno efikasan jer rastresitost materijala doslovno upija sve vibracije. Za sve koji koriste studijske stativ biće korisna i informacija da džakčici napunjeni peskom predstavljaju idealne tegove koji ne dozvoljavaju prevrtanje stativa i opreme na njemu.

OPREMA IZ KNJIŽARE

Prema tome, pre snimanja posetite najbližu knjižaru i kupite paus, obične papire i papire u boji, selotejp... Ukoliko ćete u radu koristiti tečnosti (kao što možete videti uz tekst o portabl studijskom flešu) tada je rešenje nabavka juvidura, plastike koja se proizvodi u više boja, debljina i vrsta površine. Ako želite da pozadina nestane, tada birate mat, a ako želite refleks, tada uzmete sjajne table ovog materijala. Budući da vam trebaju male površine, tabla juvidura koja ima dimenzije 100x70 cm košta nekoliko stotina dinara i trajeće vam dugo.

Na kraju da napomenemo da u okviru rubrike imamo i dva gosta: Predraga Petkovića i Nemanju Živkovića koji će nam preneti neka svoja iskustva iz ove oblasti.

OGLEDALNI TELEOBJEKTIVI

U ovoj priči posebno mesto zauzimaju refraktorski, odnosno, ogledalni teleobjektivi. Dugi niz godina u upotrebi je bio prvi takav objektiv ikada konstruisan (u Briselu 1958 godine dobio je Grand Prix nagradu) sovjetski MTO 1,8/500 mm i to s navojem M39. Za njega je napravljen adapter M42, a uz ostale adaptere može se montirati i na Nikon 1 V1. Drugi objektiv takve konstrukcije jeste Nikkor 500 mm, a fotografija koju vidite snimljena je objektivom Minolta Rokkor 5,6/250 mm. S obzirom na manjak poverenja u adaptere sa sočivom namenjene Nikon F priključku (sočivo je tu kako bi mogli da fokusiramo na beskonačno jer je Nikonovo kućište dublje od ostalih) ovaj objektiv je postao aktualan tek sa nabavkom adaptera Minolta MD - Nikon 1.

Ako se sada setite uvoda i priče o međuprstenovima biće vam jasno zašto su između teleobjektiva i fotoaparata postavljeni međuprstenovi. S obzirom na to da su na raspolaganju dva seta, jedan Minoltin i drugi Kenko (namenjen za Nikon F) moguće su dve kombinacije. Prva je: objektiv+Minolta međuprstenovi+adapter Minolta-Nikon F. Druga je sastavljena od: objektiv+adapter Minolta MD-Nikon F+Nikon međuprstenovi+adapter Nikon F-Nikon 1.

Najvažnije je to da sa međuprstenovima ulazimo u makro područje, a objektiv nam daje neuobičajenu dubinsku neoštrinu. Namerno sam naveo neuobičajenu jer se na raznim forumima grupa učesnika u raspravama oduševljava, a drugi deo gnuša čudnog, prstenastog bokeha. Uglavnom zahvaljujući konstrukciji koja zrake svetla odbija od paraboličnog ogledala sa kružnim otvorom na dnu i šalje na ogledalo na vrhu objektivu da bi konačno

prošli kroz objektiv put svetlosti je tri puta duži. To za rezultat daje tri puta kraći i mnogo lakši objektiv. Kako svetlo prolazi kroz prsten tako se i sve ono što je van fokusa pretvara u kružice i krugove. Ovakve objektivne još uvek proizvodi nekoliko kompanija, a na berzama se mogu pronaći oni proizvedeni u SSSR-u. Cena nije velika, a rezultati su sjajni! Na fotografijama vidite šta je fotografisano i kako to izgleda nakon obrade i konverzije u crno-belo.

Oprema koju smo koristili:

- > fotoaparati Fotoaparati Nikon 1 V1
- > objektiv Minolta RF 250 mm
- > adapter M42-Nikon F
- > adapter Nikon F - Nikon 1

OSVETLJENO - PROSVETLJENO

Piše: Nemanja Živković

Nešto više priprema zahteva tehnika rada kada je svetlo u "kontri", tj. rasvetom prosvetljavamo objekat koji fotografisemo. To znači da ono što snimate mora biti transparentno jer ćete, u suprotnom, dobiti samo siluetu objekta.

Snimanju pera prethodila je komična situacija u kojoj je papagaja odbeglog iz kaveza stigao pas ptičar koji ga je, na sreću, uhvatio samo za rep i iščupao ga. Sakupljena perca postavljena su na staklo, a svetlo je kombinacija mobilnog studijskog fleša kojim je objekat prosvetljen i blica SB 80 postavljenog da balansiranjem jačine svetla koje stiže iza objekta i svetla koje pada na prednju stranu, ponisti efekat siluete.

Blic je montiran na adapter koji je pričvršćen na mali stativ i usmeren ka sceni. Kako bi se postigla ravnomerna rasveta, ispod stakla postavljeno je belo platno, ali za ovakav posao možete iskoristiti i papir, paus... O jednoj stvari je neophodno voditi računa, a to je tekstura materijala koji koristite kao difuzer jer se može dogoditi da se pojavi iza objekta (u zavisnosti od dubinske oštine). U prvom trenutku ovaj problem nije bio vidljiv jer su snimana preklapljena pera, ali na

Oprema koju smo koristili:

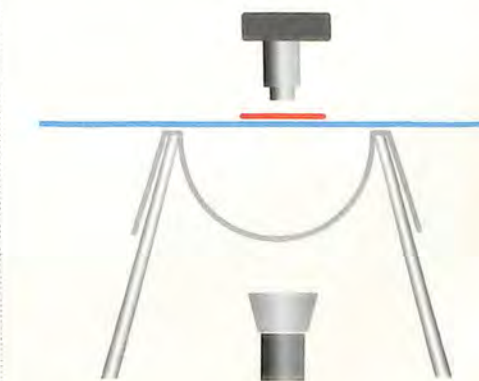
- > Nikon D800E
- > objektiv Mikro Nikkor 60 mm
- > glavno svetlo je studijski fleš, a dodatno je blic SB 80 u "servo" modu kojim je rasvetljena gornja površina

Na fotografiji postavke vidimo raspored opreme i jedan stari ali još uvek funkcionalan Slick stativ. Idealan je za makro snimanje jer se sipka koja nosi fotoaparati može nagnuti prema napred, a na donjoj strani je navoj tako da se glava stativa može montirati i naopako kako bi fotoaparati bio na nivou tla. Ukoliko razmišljate o makrofotografiji i eventualnoj nabavci stativa, tada proverite da li ima i ovu opciju jer postoji nekoliko modela stativa koji ovo mogu. Nakon rada moramo okrenuti naopako snimljene fotografije.

Šema postavke

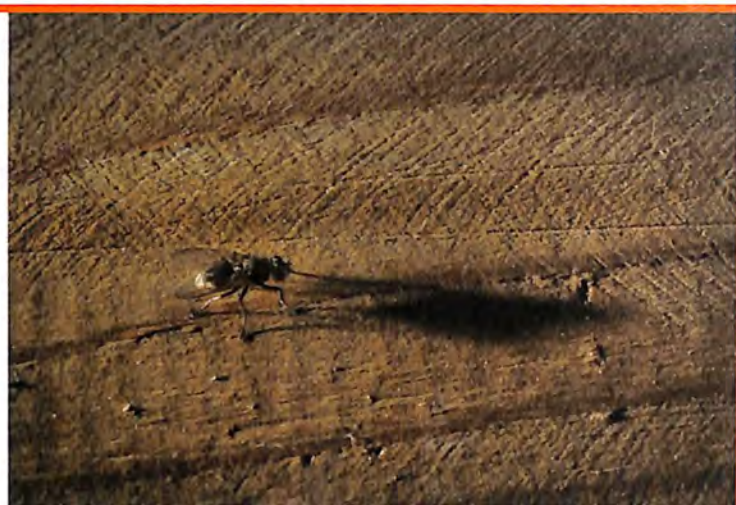
Na naslone stolica postavljeno je belo platno a preko njega parče stakla i na taj način eliminisana je eventualna pojava njegove teksture. Direktno ispod objekta nalazi se izvor svetla kojim prosvetljavamo objekat. Kontrolisanim dodavanjem svetla sa gornje strane balansiramo odnos između transparentnih i prosvetljenih delova scene sa onima koji ne propuštaju svetlo.

ANALOGNI OBJEKTIVI

Nakon ekspanzije digitalnih fotoaparata i povlačenja analognih s fotografske scene, mnogim fotografima jedan deo opreme prestao je da bude funkcionalan. Mnogi su takvu opremu rasprodali u bescenje, drugi su je zadržali iz sentimentalnih razloga, a samo je mali broj ponekad i koristio. Pojava nekoliko proizvođača adaptera svih mogućih kombinacija ponovo je stvorila uslove da se stari objektiv mogu koristiti na digitalnim fotoaparatom. Ipak, to nije donelo toliko oduševljenja koliko smo pomislili da će biti, jer smo se u međuvremenu veoma razmazili. Ko će danas još da fotografiše ako nema autofokusa, automatskog merenja svetla ili, jednostavno rečeno, ako ne može fotografiju da snimi jednostavnim pritiskom na dugme. Činjenica je da stara tehnologija i dalje funkcioniše, pa ako ste spremni da se malo pomučite zarad zanimljivih rezultata i uz minimalna ulaganja, vreme je da pokušate. Nakon nabavke adaptera Minolta MD – Nikon 1 ponovo je postao funkcionalan uz objektiv Minolta MD 100 mm Macro koji zbog krop-faktora ima izrez kao objektiv od 270 mm. Ovo je veoma korisno jer za seriju 1ni danas ne postoji pravi makroobjektiv. Snimak muve urađen je ovim objektivom i blicem SB80. Ista oprema upotrebljena je i za fotografiju cveta uz dodatak Rayflasha, sprave koja običan blic pretvara u ring-blic i daje veoma lepo i meko svetlo.

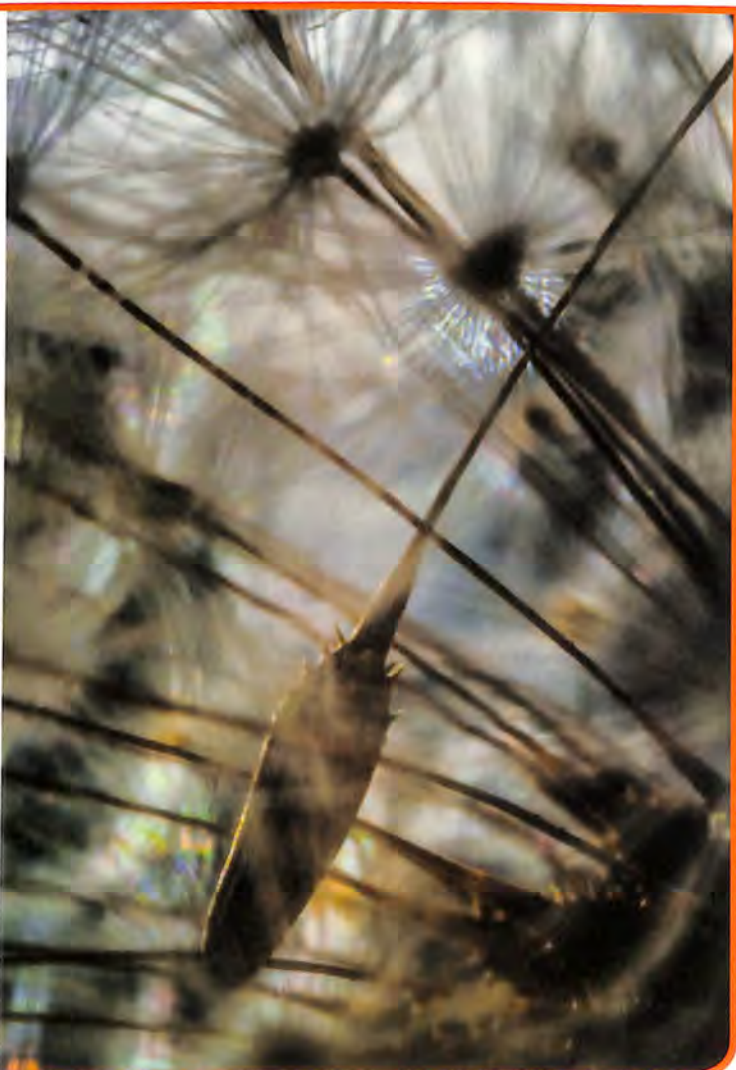
Oprema koju smo koristili:

- ▶ fotoaparat Fotoaparat Nikon 1 V1
- ▶ objektiv Minolta MD 100 macro
- ▶ adapter Minolta MD-Nikon 1

EKSTREMNA MAKRO FOTOGRAFIJA

Jedan od veoma zanimljivih načina snimanja jeste uz pomoć objektiv sa starih kino-kamera. U ovom slučaju koristili smo Taylor & Hobson objektiv žižne daljine jednog inča, tj. 25 mm. Kao primer snimljena je zrela cvast maslačka unutar koje je jedna semenka ispala iz ležišta. Cvast je postavljena na kutiju koja je odgovarajuće visine za fotoaparat na Pixie stativu. Fokusirano je pomeranjem kutije-nosača uz kontrolu na displeju fotoaparata i konačnom proverom u tražilu – pre pritiska na dugme okidača. Kada radite u makro, tj. u ovom slučaju mikropodručju, najbolje je okidanje izvesti daljinskim okidačem kako biste izbegli potrese koji bi dali neoštru fotografiju. Ovaj problem treba shvatiti ozbiljno jer i najmanje podrhtavanje može potpuno upropastiti snimak. Ukoliko nemate daljinski okidač, preostaje vam funkcija vremenskog okidača koji ima skoro svaki fotoaparat, a postoje i podešavanja vremena odloženog okidanja. U ovom slučaju koristili smo 2 sekunde, što je dovoljno da sklonimo ruke s fotoaparata i ne čekamo previše.

Oprema koju smo koristili:

- ▶ Fotoaparat Nikon 1 V1
- ▶ objektiv Taylor & Hobson 1 inč
- ▶ preokretni prsten
- ▶ adapter M42-Nikon F
- ▶ adapter Nikon F – Nikon 1

PRIČA O CVETU

Najstariji deo opreme koji smo koristili ovoga puta jeste objektiv "Zeiss" Xenar žižne daljine 25 mm, skinut sa stare amaterske kino-kamere formata 8 mm. Za njega je kod metalostrugara napravljen adapter sa M42 navojem, pomoću kojeg je okrenut naopako. Kako ovaj objektiv nema navoj za filter, adapter je napravljen s ležištem u koje tesno naleže i potom zalepljen superlepkom. Ovo znači da je zauvek "osuden" da bude makroobjektiv, a napomenuću i to da je ova "konverzija" urađena pre više od dvadeset godina i da i dalje radi bez problema. U vreme analogne fotografije, tj. snimanja na formatu 24x36 mm kakav danas imaju takozvani Fullframe digitalni fotoaparati, za postizanje maksimalnih uvećanja bilo je neophodno koristiti i telekonvertere kako biste povećali žižnu daljinu i obezbedili kakvu-takvu radnu distancu između objekta i objektiv. Uz velike izvlake ovo je dovodilo da ozbiljnog "pada" količine svetla koja stiže do okulara

kroz mali otvor blende objektiv. U brojnim "stručnim" tekstovima o makrofotografiji možete pročitati da je neophodno maksimalno zatvoriti blendu kako biste dobili maksimalnu oštrinu. Prva greška jeste da "do kraja" zatvorena blenda daje najveću moguću dubinsku oštrinu, ali da je oštrina generalno manja. Najveća oštrina svakog objektiv postiče se vrednostima koje se nalaze u središtu između minimalnih i maksimalnih otvora, takozvane optimalne blende. Ali da se vratimo snimanju. Kako i dalje traju lepi dani, u dvorištu redakcije još cvetaju trobojne ljubičice, popularno zvane "dan i noć". Zarad komfora u radu, a i zbog vetra koji je pomerao cvetove, žrtvovao sam jedan od njih. On je selotejpom zalepljen na plastificirane korice knjige (da skidanjem ne bismo oštetili površinu), što je poslužilo kao nosač. Nakon pronalazaženja odgovarajućeg ugla i visine, raširene korice fiksirane su još jednim parčetom lepljive trake. Fotoaparat

tako da je pronalazaženje ispravnog fokusa bilo pravi poduhvat. Digitalni fotoaparati koji imaju ugrađeni senzor manjeg formata daju sliku čiji je izrez faktički uvećan za vrednost krop-faktora. U praksi to znači da je za postizanje uvećanja dovoljan samo objektiv koji je, uz pomoć adaptera, okrenut naopako i montiran na fotoaparat. To, opet, znači da nema problema s eventualnom pojavom difrakcije svetla. Ova neugodna pojava koja se manifestuje pojavom svetle tačke u sredini snimka u vezi je s fizikom svetla koje prolazi

je postavljen na mali stativ, a stativ na list običnog papira koji ima jednostavnu, ali veoma efikasnu funkciju: lako klizi po glatkoj površini stola tako da traganje za fokusom pomeranjem napred-nazad nije problem. Fotografija s najmanjim uvećanjem snimljena je uz montirana predleća sa starog fish-eye konvertera i na njoj se jedva vidi tri milimetra "velika" larva vasilne vaši koja se krila između latica. Glavni motiv bili su, ipak, čudni delovi latica koje jednostavno golim okom nije moguće videti. Scena je rasvetljena baterijskom lampom, a okidanje je urađeno daljinskim okidačem. Ovakav način rada dozvoljava bolju kontrolu rasvete jer kada pronadete fokus i podesite blendu, pažnju možete usmeriti na položaj svetla i okidanje u pravom trenutku – bez gledanja u displej ili vizir fotoaparata.

Oprema koju smo koristili:

- ▶ Fotoaparat Nikon 1 V1
- ▶ objektiv Zeiss Xenar 25 mm
- ▶ preokretni prsten
- ▶ adapter M42-Nikon F
- ▶ adapter Nikon F – Nikon 1

FOTOGRAFISANJE SAPUNICE

Piše: Predrag Petković

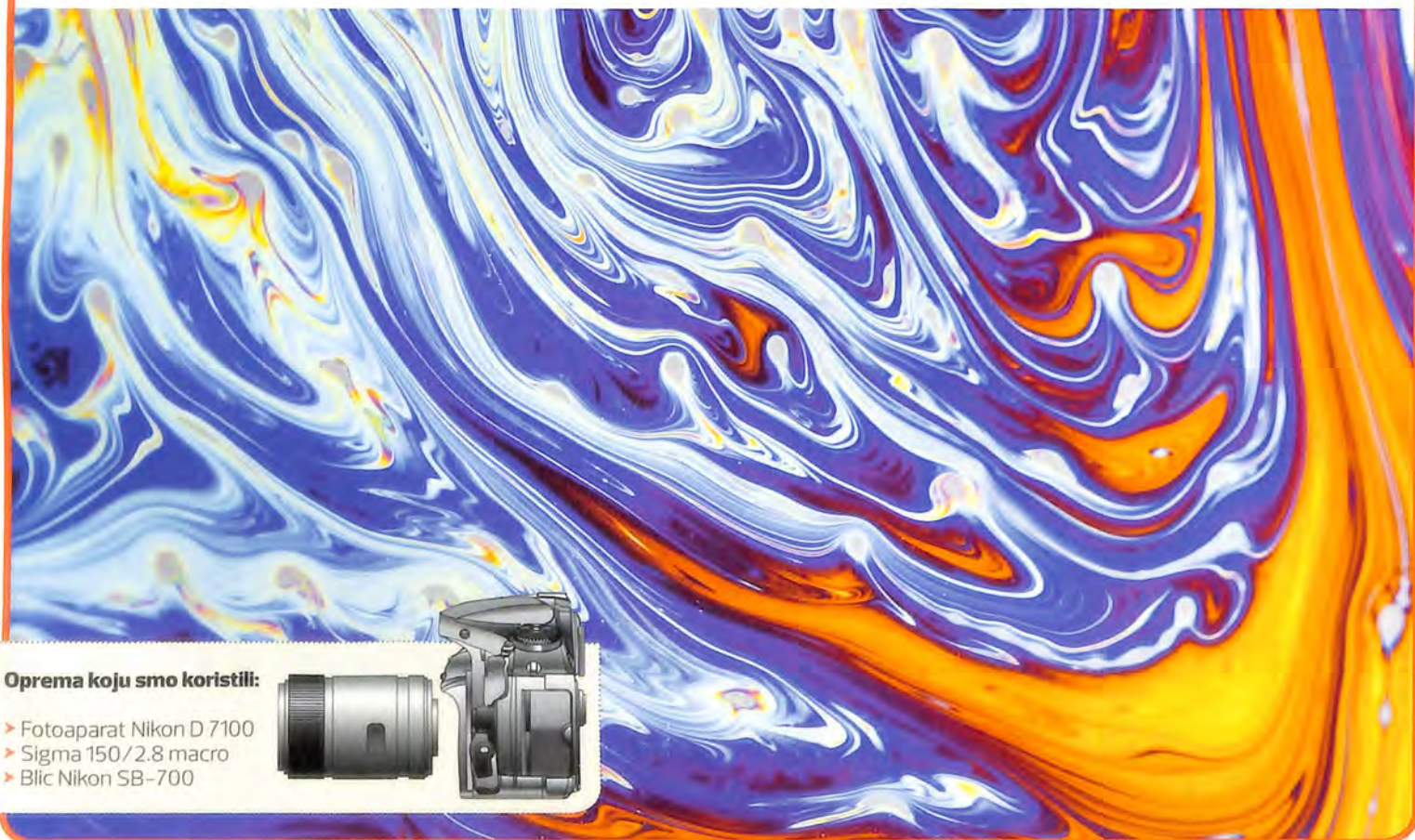
Na početku moram da kažem da nisam ja izmislio toplu vodu, jer se ovakva snimanja odavno rade, već sam samo "sažvakao" gradivo i rešio da vam predstavim novu zanimaciju. Stvari koje su potrebne jesu: fotoaparata, makro objektiv, eksterni blic, stativ, parče žica, gaza, posuda za tečnost, deterdžent, stiropor ili neka druga bela površina i crno platno. Od žice napravimo pravougaonik i obložimo ga gazom. Pravougaonim ramom dobijamo boje koje se mešaju bolje nego s okruglim. Oblaganjem žice gazom produžavamo dužinu trajanja filma (opne) od sapunice. Za ovaj eksperiment napravio sam okvir 9x11 cm. Treba obezbediti i posudu u koju ćemo sipati tečnost za pravljenje sapunice, najbolje kod stakloresca koji će posudu napraviti po meri. Tečnost koju sam koristio za sapunicu: 1 mera deterdženta za pranje sudova, 1/2 vode, 1/6 glicerina koji produžava trajanje filma od sapunice. Najveći problem pri snimanju ovih fotografija jeste ugao pod kojim se nalazi okvir u odnosu na ravan senzora fotoaparata jer boje filma sapunice vide se samo pod uglom kada je refleksija svetla najveća. Taj ugao iznosi približno 45° u odnosu na ravan senzora. Sa desne strane fotoaparata postavimo stiropor od koga će se svetlo blica (koji je u bežičnom modu), odbijati i osvetljivati film sapunice. Postavku vidite na fotografiji. Problem pronalazjenja odgovarajućeg ugla žičanog okvira i mesta na gde treba da pada svetlo

blanca na stiropor, najlakše ćemo rešiti pomoću baterijske lampe kojom simuliramo pravac svetla blica dok sve to pratimo kroz tražilo. Kada podesimo pravi ugao rama i osvetljenje na red dolazi fokusiranje i odabir blende. Kako snimamo film koji je pod uglom od oko 45° u odnosu na senzor, dobijamo malu površinu u ravni fokusa i zato je neophodno zatvoriti blendu, ne ispod 16, a mislim da je f/20 idealan izbor. Crno platno se postavlja iza rama sa sapunicom tako da se boje bolje vide i ima više kontrasta. Najbolje je da žicu sa ramom fiksirate i onda je dovoljno da samo jednom pravilno "ubodete" fokus, a posle samo pomerate posudu da biste potopili ram i ponovo napravili film od sapunice, nakon čega treba sačekati pravi trenutak za fotografisanje. Reč je o tome da se

najintenzivnije boje javljaju kada se film istanji do određene debljine. Odmah posle potapanja rama u sapunicu boje su blede i sve je skoro sivo. Vremenom, boje se pojačavaju jer kako prolazi vreme film se sve više tanji i neki delovi postaju skoro crni, a to znači da je na tim mestima opna najtanja i da će uskoro doći do pucanja. Za ovu vrstu fotografije nije loše koristiti živi prikaz slike i žičani okidač. Treba eksperimentisati i sa različitim veličinama i oblicima ramova, kao i odnosom sastojaka tečnosti za pravljenje sapunice. Ovakve fotografije moguće je snimiti i jeftinijom opremom. Umesto blica i stiropora stanite pored prozora i koristite prirodno svetlo. U jednoj ruci držite žicu, umočite je u sapunicu i okretanjem nadjite pravi ugao, a u drugoj ruci držite kompaktni fotoaparata (postavljen u makro režim rada) i fotografisete! Na portalu Refoto nalaze se linkovi video snimaka na kojima su prikazani životni vek filma od sapunice i nastajanje boja i oblika.

Oprema koju smo koristili:

- Fotoaparata Nikon D 7100
- Sigma 150/2.8 macro
- Blic Nikon SB-700

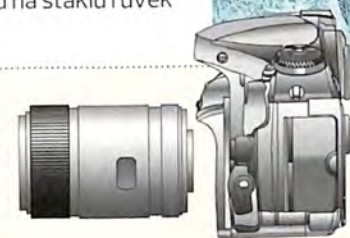
LEDENE ŠARE

Pored brojnih makrofotografija prirode Predrag Petković snimao je i ledene šare na staklu. Ono što vozače obično nervira jeste da, s pojavom prvih jutarnjih mrazeva, na staklima automobila sitni kristali leda formiraju najrazličitije oblike. Fotografisano je pomoću makroobjektiva, eksternog blica i kamera u boji. Fotoaparata treba postaviti s jedne strane stakla, dok sa suprotne strane blic u bežičnom režimu osvetljava papir u boji. Na taj način najbolje će se videti struktura leda, a cela fotografija postaće apstraktna jer je obojena zahvaljujući papiru u boji. Treba menjati ugao pod kojim svetlo blica pada na papir, kao i udaljenost papira od stakla jer se tako dobijaju najrazličitiji rezultati. U zavisnosti od atmosferskih prilika, temperature, vlažnosti i pritiska menjaju se šare leda koje nastaju na staklu i uvek su interesantan motiv.

Oprema koju smo koristili:

- Fotoaparata Nikon D 7100
- Sigma 150/2.8 macro
- Blic Nikon SB-700

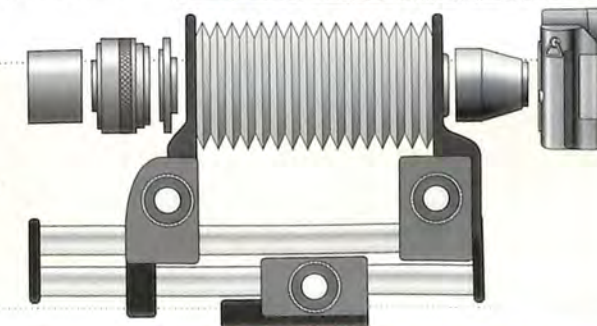
MIKRO FOTOGRAFIJA

U uvodnom tekstu pomenuli smo međuprstenove i meh, kao i odnos između veličine izvlake, tj. udaljenosti objektiva od senzora i uvećanja koja je moguće postići. Jedan od primera velikih uvećanja, kada se faktički iz oblasti makro prelazi u područje mikrofotografije jeste upotreba meha s nekim od objektiv koji je obavezno okrenuto naopako. Sto je žična daljina objektiva manja, uvećanje je veće. Jedini problem u tom slučaju jeste veoma mala udaljenost objektiva od objekta koji se fotografiše, što ne ostavlja mnogo mesta za manipulaciju rasvetom. Za ovaj primer iskoristili smo objektiv Rodenstock 80 mm s aparata za uvećavanje, a na fotografiji su kondenzovane kapi vode unutar plastične boce koja je prosvetljena malom baterijskom lampom. Kada koristite velike izvlake, neophodno je paziti na vrednost otvora blende jer se može pojaviti neželjena difrakcija svetla. Na veb-portaluu možete pogledati i kratak video-snimak iste scene.

Oprema koju smo koristili:

- Fotoaparata Nikon 1 V1
- objektiv Rodenstock 80 mm
- preokretni prsten
- adapter M42-Nikon F
- adapter Nikon F - Nikon 1

U POTRAZI ZA MOTIVOM

Na predhodnim stranama prikazan je mali deo onoga što možete snimati u kući i oko nje. Najvažniji deo fotografisanja jeste vaša inventivnost koja će vam pomoći da maksimalno iskoristite opremu koju imate i sve svoje ideje pretvorite u fotografije. A to mogu biti i sardine pre spremanja, deo svinjske njuške u mesarskoj radnji, viljuške u metalnoj činjii, parče bundeve, detalj bočice parfema...

DIJA duplikator

NASLOV ZVUČI ARHAIČNO, ALI JE U SKLADU S UREĐAJIMA KOJI SE KORISTE U PROCESU REPRODUKOVANJA SNIMAKA URAĐENIH NA FILMU. VEROVALI ILI NE, ALI UZ MALO PAŽNJE KVALITET KOJI MOŽETE POSTIĆI NADMAŠUJE ONAJ KOJI ĆETE DOBITI SKENIRANJEM

Piše Milan Živković

SPOJ ANALOGNIH I DIGITALNIH TEHNOLOGIJA:

Nikon D3 fotoaparat na koji su montirani Slide Copying Adapter ES-1, Micro Nikkor 55 mm objektiv i "Kenko" međuprstenovi. Svaki od ovih uređaja i dalje je moguće nabaviti.

DETALJ REPRODUKOVANOG DIJAPUZITIVA

Ono što je važno uraditi pre reprodukcija jeste pažljivo uklanjanje prašine jer ako to ne uradite, sledi mukotrpno retuširanje tamnih tačkica ili linija koje su nastale od dlaka ili vlakana s odeće.

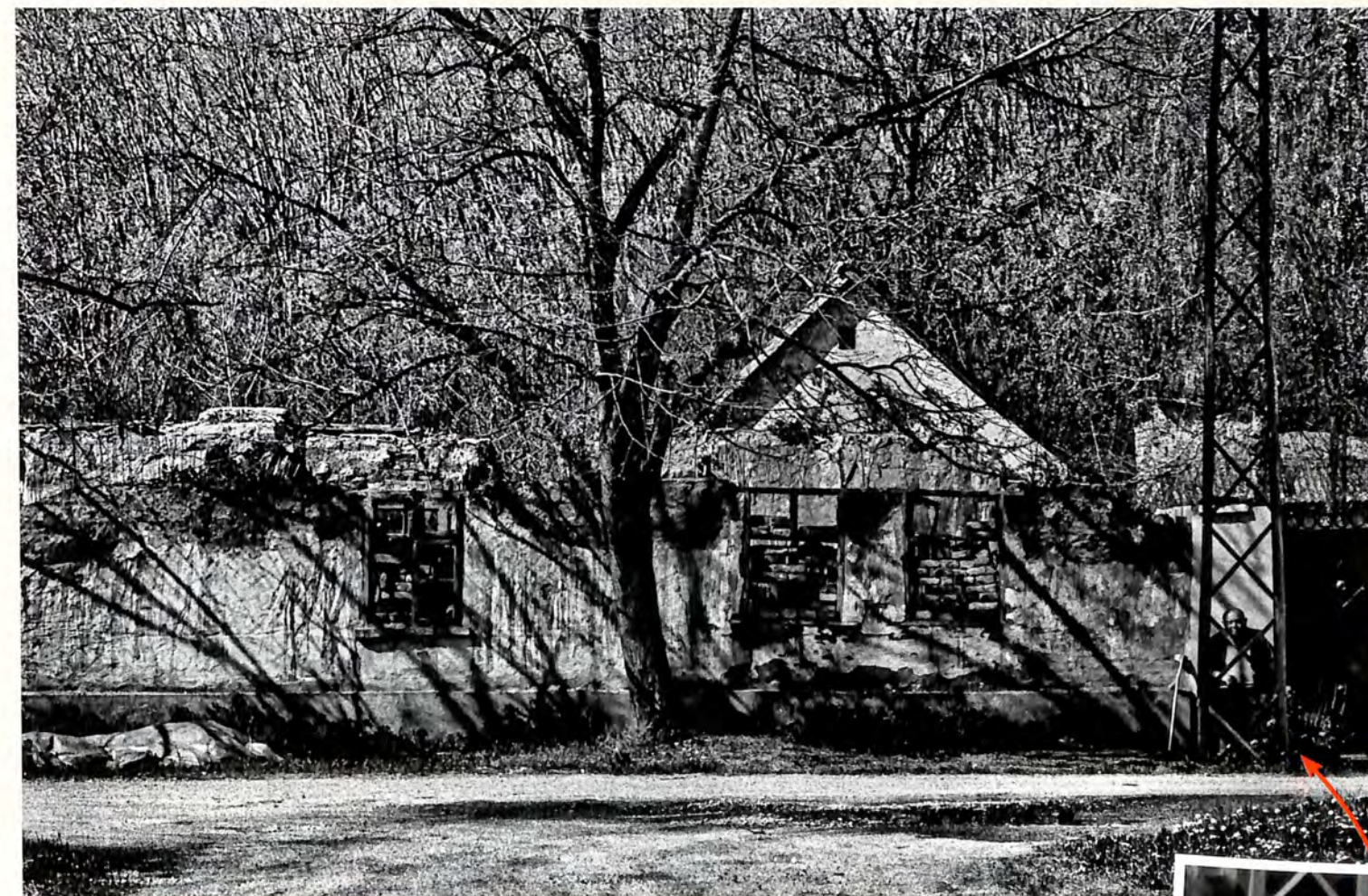
Fotografija koja je reprodukovana s dijapozitiva uz pomoć ES1 Slide Copying adaptera. Za ravnomerno svetlo zadužena su dva blica SB-R200, namenjena makrofotografisanju, dok je aktiviranje bliceva obavljeno pomoću SU800 kontrolera.

ČEMU JE TO SLUŽILO?

S obzirom na to da je dijapozitiv unikat, kopije su bile veoma važne jer je trebalo sačuvati original koji bi mogao biti oštećen tokom skeniranja. Kopije su bile važne i agencijama kako bi ih poslale redakcijama

U vremenu analogne fotografije posebne vrste filmova smanjenog kontrasta korišćene su za dupliranje snimaka jer se tokom presnimavanja povećavao kontrast, koji nije bilo moguće izbeći. Za ovu vrstu posla korišćeni su posebni crno-beli, kolor i kolor-dijapozitiv filmovi, tako da je bilo moguće dobiti sve neophodne vrste reprodukcija i u svim kombinacijama: duplikat dijapozitiva (bilo je moguće napraviti i crno-belu varijantu), crno-beli ili kolor snimak

koji se koristio za naknadno izrađivanje klasične kopije. S obzirom na to da je dijapozitiv unikat, kopije su bile veoma važne jer se u procesu skeniranja film potapao u posebno imerziono ulje koje nije bilo lako ukloniti, pa su originali često bivali upropašćeni. Dupliranje dijapozitiva koristile su agencije kako bi snimak poslale u novinske redakcije, a presnimavanje na kolor-negativ film bilo je (pored izrade fotografija Cybachrome postupkom) jedini jeftin način da s dijapozitiva napravite fotografiju u boji.

CRNO-BELI "LAJKA" FILM

Snimljeno tokom prošlogodišnjeg foto-safarija u Ivanovu fotoaparatom Nikon F5, na crno-belom filmu Foma 400. Reprodukovano uz pomoć dijaduplikatora ES-1, uz blic SB600 zadužen za rasvetu. Kao izvor svetla može se upotrebiti sve što vam je na raspolaganju: sunčeva svetlost, LED rasveta ili LED baterijska lampa (presnimavate crno-belo, pa ne morate voditi računa o balansu bele), blicevi ili studijski fleš-uređaji, pa čak i obična sijalica. Jedino je važno da svetlo bude raspršeno kako bi film bio ravnomerno osvetljen. Fotoaparat treba podesiti tako da presnimavanje ne daje prejak kontrast (to odgovara pojmu "mekan" negativ), jer ćete završnu obradu obaviti u editoru digitalnih slika. Ako možete, obavezno koristite .raw format ili mogućnosti programa Camera Raw.

ČEMU SLUŽI DANAS?

Neverovatno brz razvoj digitalnih fotografskih tehnologija doveo je do skoro potpunog nestanka uređaja namenjenih digitalizaciji, popularno nazvanih skeneri. Nekada se kućni računar nije mogao zamisliti bez ravnog skenera, a svaki iole ozbiljan fotograf imao je i poseban skener za filmove, prvenstveno "lajka" formata. Danas samo nekoliko kompanija proizvodi film-skener. O tome kako da najlakše digitalizujete svoju ili od predaka nasleđenu analognu arhivu pisali smo u nekoliko navrata, ali je neverovatno

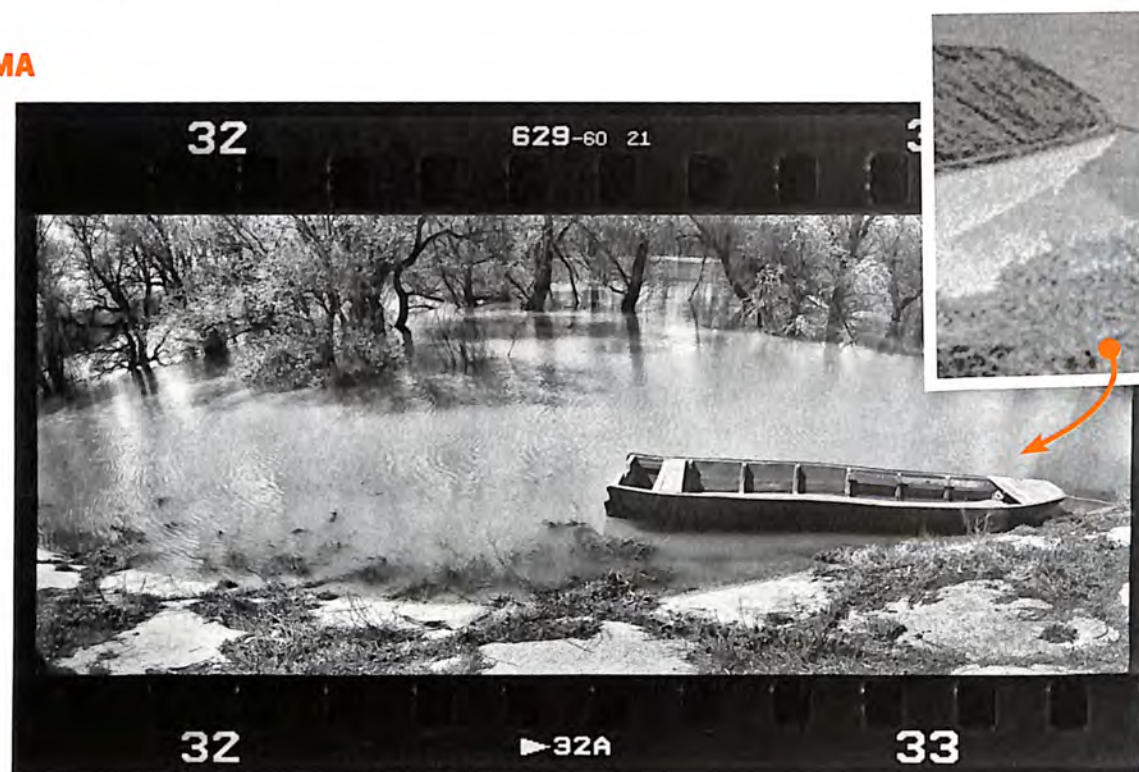
veliki broj poziva redakciji s pitanjem kako da se najlakše obavi proces digitalizacije velikog broja filmova ponovo aktuelizovao ovu temu. U tekstu Ljube Zlatanovića čitali ste šta se može uraditi uz pomoć malo improvizacije, a ovde ćete imati priliku da pročitate koji uređaji postoje i kako se koriste. Treba napomenuti da postoji veliki broj modernih "gedžeta", čak i onih koji se montiraju na mobilne telefone, koji ovaj posao obavljaju manje ili više kvalitetno, a shodno tome i koštaju.

Iako se film skeneri više ne proizvode brzu digitalizaciju analogne arhive možemo uraditi modernim spravama s ugrađenim digitalnim fotoaparatom koji mogu da reprodukuju snimak sa filma

"LAJKA" FILM – PANORAMA

Izduženi snimci formata 24x58 milimetara mogu izgledati problematično za presnimavanje pomoću dijaduplikatora namenjenog snimcima 24x36 mm. Ipak, njih nije teško presnimati ako iskoristite mali trik: prvo reprodukujete levi deo snimka, a potom desni. Spajate ih kao što biste spojili bilo koju digitalno snimljenu panoramu. Kako biste izbegli razlike u eksponiranju koje mogu nastati ako koristite TTL automatiku, najbolje je pronaći pravu vrednost blende u okviru ručnih podešavanja (M režim) i s istim vrednostima reprodukovati oba dela. Na isti način, to jest s istim podešavanjima, "otvorite" oba snimka, a možete iskoristiti mogućnost da snimke spojite direktno iz .raw formata i da ih obradujete nakon toga.

JOŠ PAR REČI O REPRODUKOVANJU

Iako ovakav način digitalizacije može biti čudan, ipak ima mnogo prednosti. Svakako najvažnija jeste brzina rada jer za vreme neophodno da klasičan skener generiše kontrolnu sličicu prema kojoj uradite podešavanja i završno skeniranje možete reprodukovati desetak (a često i više) snimaka. Ukoliko napravite dovoljno veliki kopirni ram ili jednostavno iskoristite dva stakla dimenzija 25x25 cm, možete odjednom reprodukovati ceo film i na taj način napraviti digitalnu kontakt kopiju. Ukoliko za reprodukovanje koristite Nikon D800, onda će veličina pojedinačne fotografije na filmu imati dimenzije 7x4 cm u 300 dpi. Ovakvi digitalni "Contact Sheet" snimci olakšavaju snalaženje s velikim brojem filmova. Kvalitet reprodukcije uz pomoć blica leži u činjenici da

bljesak ima izuzetno visoku vrednost, poznatu kao dMax, i da je njegovo svetlo sposobno da "probije" i tamne delove filma bez opasnosti da najsvetlije ostanu bez detalja. Pre reprodukovanja neophodno je eliminisati prašinu, kako sa uređaja za reprodukciju, tako i s filma koji presnimavate. Ovo uradite obavezno jer vas, u suprotnom, čeka mukotrpno retuširanje. Rad na uklanjanju manjih nedostataka može olakšati filter Dust and Scratch Removal, koji je napravila firma "Polaroid" i koji je besplatan za korišćenje, a radi izuzetno dobro, posebno kada su u pitanju sitne crne ili bele tačkice. I unutar Photoshopa postoje filteri Despeckle i Dust&Scratches, ali ih morate koristiti pažljivo jer blago zamute sliku. ■

Uz malo organizacije i rada bez problema možete praviti i "Contact Sheet" snimke koji su pravi, digitalni ekvivalent kontakt kopiji kompletnog filma. Ovo vam daje uvid u sve ono što se nalazi na filmu

MEH PB4 I ADAPTER PS4

Iako izgleda kao neka velika komplikacija, ovo je, u stvari, najkvalitetniji način da reprodukujete snimke s filmova. Sistem se sastoji od (slevo nadesno): blica SB80, PS-4 adaptera za reprodukovanje, objektivna Micro Nikkor 55 mm, PB-4 meha, SG3-lr zavesice koja eliminiše svetlo ugrađenog blica i fotoaparata Nikon D800E. Blic je postavljen tako da bljesak pada na mat staklo adaptera i aktivira se bljeskom blica ugrađenog u fotoaparat. Adapter koji služi kao nosač filma ima podešavanje položaja po vertikali, što olakšava pozicioniranje, a svakako najzanimljivija opcija jeste mali meh sa sistemom kojim se spaja s navojem za filter. Na taj način sprečeno je upadanje neželjenog svetla. Fokus na objektivu najbolje je postaviti u položaj beskonačno, a potom meh odrediti uvećanje, i nakon toga točičem po šinama pomerati kompletan sistem. Meh PB 4 kupljen je na foto-berzi i uz malo traganja može se pronaći i kupiti, a eventualne zamene su PB5 ili PB6.

Preplatite se!

dobićete časopis **ReFoto** i **poklon** na vašu kućnu adresu

POKLON
Peak PX 60 foto-torba ili šolja

Preplata

- Za samo **2.900 dinara**, koliko iznosi pretplata na **12 brojeva + 1 gratis** dobićete vaš omiljeni časopis na kućnu adresu + poklon po vašem izboru: **Lowepro Peak PX 60** (foto-torbu za kompaktni fotoaparat ili video kameru) ili **šolja s utisnutim ReFoto logom**.
- Ukoliko želite, možete se pretplatiti na **6 brojeva + 1 gratis** za samo **1.500 dinara** (bez poklona).
- Za BiH pretplata na **11 + 1 brojeva** iznosi **66 km** (bez poklona). Poštarina je uključena u cenu.
- Za inostranstvo pretplata na **11 + 1 brojeva**, s poštarinom, iznosi **75 evra**.

Specijalna pretplata!

- Za samo **2.950 dinara** dobićete **11 brojeva** časopisa na kućnu adresu + poklon, knjiga **"Digitalna fotografija – priručnik koji nedostaje"** (David Pogue, izdavač Kompiuter biblioteka, 2011, vrednost 1.730 dinara).

KONTROLA zuma i fokusa

KADA SU DIGITALNI FOTOAPARATI DOBILI MOGUĆNOST SNIMANJA VIDEO-ZAPISA VISOKOG KVALITETA, UZ ČESTO DRUGAČIJE PERSPEKTIVNE PRIKAZE KOJI SU U VEZI S VELIČINOM SENZORA I OBJEKTIVA, OSTALA SU DVA NEREŠENA PROBLEMA: KONTROLE FOKUSA I ZUMA

Piše Milan Živković

Problemi snimanja

Razvoj tehnike smanjio je, a u pojedinim slučajevima i potpuno eliminisao probleme s fokusom (npr. kod autofokusnih objektiv), ali je problem "glatkog" zumiranja ostao. Rešenje se svodi na konstruisanje velikog broja dodatnih uređaja: od najjednostavnijih mehaničkih, do automatizovanih i motorizovanih verzija. Iako je sistem snimanja video-materijala digitalnim fotoaparatom višestruko jeftiniji od snimanja video-kamerama sličnog kvaliteta, proces prilagodavanja, tj. transformacije fotoaparata u kameru nije jeftin. Nabavka nosača koji daje stabilnost (tzv. "rigova") i na koji se montira dodatna oprema (kontrolni displej, mikrofoni, led rasveta...), a koju takođe treba dokupiti, počinje brzo da smanjuje videofilsku zanesenost.

Postoje, međutim, jednostavnija i mnogo jeftinija rešenja koja zahtevaju malo angažovanja i rada. Za početak ćemo napraviti spravicu koja će vam olakšati fokusiranje i zumiranje. Za to će nam biti potrebni parče foreksa i tubica cijanoakrilatnog lepka (po mogućstvu u gelu).

Poluga kao rešenje

Prva, velika poluga namenjena je teleobjektivima i napravljena je za kontrolu fokusa na refraktorskom teleobjektivu žižne daljine od 500 mm, tačnije za glatku kontrolu efekta neoštine i prelaza u polje fokusa. Na njoj su ojačanja višestruka, gumenih oslonaca ima tri, a ručica nije samo zalepljena, već je ubačena u ležište prosečeno u savijenoj traci koja obuhvata prsten fokusa na objektivu. Osnovni deo poluge, koji je, u stvari, najteže napraviti, jeste prsten koji treba saviti, tj. oblikovati tako da tesno obuhvata objektiv.

Jedini način da foreks savijete tako da zadrži oblik jeste uz pomoć zagrevanja. Pre početka rada neophodno je da u kući pronađete bilo kakav predmet koji ima prečnik sličan prečniku objektiv. On će poslužiti kao kalup na kom treba oblikovati zagrejani foreks i na taj način dobiti što je moguće pravilniji

Ogledalni teleobjektivi imaju samo ručno fokusiranje koje nije nimalo jednostavno izvesti – čak i kada je objektiv montiran na stativ. Ovaj posao umnogome olakšava velika poluga kojom se mnogo preciznije okreće prsten fokusa.

kružni oblik. Nakon toga treba iseći traku foreksa čije dimenzije odgovaraju objektivu za koji pravite polugu. Najbolje je na početku iseći nekoliko komada kako bi, u slučaju greške, odmah mogli da nastavite rad. Širinu trake lako je izmeriti, a što se dužine tiče, obim možete izmeriti savitljivim metrom ili jednostavno omotati parče papira i zabeležiti dimenzije.

Oni koji vole matematiku lako će izračunati dužinu trake na osnovu prečnika i formule $O=2R\pi$. Sada uključite grejnu ploču

na vašem šporetu, i to nešto iznad polovine maksimalne jačine, jer previše toplote može deformisati materijal.

Dok se grejna ploča zagreva, od elastičnog kartona isecite parče koje je nekoliko centimetara duže i šire od vaše trake. Njime materijal priobjljuje uz kalup kako bi se lepo oblikovao. Na grejnoj ploči šporeta polako i ravnomerno zagrejte materijal, postavite ga na kalup i kartonom zategnite što je bolje moguće. Sve ovo treba uraditi što pre jer se

materijal brzo hladi. Rad možete olakšati, tj. usporiti ako traku zagrevate na nekoj ravnoj metalnoj površini (ne dirajte poslužavnike da vas ženski deo porodice ne zamrzi) i ako zajedno s trakom zagrejte i kalup i tako maksimalno usporite hlađenje materijala. Sve je stvar pokušaja, a s obzirom na to da je cena neophodnog materijala veoma niska, greške nećete skupo plaćati.

S druge strane, čak i loše savijene trake možete iskoristiti i od ispravno savijenih delova napraviti nožice za univerzalne poluge.

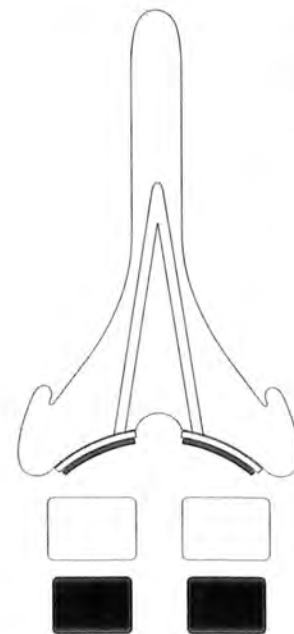
Spas je u polugama

Poluge koje olakšavaju kontrole na objektivu nisu nikakva novotarija. Među prvima počeli su da ih koriste filmski snimatelji, tj. "šarferi" zaduženi za kontrolu fokusa. Nakon pojave transfokatora, tj. zum objektiv namenjenih filmskim kamerama javlja se potreba za dve poluge: fokus i zum. Pojavom nelinearnih motorizovanih kontrola pojedine sprave gube poluge, ali su one i dalje sastavni deo profesionalnih kamera. Poluge kojima se olakšava kontrola fokusa možete naći kod starih "Hasselblad" objektiv. Pomenimo i to da se pomoću poluga kontrolišu otvor blende obično na velikim reprofotoaparatom gde kontrolni prsten nije lako dostupan. Ako ste čitali tekst o snimanju nakita kompaktnim fotoaparatom, setićete se i nosača objemice namenjenog spoljašnjoj montaži cevi. Iako ih nije lako pronaći, proizvode se u desetak različitih dimenzija, tj. prečnika od kojih neki može odgovarati vašim potrebama.

Univerzalne poluge

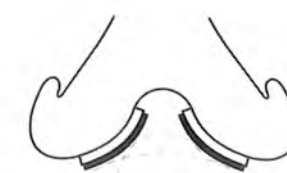
S našeg sajta *Refoto.rs* skinite šemu (u formatima: .cdr, .ai i .jpg), odštampajte je na parčetu papira, makazama opsecite i selotejpom zalepite na pločicu foreksa. Potom je isecite i to tako što koristite lenjir za ravne linije, a za krivljene sečete slobodnom rukom. Foreks je žilav materijal i treba ga seći polako i strpljivo – nikako ne pokušavajte da jednim rezom presečete ploču jer se možete povrediti skalpelom. Druga napomena jeste da sečenje krivih linija radite tako što nastavljate liniju reza nastalu pored lenjira jer to daje glatke linije i smanjuje potrebu naknadne obrade šmirglom.

Šema koju vidite inicijalno je urađena za objektiv namenjene Nikon 1 fotoaparatom koji imaju relativno mali prečnik, a prostor u sredini napravljen je za pristupiti dugmetu za deblokadu koje se nalazi na objektivu. I pored toga sistem sa dva oslonca daje mnogo bolju stabilnost, a možete ga koristiti i na objektivima većeg prečnika.

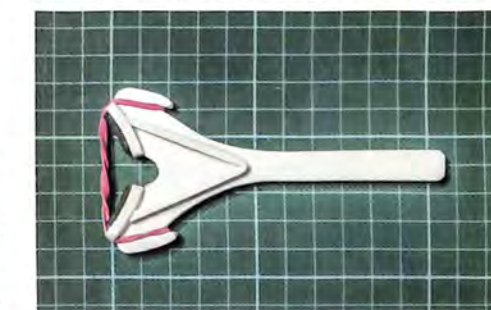

Ako želite da poluga bude univerzalna, okrenite zakrivljene nožice tako da umesto da budu konkavne (udubljene) i da se naslanjaju na odgovara-

Šema polugice koja je namenjena tačno određenom prečniku objektiv. Beli pravougaonici su stopice kojima se poluga naslanja na objektiv. Kako biste maksimalno pojačali prijanjanje na stopice, zalepite parčiće gume (na skici su to crni pravougaonici).

Ako umesto konkavnih napravite konveksne stopice, vaša poluga imaće manju površinu prijanjanja, ali će biti univerzalna jer će moći da se koristi na objektivima različitih prečnika.

Svakome treba KNJIGA

MODERNA VREMENA DONOSE PROMENE. NEKE OD NJIH SU VIDLJIVE JER IM JE UTICAJ IZUZETNO SNAŽAN. U TU KATEGORIJU UBRAJA SE I TAKOZVANI DTP (DESKTOP PUBLISHING), T.J. SLOBODNO PREVEDENO STONO IZDAVAŠTVO. ŠTA NAM JE ONO DONELO A ŠTA ODUZELO – TEMA JE ZA DISKUSIJU. VAŽNO JE SAMO TO DA AKO IMATE RAČUNAR, DANAS KNJIGU MOŽETE NAPRAVITI BRŽE, LAKŠE I KVALITETNIJE NEGO IKADA PRE

Piše Milan Živković

Preporučujući pre nekog vremena po kutijama u kojima čuvam fotografije koje nisu posebno važne (ali nisu ni da se tek tako bače), naleteo sam na nekoliko koverata s pismima prijatelja iz vremena pre elektronske pošte i kratkih (sms) poruka. Bilo je veoma lepo pročitati ih ponovo i setiti se da u nekim drugim kutijama (od cipela, naravno – setite se teorije Svete Dragovića o neraskidivoj vezi fotografija i kutija za cipele) postoji još pisama. U tom trenutku shvatio sam da pisma (čitaj pisani trag) nestaju paralelno s razvojem tehnologije. Ipak, jedna stvar apsolutno je sigurna, a to je da smo svi obrisali hiljade poruka (sms i mms) i mejlova, mnoge smo izgubili kada je računar "poludeo", "crkao" hard-disk ili smo jednostavno promenili mobilni telefon.

Kako god okrenuli i obrnuli, jedina sigurna stvar jeste ono što u engleskom govornom području zovu hard copy, tj. papirna, prava kopija. E, pa tu sada treba promeniti mnogo stvari i navika jer monitor našeg računara nije samo mesto gde "sređujemo" fotografije, već je, na žalost, postao začarana kutija koja hipnotiše i u kojoj se, za mnoge, odvija život, u kojoj žive "prijatelji" koje nikada neće upoznati i pogledati ih u oči. A kada se monitor pokvari i ostane crn, taj virtualno realni život biva prekinut ili završen na najgori mogući način – bez traga.

Ovaj tekst bi, u osnovi, mogao da uđe u rubriku "Moje iskustvo", jer svako od nas pojedine programe koristi na određeni, veoma ličan

način. Ideja da vam prenesemo iskustva i predložimo moguće puteve kako da napravite svoje fotografske knjige, popularno zvane foto-monografije, nastala je nakon brojnih komentara ljudi koju su knjige videli i "pretili" kako će "ukrasti" "layout", tj. dizajn. S obzirom na to da knjige sada žive, to i nije neki problem, a ovaj tekst će sve to učiniti nepotrebnim jer su, korak po korak, navedeni svi relevantni parametri.

TREBA LI MENI KNJIGA?

Prvo uopšteno pitanje koje možete biti postaviti jeste: "Treba li meni knjiga?" Razloga koji vode do potvrdnog odgovora na ovo pitanje ima mnogo. Prvi je da ćete pregledati svoju arhivu, a potom od odabranih fotografija iz brojnih foldera napraviti konačan izbor najboljih fotografija koje imate. Taj izbor, sam po sebi, veoma je značajan jer ćete na jednom mestu imati i sačuvati presek rada u datom trenutku. Iz tog izbora "najbolje od najboljih" sačinjavaće knjigu, bilo da ona ostane u elektronskoj formi ili kao prava papirna kopija koja nema problema s gubitkom podataka, "crkavanjem" hard-diskova, lošim CD ili DVD medijima...

S prijateljima i kolegama vodio sam brojne rasprave o tome šta i kako treba da izgleda. Nekima se svidela kompletna priča, neki bi promenili format, drugi izbor fotografija, treći raspored i dizajn. To je već stvar ličnog ukusa i afiniteta, a odgovor na komentare bio je u stilu omiljenog principa preuzetog iz šale o

Banačaninu koji padne s merdevina i kaže komšiji koji ga u čudu gleda: "Moj ambar, moje lotre, silazim kako ja hoću!"

Kompletna uvod namenjen je, u stvari, priči o knjigama koje su jedna od "hard copy" solucija i koje mogu u nekom neograničenom vremenu čuvati (i sačuvati) razne stvari, od kojih su nama svakako najvažnije fotografije. Stekao sam utisak da nije problem sakupiti novac kako bi se uradila jedna kopija knjige ili više njih, već je najveći problem kako ih napraviti, tj. dizajnirati i spremirati za štampu. U ovoj priči akcentat će biti stavljen na mogućnosti Photoshopa ne zato što je to najbolja već najviše korišćena varijanta. Paralelno s tim pokazaćemo kako ovaj posao može biti urađen i programom Indesign (koji je svakako najbolje rešenje, ali ga koristi mali broj ljudi). Programi kao što su Corel Draw i Illustrator takođe se mogu koristiti i to na način veoma sličan ovom uputstvu. Realno gledano, bilo koji od programa da koristite doći ćete do istih rezultata, ali s različitim utroškom vremena.

PROJEKTOVANJE KNJIGE

Kao primer rada iskoristićemo knjigu "Drugi san", koja je deo serije o kojoj je bilo reči u časopisu, jer sve imaju identične dimenzije i obim. Pre nego što je počeo rad na prvoj knjizi, nekoliko nedelja trajao je rad na definisanju formata, ali i pozicije i veličine fotografija na

KAKO NAPRAVITI KNJIGU?

Kao i obično, najvažnije je da knjigu želite da napravite i da imate jasnu ideju šta će njome biti predstavljeno. Nakon toga sledi odabir fotografija i njihova obrada u zavisnosti od toga na kakvoj mašini će knjiga biti štampana. Pre nego što počnete sa sređivanjem fotografija, bilo bi dobro da izaberete jednu s najvećim i još jednu s najmanjim kontrastom i da ih odštampate kako biste stekli osećaj šta vidite na ekranu i šta ćete zaista dobiti u štampi. Pojedine mašine daju nešto jači kontrast tako da je veoma važno da fotografija bude "briljantna", ali ne nauštrb crnih i belih površina. Najlakši način da proverite da li postoje mesta koja su "pukla" jeste alat Threshold (Image>Adjustments>Threshold), čiji klizač povučete levo kako biste videli mesta koja su eventualno potpuno crna ili desno kako bi se uverili u ispravnost belih delova slike. Ukoliko koristite dodatak Adobe Camera Raw, tada obavezno uključite takozvani Clipping Warning koji će vam crna mesta obojiti plavo, a bela crveno. Kada već radite probe i odabrali ste papir na kome će knjiga biti odštampana, zamolite da vam kažu koliko će vaša knjiga biti "debeli", tj. koje su dimenzije naslaganih listova. Ovo je veoma važno jer prilikom izrade korica morate znati koliki će biti hrbat (rikna). Na slici desno vidite gotovu, uvezanu knjigu, ali i knjigu koja nije gotova, tj. vidite štamparske tabake od po 16 strana - pre nego što odu kod knjigovesca.

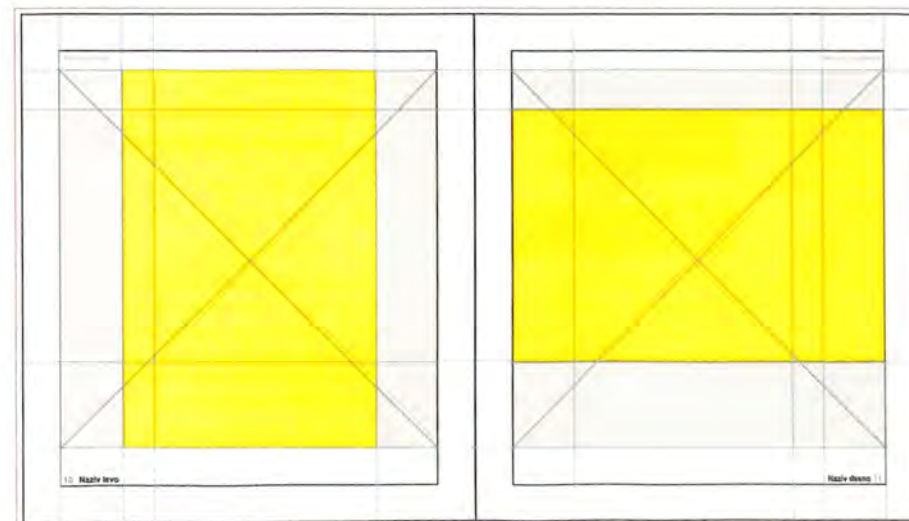
strani. Ako pre rada pogledate vašu biblioteku, primetićete da većina knjiga ima definisane dimenzije i orijentaciju prema snimcima, tj. prema tome da li dominiraju horizontalne ili vertikalne. Horizontalne knjige nisu česte, a vertikalne imaju uslovno rečeno jedan nedostatak: vertikalno snimljene fotografije obično imaju više prostora i dominiraju nad uobičajenim i mnogo više korišćenim horizontalama.

Ovaj deo priče važan je svima koji ne žele kopiju, već originalni dizajn. Osnovna ideja, tj. principi koji su postavljeni pre bilo kakvog dizajna jesu da horizontalne i vertikalne fotografije moraju imati iste dimenzije i da treba da budu dovoljno velike – a da na stranama ima dovoljno beline, tj. margina. Iako je ovaj posao

moguće raditi računarnom, stvari se mnogo bolje sagledaju ako napravite papirnu maketu, takozvani "špiگل". Veliki broj fotografa pre izložbe odštampa male kopije svojih radova, koje potom pregleda i pravi raspored, a sličan posao radi se i kada je knjiga u pitanju. Maketa s tačnim brojem strana biće neophodna svima koji nemaju puno iskustva s rasporedom stranica, a važna je i zbog takozvane paginacije, tj. brojeva koji definišu mesto pojedinačnih strana.

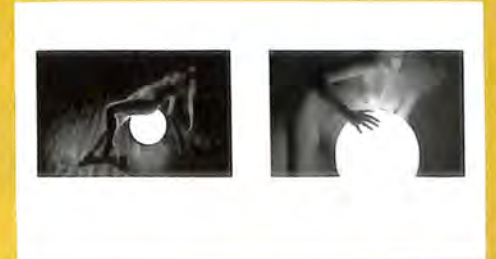
Bilo bi dobro da pre nego što krenete da radite bilo šta definišete vrstu štampe i način povezivanja jer od toga u velikoj meri zavise dimenzije buduće knjige. Mašine na kojima se štampa imaju svoje margine, maksimum širine štampe, koju u žargonu nazivaju "štamparska crna".

U praksi to znači da ako štampate na Xeikon mašini i na papiru širine 50 cm, margine na kojima ne može da se štampa iznose 12,5 mm sa svake strane, pa je tako korisna površina, u stvari, 47,5 cm. Ako je ideja da knjiga bude spojena šivenjem, to podrazumeva štampanje u takozvanim tabacima koji se sastoje od četiri lista koji se savijaju na sredini i tako dobijate 16 strana (4 lista x 2 strane x 2 zbog savijanja). Zbog savijanja napola i dimenzije knjige moraju da se uklape u polovinu korisne površine. S druge strane, povezivanje knjige lepljenjem daje mogućnost da strane budu mnogo veće, ali je, posebno kod velikih knjiga, ovakav metod obično problematičan jer postoji opasnost "ispadanja" strana nakon višestrukog otvaranja i

OVAKO IZGLEDA OSNOVNA SKICA na osnovu koje su, do sada, urađene tri knjige od šest koliko je planirano. Crvena linija označava granicu takozvanog "bleed" područja, tj. viška neophodnog da se obavi obrez, odnosno stranice knjige dovedu na meru. Ako ne ostavite po 2.5 do 3 milimetra oko stranica, tada će prvo knjigovezac imati problem jer će morati da nožem uđe i doslovno odseče deo papira, a vi ćete dobiti manju knjigu, a deo fotografija koje idu van formata (margina) u takozvani margo, biće odsečen. S druge strane, ako knjigovezac pokuša da seče "na meru", pojavice se bele linije oko fotografija jer je skoro nemoguće tako precizno povezati knjigu. Najveći pravougaonik jeste korisna površina stranica koju dobijate nakon definisanja margina i unutar njega smešteni su tekstualni delovi strana. Sivi kvadrat jeste prostor unutar kojeg će biti ubačene fotografije predstavljene žutim pravougaonicima, s tim da su horizontalne fotografije pomerene prema gore, tj. prema takozvanom "zlatnom preseku". Prilikom izrade takozvanih master strana, o kojima će tek biti reči, neophodno je postaviti pomoćne linije jer uz njihovu pomoć kontrolišete ispravnost položaja svih elemenata na stranicama buduće knjige.

Serija knjiga dizajnirana je tako da su moguće sve kombinacije veličina i oblika fotografija, od osnovne, pa sve do fotografija koje zauzimaju pune dve strane. Proporcije su takve da nakon maksimalnog povećanja po visini ostaje vertikalna bela površina istih dimenzija, na kojoj se nalaze paginacija i ostali podaci. Prilikom redanja posebnu pažnju treba posvetiti o ritmu, tj. veličini prikazanih fotografija, kao i o elementima koji se nalaze na fotografijama i koji logično povezuju pojedinačne strane među sobom. Na sledećim primerima možete videti neke od kombinacija odnosa veličina fotografija na raširenim stranicama knjige.

listanja, posebno ako pokušate da knjigu maksimalno raširite.

Izbor papira je sledeća stvar koju je neophodno odrediti, jer od njegove debljine (i kvaliteta) zavisi da li će se kroz papir nazirati šta je odštampano na prethodnoj stranici, a isto tako zavisi i debljina gotove knjige. Tanki papiri mogu uspešno da se lepe, deblji zahtevaju šivenje, a u oba slučaja treba obratiti pažnju na

korice, tj. njihov hrbat (riknu), čija je debljina direktno vezana za debljinu papira.

DEFINISANJE FORMATA

Ali da krenemo redom. Nakon mnogo sećanja, lepljenja i isprobavanja, a u skladu sa štampom koja je trebalo da bude izvedena na Xeikonu ili HP Indigo mašinama, iskristalisao se format strane 23x26 cm, na kojem je veli-

čina, kako horizontalne, tako i vertikalno orijentisane fotografije 20x13,3 cm. Jedna stvar nije bila planirana, ali je ispala odlično i postala vidljiva tokom rada na testu Shimian monitora s odnosom strana ekrana 16:9. Raširene strane knjige, takozvani spred, popunile su ekran bez margina (23+23x26 jeste 46x26, a to je tačno 16:9).

MAKETA KNJIGE

Čak i najiskusniji štampari prave maketu onoga što treba uraditi i to iz više razloga, od kojih je nama trenutno najvažnija kontrola rasporeda strana i njihovog numerisanja, tj. paginacije. Kao što je već rečeno, postoje dva najčešća načina spajanja strana u knjigu: lepljenjem i šivenjem. Ukoliko se odlučite za lepljenje, tada imate pojedinačne listove sa dve strane koje nije teško pratiti i pravilno složiti u knjigu. Ali ukoliko se odlučite za šivenje, tada se vaša knjiga sastoji od više celina, a svaka od njih ima 16 strana koje nastaju kada četiri lista savijete napola. Idealno bi bilo da ovaj broj zadržite, to jest vaša knjiga trebalo bi da ima 16 x N strana, gde je N – broj koji je najbliži vašoj ideji. Konkretno, knjige koje vam pokazuju imaju 240 strana, što znači da se sastoje od 15 štamparskih tabaka. Ako nemate previše iskustva s ovakvim poslovima, onda je najbolje da na vašoj maketi pored paginacije napišete i koja će fotografija biti prikazana. Još je bolje da fotografije odštampane u bilo kom kvalitetu i da ih zalепite na mesto, jer ćete tada moći da sagledate i tok buduće knjige. Što se paginacije tiče, desna strana uvek ima neparan, a leva paran broj, pa ako prvu stranu obeležite sa 1, poslednja će imati broj 16. Na veoma jednostavan način

možete proveriti da li ste dobro uradili paginaciju, bilo na maketi ili na raširenim naspramnim stranama jer zbir brojeva koje vidite mora uvek biti isti. Na ovom prvom štamparskom tabaku zbir je 17: prva (1) i poslednja strana (16), srednje strane (8 i 9) i tako dalje. Što se tiče sadržaja stranica na početku, obično se na prve i poslednje dve ne stavlja ništa jer će te stranice delom biti zalепljene za korice i neće moći da se otvore do kraja, osim ako ih na silu ne raširite i rizikujete gužvanje ili čak cepanje. Na trećoj strani vaša knjiga može da počne, a možete i da tu stranu iskoristite za posvetu ili neku važnu informaciju. Slede naslovna strana s nazivom knjige, imenom autora, mestom i godinom nastanka, i obično je poledina ove strane prazna. Nakon toga, uobičajeno na desnoj strani, počinje sadržaj knjige. Naravno da su svi navodi namenjeni samo osnovnoj "orijentaciji u prostoru", pa ako umesto knjige radite samo katalog od četiri strane, sigurno je da one neće biti prazne.

RAD U PHOTOSHOPU

Iako Photoshop nije najbolji alat za prelom knjiga, poslednje verzije se sasvim dobro snalaze s tekstovima, a s obzirom na to da su naše knjige prvenstveno "slikovnice", i te kako može da posluži. Najveća mana jeste rad stranu po stranu, nemogućnost direktnog sagledavanja "spredova", tj. raširenih strana knjige i praćenje toka knjige.

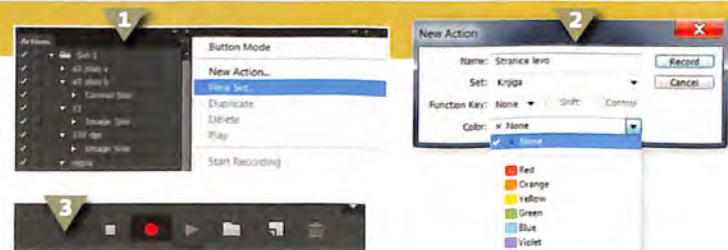
Postoji mnogo načina da sklapate stranice, ali nama se čini da su ova dva najjednostavnija i najbrža. Prvi metod koristi akcije, tj. sposobnost Photoshopa da snimi svaki vaš korak i da ih potom na istovetan način ponovo primeni.

Drugi način zasnovan je na grupisanju slojeva i mogućnosti da takve grupe lako duplirate i menjate. Napravite nov dokument, postavite vodeće linije i prema njima ubacite

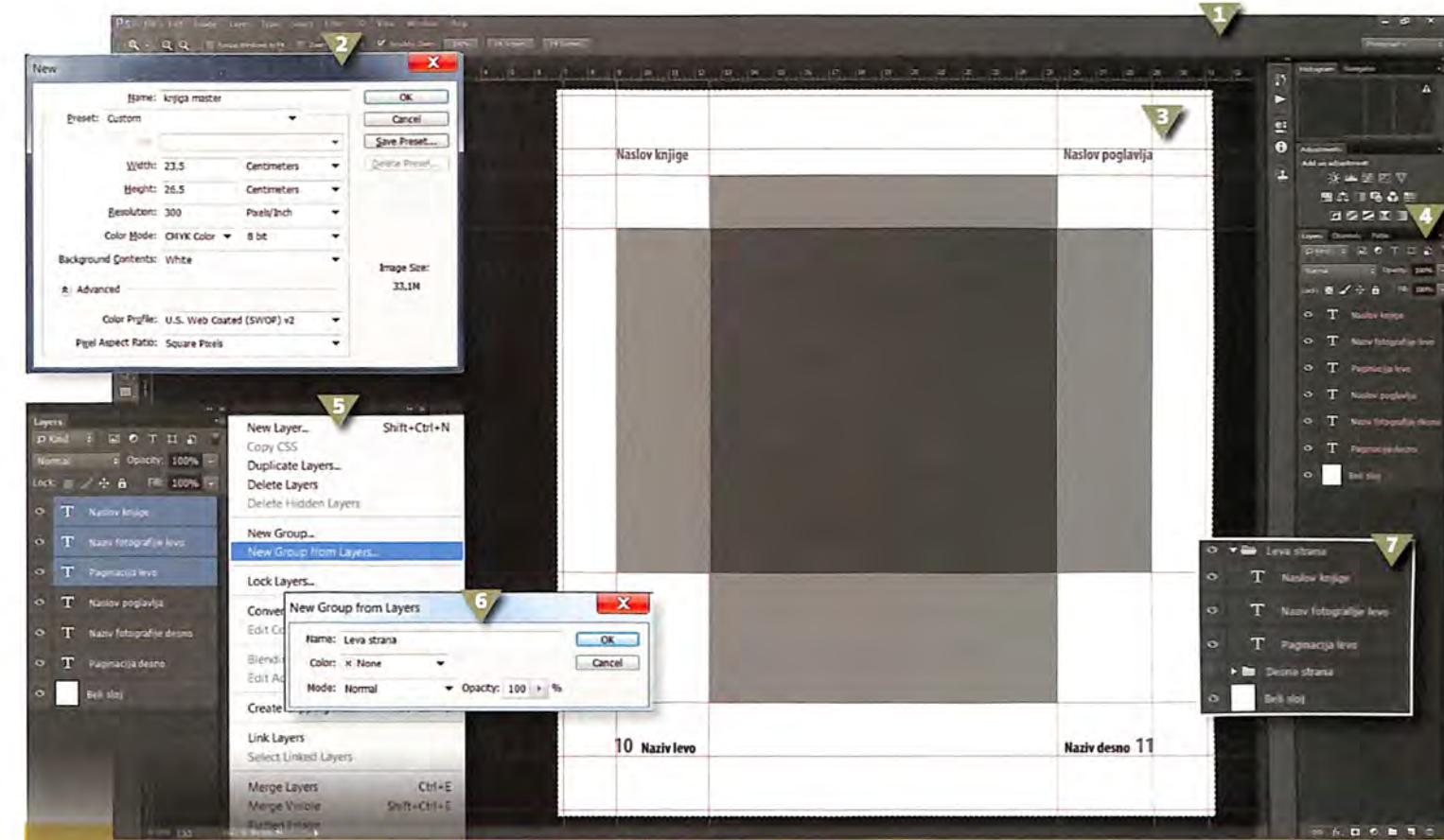
tekstualne elemente za levu stranu i grupišite slojeve. Potom duplirajte ovaj dokument i postavite elemente prilagodite levoj strani. Oba dokumenta sačuvajte kao master strane: levu i desnu. Ukoliko ste stranicu dizajnirali simetrično, onda vam je dovoljan samo jedan master. Pre nego što počnete, bilo bi dobro da znate kako ćete vašu knjigu povezati: lepljenjem ili šivenjem. Ukoliko će je knjigovezac lepiti, tada

RAD AKCIJAMA

Činjenica je da akcije realno upotrebljava veoma mali broj korisnika Photoshopa. Većina je ubeđena da je rad njima veoma komplikovan i radije se odlučuje da ubu vreme na neke od poslova koji se ponavljaju, a realno mogu biti automatizovani i ubrzati rad do maksimuma. Pre nego što krenete sa snimanjem akcije, najbolje bi bilo da napravite i nov set u kojem će vaše akcije biti snimljene (1). Klik na mali trougao u gornjem desnom uglu otvara padajući meni u kome su tri najvažnije opcije: New Set, New Action i Button Mode. Pokrenete opciju New Set i date joj neko ime, u ovom slučaju "Knjiga". Potom pokrenete opciju New Action (2) i date joj ime, na primer "Stranice levo". Pre nego što pritisnete dugme Record, akciju možete vezati za neki od takozvanih Function Key tastera ili joj dodeliti neku boju. Vezivanje za funkcijske tastere na tastaturi dodatno olakšava rad jer je tada moguće jednim pritiskom na taster pokrenuti akciju i završiti posao. Obratite pažnju na to da ne zauzmete neki od tastera koji vam je neophodan, a obično su F10, F11 i F12 slobodni. Važnost dodeljivanja boje akciji vidite tek kada predete u takozvani Button Mode, jer tada se akcija pretvara u jedno veliko dugme na koje je dovoljno kliknuti da bi se pokrenula. Klik na dugme Record aktivira proces snimanja (što se vidi i na crvenom dugmetu donje kontrolne linije (3) na kartici Actions) i od tog trenutka svaki vaš korak

unutar programa biva snimljen: izrada dokumenta i njegovih dimenzija, postavljanje vodećih linija, unos teksta... Kada ste završili, kliknete na kontrolno dugme i prekinete snimanje. Ukoliko ste negde pogrešili, taj korak jednostavno obeležite i bacite u kantu, ponovo uključite dugme za snimanje i uradite ispravan potez. Do sada ste videli dva načina pokretanja akcija, a treći je s donje kontrolne linije gde se nalaze kontrole: Stop Playing/Recording, Record, Play Action, Create New Set, Create New Action i Delete. Nakon snimanja akcija dovoljno je pokrenuti ih kako biste dobili nov dokument, tj. novu stranicu na kojoj sada treba promeniti paginaciju, dodati naziv fotografije i ubaciti fotografiju.

POČETAK RADA SA GRUPAMA SLOJEVA

Ako ste rad zasnovali na grupisanju slojeva, tada vaše radno okruženje izgleda kao ono prikazano gore (1). Nov dokument odmah imenujte, ukucajte horizontalne i vertikalne dimenzije, rezoluciju od standardnih 300 dpi i izaberite kolorni prostor. Ukoliko nemate iskustva s radom u CMYK kolornom prostoru, pokušajte da se dogovorite sa štamparijom da vam oni konvertuju knjigu prema kolornim profilima koje oni koriste i nastavite rad u sRGB kolornom prostoru. Standardni sRGB kolorni prostor koristite i u slučaju da je vaša knjiga zamišljena kao elektronsko izdanje ili ako želite da je odštampane na kućnom inkdžet štampaču. Ako pažljivije pogledate kontrolni prozor novog dokumenta (2), videćete da su dimenzije veće za po 5 milimetara, tj. 2,5 milimetara sa svih strana dokumenta. To je prostor neophodan za obrez knjige. Možda će vam biti lakše da prvo postavite sve pomoćne linije (3), a da potom povećate dimenzije dokumenta nego da svaki put preračunavate ili dovodite početak lenjira na neku od pomoćnih linija (što se radi tako što kliknete u ugao lenjira, zadržite klik i

povućete prema željenom mestu). Postavljanje pomoćnih linija treba uraditi maksimalno pažljivo i precizno jer ako otkrijete grešku, moraćete da radite ispočetka. Što se tiče prostora za obrez, leve strane ga ne moraju imati uz desnu ivicu, i obrnuto, jer se na tom mestu stranice spajaju. Nakon postavljanja pomoćnih linija sledi unošenje tekstualnih delova strane, od kojih su najvažniji paginacija i nazivi fotografija. Za običan kratak tekst dovoljno je alatkom za tekst kliknuti na radnu površinu, dok je za paragraf potrebno kliknuti, zadržati i povući kako biste napravili okvir u koji treba ubaciti tekst. Najlakše ćete ovaj deo posla uraditi ako prethodno iskopirate tekst (Ctrl+C) i spustite ga u okvir (Ctrl+V). Marker s brojem 4 pokazuje izgled negrupisanih slojeva, od kojih selekcijom željenih napravite grupu (5). Mesto gde treba aktivirati ovu opciju nalazi se, kao i obično, u padajućem meniju sakrivenom iza male, crne strelice. Na ilustraciji (7) vidite prikazanu "otvorenu" grupu slojeva koju smo nazvali "Leva strana" i "zatvorenu" grupu "Desna strana".

možete "naslagati" onoliko slojeva koliko vaš računar može da izdrži jer Photoshop više nema ograničenja kada je u pitanju broj. S druge strane, ako će vaša knjiga biti šivena, tada se obično rade takozvani štamparski tabaci od po 16 strana, tj. četiri lista papira previjenih napola.

Početak rada jeste da vaš master sačuvate kao nov dokument koji možete imenovati prema stranama, 1-16.psd, na primer. Prvo duplirate osnovnu grupu slojeva, otvorite je i potom ubacite željenu fotografiju. Za ovaj posao svakako najbolji alat jeste Place jer sloj ostaje "pametna", tj. u punoj rezoluciji bez obzira na promene dimenzija. Povucite kontrolne ručice sloja

i podesite veličinu fotografije tako da se nađe između kontrolnih linija. Ovaj posao u velikoj meri olakšava opcija Snap, pa proverite da li je uključena. Klikom aktivirajte sloj s tekstom i unesite željene podatke. Nakon toga duplirajte osnovnu grupu slojeva i sve ovo ponovite. Vaš dokument treba sačuvati kao .psd, a kako ne biste zauzeli previše prostora na disku, možete da "slepitate" slojeve unutar grupa i da ih potom sačuvate kao gotove pojedinačne strane, ovog puta u .jpg formatu.

Možemo raditi i s varijantom koja ima dve strane u dve grupe slojeva. To je rešenje kad

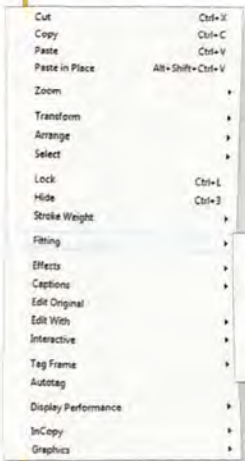
u knjizi želite fotografije koje će ići preko dve naspramne strane. Izrada mastera ovoga puta podrazumeva da dimenzije radne površine (Canvas size) budu dvostruko šire i da unutar dokumenta budu dve grupe: leva i desna. Unutar svake grupe poželjan je i sloj ispunjen belom i to tako da ne prelazi sredinu. Ovom dokumentu uklonite osnovni sloj, nakon čega se pojavi karirana površina koja vam pomaže u radu jer označava da je određeni deo sloja prazan. Grupama (kao i slojevima) možete menjati poziciju i tako pratiti izgled naspramnih strana. Maketa je u ovom slučaju veoma važna kako ne biste napravili nikakvu grešku.

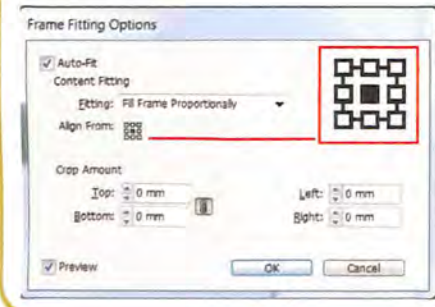

KONTROLE OKVIRA

Desni klik na okvir s ubačenom fotografijom otvara važan meni u kome se nalaze sve opcije koje vam mogu zatrebati kako biste na najbrži mogući način podesili njenu veličinu i položaj na strani. Na dnu menija nalazi se mesto gde možete automatski podesiti veličinu fotografije prema okviru, kao i poziciju prema kojoj se sadržaj okvira ravna. Ako je dizajn takav da se fotografije ravnaju prema nekom uglu, tada umesto srednje aktivirate jednu od preostalih osam tačaka opcije Align From. Ovdje možete podesiti i eventualno opsecanje fotografije, ali to u ovom trenutku nije toliko važno.

Fill Frame Proportionally
Fit Content Proportionally
Fit Frame to Content
Fit Content to Frame
Centre Content
Clear Frame Fitting Options
Frame Fitting Options...

RADNO OKRUŽENJE

Insert Pages...
 Move Master...
 Duplicate Master Spread "A-Master"
 Delete Master Spread "A-Master"
 New Master...
 Master Options for "A-Master"...
 Apply Master to Pages...
 Override All Master Page Items
 Master Pages
 Create Alternate Layout...
 Numbering & Section Options...
 Allow Document Pages to Shuffle
 Allow Selected Spread to Shuffle
 Page Attributes
 View Pages
 Panel Options...

New Document
 Document Preset: [Custom]
 Intent: Print
 Number of Pages: 1
 Start Page No: 1
 Page Size: [Custom]
 Width: 210 mm
 Height: 280 mm
 Orientation: [Portrait]
 Columns: 1
 Gutter: 4.233 mm
 Margins: Top: 15 mm, Bottom: 15 mm, Inside: 15 mm, Outside: 15 mm
 Bleed and Slug: Top: 2.5 mm, Bottom: 2.5 mm, Inside: 2.5 mm, Outside: 2.5 mm
 Slug: 0 mm, 0 mm, 0 mm, 0 mm

Frame Fitting Options
 Auto-Fit
 Content Fitting
 Etching: Fill Frame Proportionally
 Align From: [Top]
 Crop Amount: Top: 0 mm, Bottom: 0 mm, Left: 0 mm, Right: 0 mm

NAKON ŠTO KLIKNEMO NA OPCIJU NEW DOCUMENT otvara vam se prvi kontrolni prozor u kojem treba podesiti sve osnovne parametre buduće knjige. U ovom trenutku neophodno je da podesite veličinu knjige, orijentaciju strane i veličinu margina, tj. praznog prostora na stranama. Pored toga, važan deo jesu podešavanja prostora za obrez (Bleed). Pored ove postoji i opcija Slug, koja vam neće trebati jer služi da se na tabacima odštampaju i određeni podaci o knjizi koji se nakon uvezivanja knjige odsecaju. Kako biste videli kompletan sadržaj opcija, neophodno je kliknuti na dugme More Options.

NA KARTICI PAGES imate potpunu kontrolu i pregled nad budućom knjigom. Na početku se nalaze takozvane master stranice, čiji se sadržaj primenjuje na svaku stranu, ali se sam master tokom rada može i menjati. Ukoliko ste nešto pogrešili, možete desnim klikom na željenu stranu otvoriti meni gde se (pored ostalih) nalazi opcija Apply Master to Pages. Stranicama možete menjati mesta jednostavnim selektovanjem i odvlačenjem ispred ili iza željene pozicije. Ako je vaš dizajn nesimetričan (kao što je na primeru), tada je neophodno pomeriti parove naspramnih stranica, takozvane spredove.

STRANICE

RAD U INDESIGNU

Indesign je pravi program za posao o kojem pričamo. Znam da će sada veliki broj vas pomisliti: ko će sada još da uči kako se koristi neki nov program. Kao i Photoshop, i InDesign je deo Adobe paketa, a već godinama svi programi, u meri u kojoj je to maksimalno moguće, imaju veoma slične komande i izgled, tako da je maksimalno olakšano snalaženje u novom okruženju. Ono što vama treba nije komplikovano i doslovno se svodi na trud oko izrade master strana i ubacivanja fotografija na stranice.

Prvo treba napraviti nov dokument i u kontrolnom prozoru odmah definisati veličinu margina i prostor za obrez. Potom otvorite karticu Pages i idete na deo s master stranama. Odmah

treba reći da broj master strana nije ograničen, što znači da ako u vašoj knjizi, na primer, postoje poglavlja, ne morate duplirati i pozicionirati te strane, već jednostavno na njih primenite drugi master. Kao i u slučaju rada u Photoshopu, master treba uraditi krajnje pažljivo, iako je ispravljanje takvih grešaka mnogo lakše u InDesignu.

SISTEM OKVIRA

Indesign funkcioniše sistemom okvira: ako vam treba prostor za tekst, odgovarajućim alatom napravite okvir i unesete tekst. Bilo koja vrsta grafike unosi se u okvire koje pravite pomoću alatke Rectangle Frame Tool (ili ako vam baš treba nepravilan oblik alatkama Elipse i Polygon Frame Tool). Prečica za unos jeste Ctrl

+ D, a nakon toga sledi prilagođavanje veličine. Desni klik na okvir otvara meni u kojem se nalazi opcija Fiting i to s dodatnim opcijama kao što su: Fit Frame to Content, Fit Content to Frame, Centre content, Fit Content Proportionally.

Na master strane postavite osnovne okvire za tekst i paginaciju i kvadratne okvire u koje ćete ubacivati fotografije. Razlog za kvadratni oblik veoma je jasan jer kada ubacite fotografiju treba uraditi samo dve operacije: Fit Content Proportionally i potom Fit Frame to Content. Prvo podešavanje sa skraćenicom dovodi fotografiju "na meru" s okvirom, ali proporcionalno, što znači da će oko pravougaonih fotografija, bilo da su horizontale ili vertikalne, ostati prazan prostor. Drugom komandom postavljate okvir uz

samu ivicu fotografije, a konačan rezultat jeste idealno pozicionirana fotografija. Jedino što još eventualno treba uraditi jeste da na kraju, ako to odgovara vašem dizajnu, pomerite horizontalne fotografije nagore.

DODAVANJE STRANICA

Posao je lako uraditi i možete dodati odjednom onoliko stranica koliko vam treba ili obeležiti obe master strane i potom ih odvući ispred ili iza željenih strana.

- Paste Ctrl+V
- Font
- Size
- Find/Change... Ctrl+F
- Spelling
- Text Frame Options... Ctrl+B
- Anchored Object
- Change Case
- Show Hidden Characters Alt+Ctrl+I
- Insert Footnote
- Insert Variable
- Insert Special Character
- Insert White Space
- Insert Break Character
- Fill with Placeholder Text
- Tag Text
- Autotag Alt+Shift+Ctrl+F7

- Symbols
- Markers
- Hyphens and Dashes
- Quotation Marks
- Other

- Current Page Number Alt+Shift+Ctrl+N
- Next Page Number
- Previous Page Number
- Section Marker

Namerno sam napomenuo da kopirate obe strane jer ako radite sa spredovima, a ubacite samo jednu stranu, vaš prelom će se "raspasti".

Jedna od dobrih metoda jeste da ubacite spred, "otključate" okvire jer kada stranice postavljate dupliranjem master strane, vaši okviri su zaključani i ne možete ih koristiti. Ovo je, u stvari, dobro jer svi elementi strane koje ne menjate stoje na mestu. Aktiviranje okvira obavljate prećicom, tj. istovremenim pritiskanjem tastera Shift + Ctrl, nakon čega kursorom pređete preko objekata koji vam trebaju, u ovom slučaju okvira za fotografije i njihovog naziva. Nakon toga ovakve stranice jednostavno duplirate i to tako što selektujete dve, pa onda četiri, osam, šesnaest...

Kao što vidite, sve što je neophodno jeste da pokušate. Nakon desetak ubačenih fotografija videćete da je ovo lak i pre svega brz način

rada jer vam za postavljanje jedne fotografije, na njeno mesto na strani, realno treba manje od pet sekundi. To znači da, ako imate određen raspored i prethodno ste pripremili fotografije, posao na sklapanju knjige od 200 strana možete završiti za dan ili dva.

PAGINACIJA

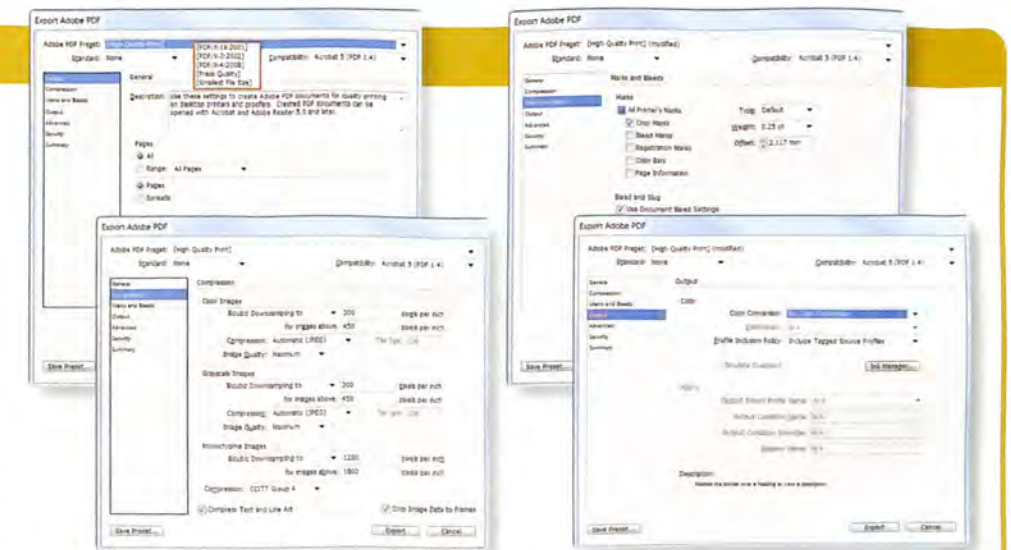
Definisanje svake strane njenim rednim brojem važno je iz mnogo razloga a posebno ako želite da vaša knjiga ima poglavlja i stavljate sadržaj. I dok smo radeći u Photoshopu morali da ručno unosimo brojeve strana i pomoću makete kontrolišemo ispravnost u InDesignu je sve to mnogo jednostavnije. Ukoliko vam je paginacija potrebna tada na master strani definišite mesto gde će se ona nalaziti, kliknete desnim tasterom miša i u meniju izaberete opciju Insert Special Character a u njoj opciju Markers i potom Current Page Number.

Neka vas ne buni to što se umesto brojke u okviru nalazi slovo. Kada se ponovo vratite na stranice knjige videćete da se brojevi strana dodaju automatski i da se na leve strane nalaze parni a s desne neparni - baš kako treba!

Kada radite na master stranama desni klik na okvir otvara ovakav padajući meni. U njemu se nalazi i opcija za izradu automatske paginacije

ZAVRŠETAK RADA

Kada ste sve postavili na svoje mesto, preostaje vam da napravite korice knjige. Najbolje je da to uradite kao poseban dokument kako kasnije ne biste spajali prve i poslednje dve strane, osim u slučaju da je vaša knjiga namenjena gledanju na ekranu računara. Korice se sastoje od četiri strane, od kojih su prva (najčešće se obeležava sa K1) i poslednja (K4) obično prazne. Ono što je važno da korice imaju i po čemu se njihova izrada razlikuje od pravljenja stranica jeste hrbat ili rikna. Najsigurnije je da zamolite da vašu pripremu provere u samoj štampariji. Nakon završetka posla sledi pakovanje svih elemenata, tj. svega što ste u knjigu ubacili. Ovaj posao maksimalno je pojednostavljen jer u InDesignu postoji opcija Package, čijim aktiviranjem dobijate folder u kojem je sve što ima veze s vašom knjigom: fotografije, eventualni vektorski i drugi grafički elementi, fontovi i, naravno, prelom. Ovaj folder sačuvajte na sigurnom za neke kasnije, eventualne dopune i izmene. Taj folder možete i poneti sa sobom u štampariju, pa ako otkrijete neku grešku, možete na licu mesta da je ispravite. Moderna štampa danas se obavlja iz .pdf formata fajlova. Njih možete napraviti i ako koristite Photoshop kako bi vaši vektorski elementi (fontovi, na primer) ostali u maksimalnom kvalitetu. Ako ste radili u InDesignu, tada idete na opciju File>Export i birate .pdf format. Ukoliko nije već tako, podesite kvalitet

dokumenta na High Quality Print, izaberete sve strane i to jednu po jednu (Pages All, i Pages, a ne Spreads). Kontrolni prozor (Compression) namenjen je podešavanju kompresije, tj. definisanju kvaliteta i veličine finalnog dokumenta. Sledći korak jeste Marks and Bleeds i tu aktivirate Crop Marks (linije obreza knjige) i obavezno uključite Use Document Bleed Settings.

Pre nego što kliknete na dugme Export, možete definisati u kom kolonom prostoru želite vašu knjigu, što je veoma korisno ako želite da od kolone verzije napravite crno-belu ili da knjigu prebacite u profil štamparije. Nakon svega preostalo je još da, posle štampe, sačekate da se knjige povežu i posao je završen!

FUJIFILM X-E2

Opravedana nadogradnja

POJAVILO SE MNOGO ZANIMLJIVIH KOMPAKTNIH SISTEMSKIH DIGITALNIH FOTOAPARATA U PROŠLOJ GODINI, A PREMA GLASANJU ČITALACA NA NAŠEM SAJTU, FUJIFILM X-E2 JE NAJPOPULARNIJI. NEMA PUNO NOVINA U ODNOSU NA PRETHODNIKA, MODEL X-E1, ALI TO JE PONEKAD DOVOLJNO DA DOBRO UČINI JOŠ BOLJIM. HAJDE DA SAZNA MO KOLIKO SU TE PROMENE OPRAVDANE

Piše Boris Bjelica

A AF OSVETLJIVAČ

Pored rukohvata nalazi se AF osvetlivač koji pomaže u lošim svetlosnim uslovima, a u meniju fotoaparata možete ga i isključiti.

B OBJEKTIVI

S ovim fotoaparatom najčešće se isporučuje zum objektiv X-sistema XF 18-55 mm f/2.8-4 R OIS LM, koji pokriva vidni ugao ekvivalentan žižnoj daljini od 28 do 80 mm za format od 35 mm, ali s neobično velikim maksimalnim otvorom blende. Oznaka LM pokazuje da koristi linearni motor napravljen da omogući brzo izoštravanje i da bude nečujan za vreme snimanja filma. Sada je, naravno, ponuda objektivna za X-sistem bogatija. "Fujifilm" ima vlastiti adapter koji omogućava da na ovom fotoaparatu možete koristiti objektivne sa "Leica" M - bajonetom, a dosta nezavisnih proizvođača rade i adaptere za druge sisteme.

C POLUGA

Sa njom se bira režim rada autofokusa.

K ako je konkurencija jača, čini mi se da proizvođači fotoaparata mnogo brže izbacuju nove modele s ispravkama već postojećih. Neki to podržavaju, dok se drugi osećaju prevarenim.

Meni to ne smeta ako su poboljšanja opravdana i čine postojeći fotoaparati još boljim, a to nije bilo moguće napraviti samo izmenom firmvera. Iako nov X-E1 nije najstariji model Fujifilm X-sistema, ovo je prvi model koji je dobio svog naslednika posle samo godinu dana. Sada ovaj sistem ima u ponudi četiri fotoaparata namenjenih različitim kategorijama korisnika, a tu je i dosta novih objektivna koji mogu da se kupe ili su tek najavljeni. Fujifilm X-E2 treba da zameni X-E1 i namenjen je entuzijastima, ali i profesionalcima.

ŠTA JE NOVO?

Pre nego što analiziram razlike, trebalo bi naglasiti da Fujifilm X-E1 nije postao loš fotoaparati zato što se pojavio Fujifilm X-E2. Za sada se oba mogu naći u prodaji, ali po različitim cenama, jer su novi modeli uvek skuplji. Osnovne karakteristike veoma su slične jer oba imaju X-Trans CMOS senzor rezolucije od 16,3 miliona piksela veličine 23,6 x 15,6 mm, daju istu veličinu fotografija, a imaju gotovo identične dimenzije i masu. Ako, međutim, pažljivo pogledate tehničke karakteristike oba fotoaparata, videćete da su razlike znatne. Jedna od primeđbi korisnika Fujifilm X-E1 nije bila brzina izoštravanja, već kašnjenje elektronskog tražila.

NOVI MODEL
IMA UGRAĐEN
WI-FI ZA PRENOS
FOTOGRAFIJA
NA RAČUNAR,
TABLET ILI
TELEFON

1. DISPLEJ: Jedno od poboljšanja jeste displej dijagonale od 3 inča, koji ima i veću rezoluciju, ali zaostaje za konkurencijom koja nudi pokretan i osetljiv na dodir displej kod većine svojih modela.

2. ELEKTRONSKO TRAZILO: Koristi OLED panel s rezolucijom od 2.360.000 tačaka, koji je po specifikaciji isti kao i kod prethodnika, ali je poboljšano osvežavanje displeja, pa će kašnjenje pri kadriranju biti manje primetno. Kvalitet prikaza je oštar i jasan na celom kadru, a tome doprinosi kvalitet optičkog dela tražila. Moguća je korekcija dioptrije, a ceo fotoaparati čini lakšim i manjim.

3. TOČKIĆ ZA IZBOR KOMANDI:

Smešten na savršenom mestu za lagan pristup palcem desne ruke. U različitim režimima rada ima različitu ulogu i može se koristiti za navigaciju kroz meni, pregledanje slika, a kada ručno izoštravate pritiskom na njega dobićete uvećanu sliku u elektronskom tražilu između 4x i 6x, što olakšava manuelno izoštravanje.

4. BLIC: Ima ugrađen mali blic koji se aktivira pritiskom na dugme pored okulara tražila. Ima mali vodeći broj 7 za ISO200. Može poslužiti za daljinsko okidanje eksternih bliceva, a ako ga malo rukom povučete nazad, možete preusmeriti svetlost koju daje ka gore, za indirektno osvetljavanje. Njegovu važnost primetićete kad je potrebno osvetliti objekte na malim udaljenostima. Fotoaparati ima standardnu stopicu za blic i može da koristi neki od eksternih "Fujifilm" bliceva – EF-20 i EF-42.

Svet KOMPJUTERA

Najtiražniji i najdugovečniji IT magazin u Srbiji

Na kioscima svakog prvog u mesecu

ISO 200 ISO 400 ISO 800 ISO 1.600 ISO 3.200 ISO 6.400 ISO 12.800 ISO 25.600

5. OKIDAČ:

Kao i kod starih analognih fotoaparata, na okidaču se nalazi navoj za postavljanje mehaničkog žičanog okidača.

6. PRIKLJUČCI: Ima kombinovani USB konektor preko koga se fotoaparat može povezati i sa žičanim daljinskim okidačem RR-80. Pored njega ima HDMI priključak za reprodukciju fotografija i video-zapisa na televizorima i priključak za eksterni mikrofoni.

7. TOČKIĆ ZA IZBOR BRZINE ZATVARAČA: Napravljen je u retro stilu i nema dugme za zaključavanje položaja, a najmanja označena brzina zatvarača je 1/4 sekunde. Brzine zatvarača od 1/4 do 30 s moguće je postići kada se točkić postavi u položaj "T" i uz pomoć džojstika izabere željena brzina zatvarača. Na njemu se nalazi i položaj 1/180x, koji predstavlja maksimalnu brzinu zatvarača na kojoj je blic sinhronizovan.

8. EKSTERNI RUKOHVAT: Ako vam nije komforan za držanje, može se dodatno kupiti rukohvat HG-XE1 ili najnovij redizajniranii HMG-XE.

TEHNIČKI PODACI

OSNOVNE INFORMACIJE	FUJIFILM X-E2
Cena (sa PDV)	148.850 din. (1.300 evra) komplet sa 18-55 mm; 104.950 din. (900 evra) telo
Priključak za objektiv – bajonet	Fujifilm X
Faktor uvećanja žižne daljine	1,6 x
Tip senzora / veličina	X-Trans CMOS 2 / 23,6 x 15,6 mm
Odnos strana senzora	1,5 (3:2)
Efektivna rezolucija	16,3 miliona piksela
Format u kojem snima	JPEG, RAW, RAW + JPEG / AVCHD, H.264/MPEG-4 (video- zapis)
Tražilo	elektronsko tražilo rezolucije od 2.360.000 tačaka, pokriva 100% vidnog polja s korekcijom dioptrije -4 do +2m-1
Displej	LCD, 3 inča (7,5 cm) sa 1.040.000 piksela
Autofokus / krstastih senzora / osetljivost za ISO 100	Hibridni AF sistem s detekcijom kontrasta i detekcijom fazne razlike
AF osvetljiivač	da
Brzina zatvarača	1/30 s do 1/4.000 s i B
Sinhronizacija blica	1/180 s
Brzina kontinualnog fotografisanja	7 snimaka u sekundi
Ekspozicijski režimi rada	P, A, S i M
Merni sistem	višezonsko u 256 zona, centralno i spot
Ekvivalentna osetljivost (ISO)	Auto i ručno (od ISO 200 do 6.400, s proširenjem od ISO 100 do ISO 25.600)
Korekcija ekspozicije	+/-3EV (korak 0,3EV)
Korekcija snage blica	+/- 2/3 (korak 0,3EV)
AutoBracketing	3 snimka s koracima +/- od 0,3 do 1EV
Balans belog	Auto, 7 definisanih opcija, prethodno izmereni i u kelvinima
Bracketing / fino podešavanje balansa belog	ne/ da
Ugrađeni blic	da
Blic TTL sistem	TTL
Tip memorijske kartice	SD / SDHC / SDXC
Daljinski okidač	Elektronski žičani RR-80, mehanički žičani
PictBridg standard	da
Stabilizacija slike	ne (koristi stabilizaciju slike u objektivu)
Priključci	USB 2.0 / mini HDMI / stereo- mikrofoni
Napajanje	Li-jon baterija NP-W126 (1.260 mAh)
Karakteristike baterije (prema CIPA standardu)	oko 350 snimaka
Dimenzije / masa (bez baterija i objektivna)	129x 74,9 x 37,2 mm / 300 g
Sadržaj kutije	Li-jon baterija NP-W126, punjač BC-W126, poklopac za telo, kaiš, USB kabl i CD-ROM s programima
Informacije	www.fujifilm.eu/rs

*Cene su okvirne i podložne promenama

UTISAK

Novi Fujifilm X-E2 ima više mogućnosti, bolje upravljanje i brži je od svog prethodnika. "Fujifilm" je očito poslušao svoje korisnike i proizveo fotoaparat koji može izgledati vrlo slično prethodniku X-E1, ali je poboljšan u gotovo svim aspektima. Ako izuzmemo cenu, razumljivo je zašto je ovo jedan od najpoželjnijih CSC digitalnih fotoaparata.

+ Kvalitet izrade tela i rukovanje, kvalitet snimljenih fotografija i s visim ISO osetljivostima, kvalitetno elektronsko tražilo i veliki displej, ugrađeni Wi-Fi.

- Cena bi mogla da bude niža, nije moguća Wi-Fi daljinska kontrola, displej nije pokretan.

Novi model ima ugrađen Wi-Fi za prenos fotografija na računar, tablet ili telefon. On se, nažalost, ne može koristiti za daljinsku kontrolu, ali očekujemo da će eventualno ažuriranje firmvera dodati ovu mogućnost u budućnosti. Kontinuirana brzina fotografisanja poboljšana je na sedam snimaka u sekundi, do 28 fotografija. Tu su i druga poboljšanja koja su možda ostala nezapažena, kao što su: proširenje opsega kompenzacije ekspozicije na +/-3 EV, odvojena AE-L i AF-L dugmad, izbor autofokusnih tačaka uz pomoć džojstika, mogućnost da se dugmad Fn1, Fn2, AF, AE prilagođavaju vlastitim potrebama, podesiva Auto ISO osetljivost (maksimalna i minimalna ISO, minimalne brzine zatvarača), četrnaestobitni RAW zapis, 1,8 puta brži zapis na memorijsku karticu, tri pomagala kod ručnog izoštravanja (uvećan prikaz, prikaz oštine, digitalna ukrštena slika), napredni kreativni filtri samo u JPEG formatu, mogućnost brisanja fotografija i kada su zumirane, AF-C više nije ograničen na centralno autofokusno polje i može da koristi svih 49 polja kao i kod AF-S režima rada.

RUKOVANJE

Nema puno promene u kvalitetu izrade i rukovanju ovim fotoaparatom u odnosu na prethodnika. Gornji i prednji deo fotoaparata napravljeni su od legure magnezijuma, točkići su metalni, ali je zadnji deo fotoaparata od plastike. Ima veliki broj izdvojenih komandi i dugmad su neobičajeno velika za dimenzije fotoaparata, što olakšava rukovanje. Ima tradicionalni način rukovanja gde se brzina zatvarača i korekcija ekspozicije biraju na gornjem delu fotoaparata, a otvor blende kontroliše se na prstenu objektivna. Pritisak na dugme označeno sa Q, koje je sada premešteno u odnosu na Fujifilm X-E1, verovatno da slučajno ne bi bilo pritisnuto, omogućava da „šetate“ po podacima na displeju i bez ulaska u meni postavljate osnovne parametre. Kompaktan je, lagan i lepo leži u ruci, a ugrađeni blic može se efikasno upotrebiti za dosvetljavanje određene scene koju fotografišete. Proizvodi se u crnoj i srebrnoj boji.

KVALITET SNIMLJENIH FOTOGRAFIJA

Kada je u pitanju kvalitet snimljenih fotografija, nisam primetio da ima velikih poboljšanja u odnosu na prethodni model. Nivo šuma je nizak i ima puno detalja za osetljivosti od ISO 100, pa sve do ISO 800. Na ISO 1.600 postoji blagi pad u količini detalja, iako je šum i dalje nizak. Na ISO 3.200 količina detalja lagano opada i šum se povećava, ali rezultati su i dalje vrlo dobri. Na ISO 6.400 šum postaje mnogo više vidljiv, ali su snimljene fotografije upotrebljive. Osetljivost od ISO 12.800 daje znatan šum, ali podseća na zrno kao na filmu. I, na kraju, maksimalna osetljivost od ISO 25.600 pokazuje najviši nivo šuma i najbolje bi bilo izbegavati je. Snimljene fotografije su odlično eksponirane, a reprodukcija boja prirodna i prilagodljiva potrebama korisnika kada se upotrebljavaju nekada od profila za simulaciju različitih vrsta filmova.

Postavke za proširenje dinamičkog opsega (Dynamic Range) poboljšane su u odnosu na prethodnika. Fujifilm X-E2 sada može da snimi panoramu u pokretu od 120 ili 180 stepeni. Ekspozicija je tada postavljena na prvom kadru, što može prouzrokovati problem u zatvorenom prostoru gde postoje različiti izvori svetla, a takođe morate pratiti da u kadru nemate objekte koji se kreću.

OCENA

Rešenje je u savremenom poslovanju

AB Soft poslovni informacijski sistemi

- savremeni ERP informacijski sistemi
- upravljanje poslovnim procesima
- upravljanje ljudskim resursima i obračun zarada
- upravljanje odnosima sa klijentima
- elektronsko upravljanje dokumentacijom
- AB Soft Cloud
- web aplikacije

Gospodara Vučića 21 • Beograd • tel: +381 (11) 38.11.500
www.absoft.rs • office@absoft.rs

ISO27001
18001/2012

NIKON D5300

Nove tehnološke mogućnosti

SA CMOS SENZOROM OD 24,2 MILIONA PIKSELA, BEZ NISKOPROPUSNOG FILTRA (OLPF), S NOVIM EXPEED 4 PROCESOROM, UGRAĐENIM WI-FI I GPS MOGUĆNOSTIMA, "NIKON" JE VEĆ UČINIO DOVOLJNO DA D5300 IZDVOJI OD PRETHODNIH MODELA, ALI I KONKURENCIJE

Piše Boris Bjelica

A RUKOHVAT

Gumeni rukohvat čini držanje ovog fotoaparata udobnim.

B OBJEKTIV

Kao što smo i navikli za ovu klasu "Nikonovih" fotoaparata, potpuno je kompatibilan samo Nikon AF-S i AF-I objektivima, a s ostalim AF objektivima autofocus neće funkcionisati. Objašnjenje za ovo je vrlo jednostavno: AF-S i AF-I su objektiv koji imaju u sebi ugrađen motor za automatsko izoštravanje, a D5300 nema poseban motor za rad autofokusa ugrađen u fotoaparatu. Ako planirate da koristite svoje stare manuelne objektivne, to je moguće, ali ćete morati sve ručno podesiti i nećete imati merenje svetla. Osnovni objektiv koji će se prodavati u kompletu s ovim fotoaparatom jeste AF-S DX VR 18-55 mm f/3.5-5.6G, a prodavače se i u kompletu sa AF-S DX VR 18-105 mm f/3.5-5.6 ED G koji imaju optičku stabilizaciju slike.

C DISPLEJ

Ima pokretni displej, što može biti veoma korisno kada se koristi živi prikaz slike jer dozvoljava da napravite jedinstvene fotografije i video zapise iz najneobičnijih perspektiva. Ima odličnu rezoluciju i dijagonalu od 3,2 inča, široki ugao gledanja i premaz protiv refleksije, što omogućava da gledate snimljene fotografije s uživanjem i mnogo udobnije fotografisanje kada koristite živi prikaz slike, čak i na jakom suncu.

1. POLUGA: Ima posebnu polugu kojom se aktivira živi prikaz slike i namensko dugme za snimanje video-zapisa.

2. PODEŠAVANJE: Točnik za izbor ekspozicijskih režima rada je standardan način podešavanja fotoaparata. Pored klasičnih podešavanja koja će zadovoljiti potrebe i iskusnijih korisnika, tu je i veliki izbor programa s unapred definisanim scenama i režim rada označen sa "EFFECTS", gde možete u toku fotografisanja ili snimanja video-zapisa postizati određene efekte.

3. STEREO-MIKROFON: Isto kao i D5200 ima ugrađen stereo-mikrofon.

6. BATERIJA: Ovaj fotoaparati koristi novu Li-jon bateriju EN-EL14a koju koristi i Nikon Df, a ona ima isti oblik kao i baterija EN-EL14 koju koriste "Nikonovi" fotoaparati D3100, D3200, D5100, D5200, Coolpix P7000 P7100 i P7700, P7800. Baterija EN-EL14a ima 200 mAh više od stare EN-EL14, a samim tim i više snimljenih fotografija sa jednim punjenjem. S njom je moguće snimiti oko 600 snimaka. Naravno, bez problema može se koristiti i stara EN-EL14 baterija.

Kada je u oktobru prošle godine predstavljen Nikon D5300, mogli smo pretpostaviti da je to zamena za postojeći D5200, ali iz "Nikona" stiže informacija da će nastaviti prodaju fotoaparata Nikon D5200 i D5100. Modelom D5300 "Nikon" proširuje ponudu D-SLR fotoaparata koja nikada nije bila bogatija, a samim tim i odluka oko izbora fotoaparata nikada komplikovanija. Namenjen je amaterima i fotografima entuzijastima koji žele da njihov fotoaparati ima impresivne tehničke karakteristike, a zahvaljujući činjenici da nema niskopropusni filter, a ima senzor velike rezolucije, dobija sve mogućnosti da snima fotografije s impresivnom količinom detalja. Pored toga, ima najnoviji EXPEED 4 procesor, ugrađen Wi-Fi i GPS.

U RUCI

Ako ste imali prilike da vidite ili držite Nikon D5200 ili D5100, videćete da ima sličnosti jer D5300 predstavlja blagu nadogradnju D5000 serije s manje-više sličnim rasporedom komandi, nešto većim displejom dijagonale od 3,2 inča i tu nema velikih iznenađenja. Ima elegantan i funkcionalan dizajn i dobro oblikovan gumeni rukohvat. I pored toga što je celo telo napravljeno od plastike, daje izuzetan osećaj čvrstine i nigde nećete primetiti da se plastika uvija ili škripi. Sve komande, mada se malo razlikuju od tradicionalnog "Nikonovog" rasporeda, nalaze se na dohvata ruke i njihov raspored je u suštini logičan. Džojstik je pomeren nekoliko milimetara niže, što ga čini pristupačnijim. Pored dugmeta kojim se direktno bira režim za rad s blicem nalazi se dugme označeno sa "Fn", koje se može prilagoditi potrebama korisnika.

Informacije o postavljenim elementima za fotografisanje vide se na displeju koji sada ima redizajniran grafički oblik, tako da pored brojčanih vrednosti, vizuelno se još bolje mogu pratiti promene parametara. Na primer, ako povećate otvor blende, videćete pored brojčane oznake i grafički prikaz blende čiji se otvor povećava i tako stižete vizuelni uvid, što može biti dobro za početnike. Može mu se zameriti da ima manji broj izdvojenih komandi u odnosu na slične modele kao što je Canon EOS 700D, ali piritiskom na dugme označeno sa "i" može se "šetati" po podacima na kontrolnom displeju i bez ulaska u meni postavljati željeni parametri. Dugme za pomoć (označeno sa "?") može biti korisno. Bez obzira na to gde se nalazite u meniju, pritiskom na dugme za pomoć otvoriće se fajl koji će vam pomoći tako što će vam prikazati koji se parametar i kako koristi za ono što

fotografišete. Retuš meni je jedna od standardnih opcija kod svih "Nikonovih" D-SLR fotoaparata, a već snimljenu fotografiju ili snimljeni kratki film možete obraditi u samom fotoaparatu.

NOVE MOGUĆNOSTI

Razmena fotografija na internetu od velikog je značaja i razumljivo je što je ovo prvi "Nikonov" D-SLR koji ima ugrađen Wi-Fi za bežično komuniciranje i prenos fotografija s fotoaparata na pametni telefon ili tablet računara. Fotografije se mogu podeliti s prijateljima i porodicom preko društvenih mreža i elektronskih poruka ili sačuvati kao rezervna kopija. Uz pomoć Wi-Fi konekcije može se daljinski kontrolisati fotoaparati s pametnog telefona, na kojem ćete imati informaciju o otvoru blende, ekspoziciji, ISO osetljivosti, broju snimaka, statusu baterija, kao i indikator fokusa i živi prikaz slike za snimanje fotografija. Na ovaj način i onaj koji fotografiše može biti deo grupnih fotografija kao što je porodični portret, s tim da može da prekontroliše fotografiju pre snimanja. Pored posedovanja ovog adaptera potrebno je besplatno preuzeti aplikaciju s Android marketa ili Apple Stora u zavisnosti od toga koji uređaj posedujete.

Druga tehnološka novina koja je ranije bila deo dodatne opreme jeste ugrađeni GPS prijemnik za informacije o lokaciji s koje je fotografisana.

Tu je i impresivni autofokusni sistem identičan kao i na modelu D5200, sa trideset devet autofokusnih polja, od kojih su devet krstasto orijentisani. Autofokusna polja imaju dobru pokrivenost kadra, a s mogućnošću 3D praćenja odlično se snalazi u različitim situacijama. Kada se aktivira živi prikaz slike i opcija AF-F, možete automatski izoštravati za vreme živog prikaza slike i tokom snimanja filma, a u tom slučaju može se aktivirati i opcija za praćenje lica. Brzina izoštravanja kod živog prikaza slike jeste napredovala u odnosu na ranije modele, međutim, još nije ni blizu onoj kada koristite klasičan sistem zasnovan na detekciji faza.

4. PRIKLJUČCI: Ima ceo spektar priključaka kao što su: HDMI i USB-AV, zatim priključke za stereo-mikrofon, elektronski žičani daljinski okidač MC-DC2, a s prednje i zadnje strane ima i prijemnik za infracrveni bežični daljinski okidač ML-L3.

5. LEŽIŠTE ZA KARTICU: Ima posebna vrata i mesto gde se nalazi SD memorijska kartica, a podržava SD, SDHC i SDXC.

OLYMPUS OM-D E-M1

Profesionalac bez ogledala

ZAMENA ZA OLYMPUS E-5 JE KONAČNO STIGLA, ALI NE U OBLIKU D-SLR FOTOAPARATA VEĆ MIKROČETVOROTREĆINSKOG PROFESIONALNOG FOTOAPARATA OLYMPUS OM-D E-M1. IMA EFEKTIVNU REZOLUCIJU SENZORA OD 16,3 MILIONA PIKSELA, KVALITET IZRADE TELA JE NA NAJVIŠEM NIVOU, A MOŽE SE U POTPUNOSTI PRILAGODITI POTREBAMA I ZAHTEVIMA KORISNIKA. POGLEDAJMO DA LI MOŽE ZAMENITI D-SLR FOTOAPARAT

Piše Boris Bjelica

A AF OSVETLJIVAČ

Pomaže prilikom izoštravanja u lošim svetlosnim uslovima.

B OBJEKTIVI

Mikročetvorotrećinski sistem ima bogatu ponudu objektivu koji pokrivaju raspon žižne daljine od 7 do 300 mm (ekv. 14 – 600 mm), a namenjeni su različitim kategorijama korisnika – od amatera, do profesionalaca. Uz odgovarajuće adaptere mogu se koristiti objektiv drugih sistema. Na primer, može se upotrebiti objektiv M.Zuiko Digital ED 12–50 mm f/3,5–6,3, kod koga se zumiranje obavlja bešumno i bez naglih pokreta jer elektromotor pokreće sočiva. Ako prsten za zumiranje pomerite ka sebi, može se zumirati klasičnim mehaničkim okretanjem prstena, a ako se pritisne dugme MACRO i prsten pomeri unapred, objektiv prelazi u makrorežim u kome nije moguće zumirati. Ovo je, takođe, prvi "Olympusov" objektiv koji ima funkcijsko L-Fn dugme, kome se u meniju fotoaparata mogu dodeliti različite uloge.

Kada se prošle godine pojavio u javnosti, Olympus OM-D E-M5 izazvao je prilično interesovanje i doživeo je mnogo pohvala. Napravljen je u stilu klasičnog SLR Olympus OM fotoaparata iz sedamdesetih godina, ali s pokretnim displejom, elektronskim tražilom, čime je napravio veliki zaokret u poređenju s PEN serijom fotoaparata. Pored toga, bio je to jasan znak da će "Olympus" u potpunosti napustiti klasične D-SLR fotoaparate i okrenuti se modernijem mikročetvorotrećinskom sistemu koji ima veće šanse za uspeh. Nov Olympus OM-D E-M1 je premijum model koji je tu da zameni D-SLR fotoaparat E-5 i prema tvrdnjama iz "Olympusa" napravljen je da ispuni sve zahteve koji su postavljeni E-sistemu.

PRILAGODLJIV

Kao što se može odmah primetiti, napravljen je u retro stilu, s funkcionalnim dizajnom. Telo je od legure magnezijuma i zaptiven je na 60 mesta, što omogućava da osetljiva elektronika bude zaštićena od prašine, prskanja vode i smrzavanja do -10 °C. Preduslov je i da objektiv ima istu otpornost kao, na primer, objektiv iz "M. ZUIKO Pro" serije, među kojima je i nov objektiv 12–40 mm f/2,8. Ima nešto veće dimenzije od OM-D E-M5, veći rukohvat i dugmad. Lepo oblikovani gumirani rukohvat s prednje i oblikovani deo sa zadnje strane omogućava udobnost držanja skoro kao kod većine D-SLR fotoaparata. Za one kojima je sve to nedovoljno, na raspolaganju je dodatni vertikalni rukohvat.

RETRO STIL: Isto kao i kod OM EM-5, neki elementi fotoaparata napravljeni su u retro stilu koji podseća na 33 godine stari analogni fotoaparata OM-10.

1. DISPLEJ: Ima LCD displej osetljiv na dodir s dijagonalom od tri inča, koji se može pomerati za 50 stepeni nadole, kada ga držite iznad glave, ili za 80 stepeni nagore, kada fotografirate, a fotoaparat je postavljen nisko.

2. VERTIKALNI RUKOHVAT: Ako je OM EM-1 premali za vaše ruke ili želite da držite fotoaparat u vertikalnom položaju, napravljen je vertikalni rukohvat s nosačem baterija pod nazivom HLD-7. Ima i dodatne komande za korišćenje fotoaparata u vertikalnom položaju.

3. ELEKTRONSKO TRAŽILO: Jeste da liči na D-SLR fotoaparat, ali nema optičko tražilo i složeni sklop prizmi i ogledala, već je njegovu ulogu preuzelo elektronsko tražilo. Ima jedno od najkvalitetnijih elektronskih tražila koje se danas može naći u u nekom fotoaparatu. Koristi isti LCD kao i eksterno elektronsko tražilo VF-4. Pokriva 100% vidni ugao, ima uvećanje od 1,48 puta, moguće je podešavati dioptriju, a u meniju fotoaparata možete prilagoditi izgled prikaza i nivo informacija.

STABILIZACIJA SLIKE: "Olympus" u svim svojim CSC fotoaparata koristi sistem za stabilizaciju slike zasnovan na pomeranju senzora. Najnovija generacija koristi stabilizaciju u pet osa (vertikalno i horizontalno translaciono kretanje i rotaciono kretanje oko 3 ose), u odnosu na prethodni sistem koji je korigovao pomeranje gore/dole i leve/desne rotacije. Sposobnost novog sistema jeste da koriguje rotacije oko ose objektivu uzrokovane pritiskom na dugme okidača i prilikom makrosnimanja daje mu prednost u odnosu na stabilizaciju slike zasnovanu na pomeranju sočiva u objektivu. Ovaj sistem podjednako dobro funkcioniše kod snimanja fotografija i videa. Posедуje tri režima rada stabilizacije slike: IS.1, koji balansira između vertikalnog i horizontalnog pomeranja senzora tokom stabilizacije slike i pogodan je za većinu uslova na koje nailazite prilikom fotografisanja; IS.2, koji je pogodan za praćenje predmeta koji se horizontalno kreću, dok je IS.3 pogodan za praćenje predmeta koji se horizontalno kreću jer je aktivna samo horizontalna stabilizacija slike. Prema "Olympusovim" standardima stabilizacija slike omogućava da fotografirate za 5 EV dužim ekspozicijama, a prema CIPA standardu za 4 EV dužim ekspozicijama.

4. POLUGA: Poluga za uključivanje fotoaparata.

5. TOČKIĆ ZA IZBOR EKSPOZIJSKIH REŽIMA RADA: E-M1 ima skoro isti broj režima rada kao E-M5 sa jednim novim položajem – "foto-priča", koji se može videti na E-P5. Točkić se na sredini zaključava u penkalo stilu – kada se jednom pritisne ostaje zaključan, a pritiskom drugi put otključa se.

6. DUGME ZA VIDEO: Posebno dugme kojim se aktivira snimanje video-zapisa bez obzira na režim rada u kome trenutno snimate.

više aplikacija
više brzine
više videa

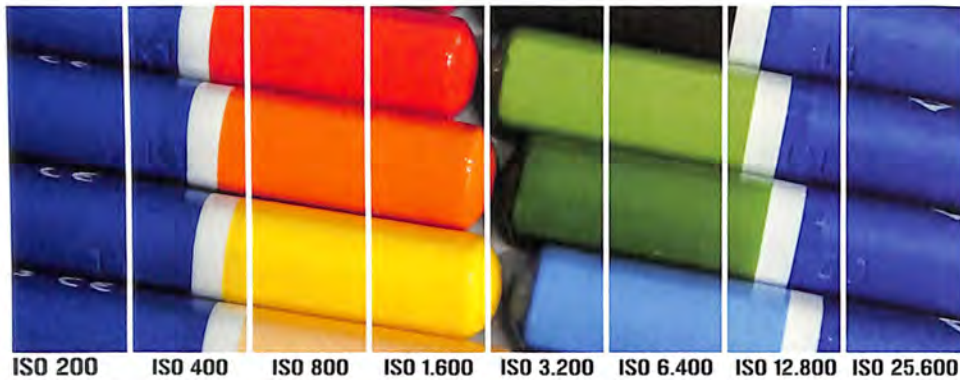

- Uživajte u više aplikacija, sa više brzine.
- Snimajte Full HD¹ video u kojem ne nedostaje nijedan kadar.
- **FREE** SanDisk Memory Zone aplikacija² za lakše upravljanje datotekama dostupnim za preuzimanje sa Google Play™.

© 2014 SanDisk Corporation. Sva prava zadržana. SanDisk, SanDisk Ultra i Store Your World in Ours su zaštitni znaci SanDisk Corporation. Micro SDXC logotip je zaštitni znak za SD-3C, LLC. Android, YouTube, Gmail i Google Play su zaštitni znaci Google Inc. Android robot je napravljen od strane Google i korišćen prema uslovima distribucije u Creative Commons 3.0 Attribution License. 1 GB = 1 000 000 000 bytes. Količina korisnog prostora je manja.
Potrebni kompatibilni uređaj. Full HD (1920 x 1080) i HD (1280 x 720) video zapisi mogu da variraju u brzini. Potrebno je skidanje aplikacija i instalacija.

SanDisk
STORE YOUR WORLD IN OURS

7. DIMENZIJE: Ovako izgleda ako ga uporedimo s telom D-SLR fotoaparata srednje veličine.

Ono što posebno impresionira jeste da je skoro sve komande u potpunosti moguće prilagoditi sopstvenim potrebama. Za privikavanje će vam biti potrebno neko vreme, ali nakon toga rukovanje s puno direktnih komandi predstavljaće uživanje. Na primer, korišćenjem točkica za izbor komandi podese se ekspozicija i otvor blende, a zatim promenom položaja prekidača na isti način podesite ISO osetljivost i balans belog. Sve to možete uraditi u deliču sekunde i bez pomeranja oka s elektronskog tražila. Džojstik na zadnjoj strani fotoaparata moguće je koristiti za pomeranje autofokusnih tačaka, što je veoma korisno kada se upotrebljava elektronsko tražilo. Jedan od načina kontrole izbora parametara u iAUTO režimu rada jeste korišćenje displeja osetljivog na dodir. U svim režimima rada možete ga koristiti za označavanje željene tačke izoštravanja ili za direktno fotografisanje pritiskom na displej.

PREPUN MOGUĆNOSTI

Ovaj fotoaparat poseduje puno funkcija i mogućnosti tako da neću uspeli sve da pomenem, ali važno je reći da ga svaki fotograf može u potpunosti prilagoditi svojim potrebama. "Olympus" nikada nije krio činjenicu da je nov senzor proizveo "Sony", iako se do sada uglavnom oslanjao na "Panasonic". Na taj način oslobodio se zavisnosti od "Panasonica", koji takođe proizvodi mikročetvorotročinske fotoaparate, i od koga nije dobio najbolje. S druge strane, ovo je drugačiji senzor jer poseduje jedan broj fotoosetljivih elemenata zaduženih za detekciju faza koje koristi za brže izoštravanje. Ovi fotoosetljivi elementi pokrivaju manje područje senzora i mogu da se koriste samo ako na fotoaparatu postoji neki od mikročetvorotročinskih objektiv, a gotovo celo područje senzora obuhvaćeno je izoštravanjem na osnovu kontrasta. Izoštravanje s detekcijom faze, nažalost, nije dostupno u video-režimu. Automatsko izoštravanje u dobrim svetlosnim uslovima je brzo i ne smanjuje se znatnije kada su svetlosni uslovi lošiji, a scene manje kontrastne. Poboľšano je i izoštravanje kada pratite predmet koji se kreće, a ima AF osvetlivač koji pomaže u lošijim svetlosnim uslovima.

8. BLIC: Za razliku od ostalih CSC fotoaparata napravljenih u D-SLR stilu nema ugrađeni blic, već samo šinu s kontaktima. Uz njega se dobija mali eksterni blic FL-LM2 koji može poslužiti i kao komander za daljinsko upravljanje eksternim blicevima bez dodatnih kablova. Mogućnosti upravljanja uključuju nezavisno regulisanje blica i postavki korekcije snage blica za do tri grupe bliceva i četiri kanala.

9. PRIKLJUČAK ZA PRIBOR: E-M1 ima AP2 priključak za pribor koji omogućava korišćenje niza dodataka napravljenih za PEN i OM-D seriju fotoaparata kao što su: makroosvetlivač MAL-1, bluetooth modul PENPAL PP-1, ali i mali blic FL-LM2 koji se dobija s fotoaparatom.

10. BATERIJA: Koristi istu BLN-1 bateriju kao i u fotoaparatu E-M5 i E-P5, koja prema CIPA standardu može da snimi oko 350 snimaka. Ako se koristi Wi-Fi, broj snimaka može biti prepolovljen, tako da je malo čudno što "Olympus" nije iskoristio dodatni prostor u rukohvatu i napravio veću bateriju koja bi imala i veći kapacitet.

11. PRIKLJUČCI: Iza većeg fleksibilnog gumenog poklopca krije se kombinovani USB/video konektor preko koga se fotoaparat može povezati sa žičanim daljinskim okidačem RM-UC1 i HDMI priključak za reprodukciju fotografija i video zapisa na televizorima. Drugi poklopac krije priključak za eksterni mikrofoni.

TEHNIČKI PODACI

OSNOVNE INFORMACIJE	OLYMPUS OM-D E-M1
Cena (sa PDV)	218.999 din. (1.913 evra) komplet sa 14-50 mm; 192.999 din. (1.686 evra) samo telo
Priključak za objektiv - bajonet	Micro 4/3
Faktor uvećanja žižne daljine	2 x
Tip senzora / veličina	Live MOS / 17,3 x 13 mm
Odnos strana senzora	1,5 (4:3)
Efektivna rezolucija	16,3 miliona piksela
Format u kojem snima	JPEG, RAW, RAW + JPEG, MPO (3D) / AVCHD, AVI (Motion Jpeg)
Tražilo	Elektronsko tražilo rezolucije od 2.360.000 tačaka, pokriva 100% vidnog polja s uvećanjem 1,48x, korekcija dioptrije -4 do +2m-1
Displej	LCD, 3 inča (7,5 cm) sa 1.037.000 piksela, osetljiv na dodir
Autofokus	Hibridni AF sistem s detekcijom kontrasta i detekcijom faze razlike
AF osvetlivač	da
Brzina zatvarača	60 s do 1/8.000 s i B
Sinhronizacija blica	1/320 s
Brzina kontinualnog fotografisanja	10 snimaka u sekundi, 50 fotografija RAW formata ili 70 u JPEG formatu
Ekspozicioni režimi rada	i-Auto, P, A, S, M, 24 programa sa scenama, art-filtri, "foto-priča" višezonsko (Digital ESP), centralno, spot i spot u tamnim i svetlim tonovima
Merni sistem	Auto i ručno (od ISO 100 do 25.600)
Ekvivalentna osetljivost (ISO)	Auto i ručno (od ISO 100 do 25.600)
Korekcija ekspozicije	+/-5EV (korak 0,3 EV)
Korekcija snage blica	+/-3 (korak 0,3 EV)
AutoBracketing	2, 3, 5 ili 7 snimaka s korakom +/- od 0,3 do 2 EV
Balans belog	Auto, 7 definisanih opcija, prethodno izmereni i u kelvinima
Bracketing / fino podešavanje balansa belog	da
Ugrađeni blic	ne (isporučuje se s blicem FL-LM2)
Blic TTL sistem	TTL
Tip memorijske kartice	SD / SDHC / SDXC
Daljinski okidač	žičani RM-UC1
Kontrola dubinske oštine	da
PictBridg standard	da
Stabilizacija slike	da (pomeranje senzora)
Priključci	USB 2,0 / video izlaz i mini HDMI
Napajanje	Li-jon baterija BLN-1 (1.220 mAh)
Performanse baterije (prema CIPA standardu)	oko 350 snimaka
Dimenzije / masa (bez baterija i objektiv)	130,4 x 93,5 x 63,1 mm / 443 g
Sadržaj kutije	Li-jon baterija BLN-1, punjač BCN-1, blic FL-LM2, poklopac za telo, kabl, USB kabl, video-kabl i CD-ROM s programima
Informacije	www.olympus.rs

*Cene su okvirne i podložne promenama

- +** Kvalitet izrade i prilagodljive direktne komande, najbolji kvalitet snimljenih fotografija koji se može videti na četvorotročinskom senzoru, brz AF, pokretan displej, efikasna stabilizacija slike, kvalitet elektronskog tražila, dobar izbor objektiv, ugrađeni Wi-Fi.
- Cena, kvalitet videozapisa mogao bi biti bolji, bilo bi dobro da ima jaču bateriju i drugo ležište za karticu.

UTISAK

Mnogi su uvereni da dizajn fotoaparata Olympus OM-D E-M1, s telom zaštićenim od različitih vremenskih uticaja, može da privuče fotografe da odbace teške D-SLR fotoaparate. S druge strane, nisu uvereni da li kvalitet snimljenih fotografija može to da opravda. Ovaj fotoaparat više liči na D-SLR s puno mogućnosti, ima poboljšani senzor i kvalitet slike, kao i odlično veliko elektronsko tražilo. Kvalitet fotografija je nešto najbolje što nudi ova veličina senzora, a u nekim aspektima je približna ili bolja od nekih APS-C fotoaparata. Ako želite da ostanete u D-SLR stilu, a bitno vam je da imate malo i kompaktno telo i objektiv, možete uzeti u razmatranje kupovinu ovog fotoaparata.

Kod ručnog izoštravanja postoji nekoliko vrsta pomoći, a jedna od njih je uvećanje dela snimljene fotografije ili prikaz zasenčenih delova koji su izoštrani na displeju ili u elektronskom tražilu.

Može da snima deset snimaka u sekundi, do 50 fotografija RAW formata ili 70 u JPEG formatu. Ako koristite neku od brzih SD memorijskih kartica, zastoju u toku fotografisanja biće neprimetan, čak i kada fotografišete u sirovom RAW formatu ili koristite neki od ART filtera. Ono što ga izdvaja od svih ostalih kompaktnih digitalnih sistema jeste ugrađen sistem za stabilizaciju slike zasnovan na pomeranju senzora, koji umanjuje neoštine na fotografijama nastale usled podrhtavanja fotoaparata. Sistem za stabilizaciju slike pokazao se efikasnim, ali u osnovnoj postavci kod kontinualnog fotografisanja se isključuje, pa je njegova efikasnost u tim situacijama smanjena. Posebno se pokazao dobrim prilikom snimanja video-zapisa koji snima u punom HD (1.080 p) kvalitetu, ali se generalno ne može pohvaliti kvalitetom i tu je Panasonic GH3, koji je isto mikročetvorotročinski fotoaparat, za nijansu bolji.

U potpunosti je prilagođen iskusnijim korisnicima, ali zahvaljujući inteligentnoj automatici, velikom broju programa sa scenama i oni bez fotografskog znanja moći će jednostavno da snime željene fotografije. Tu su art-filtri kojim se postižu različiti efekti u toku fotografisanja i gde rezultate možete videti pre nego što je fotografija nastala, a tu je i režim rada koji omogućava da napravite foto-priču od više fotografija. Ima HDR obradu fotografija čiji se rezultati mogu videti i pre snimanja, kao i opcije s različitim HDR stilovima. Tu je i ugrađen Wi-Fi za bežični prenos fotografije s fotoaparata na pametni telefon ili tablet računara, ali i daljinsko upravljanje. S novom aplikacijom za Android ili iOS povećana je kontrola parametara koji se mogu promeniti kada daljinski kontrolišete fotoaparat.

KVALITET SNIMLJENIH FOTOGRAFIJA

Nov TruPic VII procesor za obradu snimljenih fotografija u kombinaciji s novim senzorom bez niskopropusnog filtra na maksimalnoj osetljivosti od ISO 25.600 daje manje šuma ako ga uporedite sa OM E-M5 i ne gubi zasićenost boja. Novi procesor za obradu slika koriguje hromatske aberacije kada se koriste "Olympusovi" mikročetvorotročinski objektiv, optimizuje oštrinu u zavisnosti od objektiv koji se koristi, ali i ispravlja posledice difrakcije i uklanja mogućnost pojave "moire" efekta jer nema klasični optički niskopropusni filter ispred senzora.

Poboľšan je dinamički raspon i unapređen je kvalitet snimljenih fotografija, pogotovo s višim ISO osetljivostima. Raspon ISO osetljivosti je proširen na ISO 100 opciju u odnosu na E-M5. S ovim osetljivostima pokazuje izuzetno nizak nivo šuma, s nešto manjim dinamičkim rasponom. Veoma dobri rezultati mogu se dobiti s osetljivostima do ISO 1.600, a blagi pad količine detalja dobija se na osetljivosti od ISO 12.800. Na ISO 25.600 šum postaje izraženiji, opšti kvalitet opada i reprodukcija boja je lošija. S pravom se može reći da daje najbolji kvalitet snimljenih fotografija od svih četvorotročinskih fotoaparata.

OCENA

Kvalitet izrade:	10/10
Rukovanje:	9/10
Mogućnosti:	9/10
Kvalitet fotografije:	10/10
Cena/Kvalitet:	8/10
UKUPNA OCENA	9/10

©2013 Day in Canada Acquisition ULC

Funkcionalna. Fleksibilna. Ozbiljna zabava.
Nova Sport AW
series

7L 17L 35L

Lowepro

Za detalje posetite sajt:
lowepro.com/nova-sport

JINBEI HD 600

PROFESIONALNI RUČNI FLEŠ

PRVA STVAR KOJA MI JE PALA NA PAMET KADA SAM UKLJUČIO OVU SPRAVU BIO JE ABDIJEVIĆEV TEKST SA SKRAĆENICOM GAS UMESTO NASLOVA. U PREVODU TO ZNAČI DA ME JE UHVATIO PORIV ZA NABAVKOM NOVE OPREME. RAZLOGA ZA OVU GROZNICU IMA MNOGO, A KOLIKO SU REALNI, SAZNAĆETE U OVOM TEKSTU

Piše Milan Živković

Već smo pominjali da je glavno u kineskoj proizvodnji fotografske opreme to što su brojne kompanije postale jedna drugoj ozbiljna konkurencija, što za posledicu ima pojavu novih proizvoda, niže cene i viši kvalitet. Jedan od kineskih lidera jeste kompanija "Jinbei", a iz nje ovoga puta stiže veoma zanimljiv uređaj – studijski blic koji se napaja iz baterija.

PRAVI BEŽIČNI UREĐAJ

Koliko puta ste do sada poželili da na terenu imate dodatni izvor svetla. Dodatni blicevi samo delimično rešavaju problem jer im je snaga mala, a i obično su vezani za fotoaparatus, a to je najgora pozicija za fotografisanje. Ako koristite studijske bliceve, verovatno ste mnogo puta proklinjali kablove, bilo da ste zaboravili da ponese te produžni ili ste se o takav kabl sapleli. I tada ste sasvim sigurno poželili da kablova nema. Čak i ako imate prethodnu generaciju portabl fleševa, proklinjate kablove jer su njima povezane glave s kućištem u kojem se nalaze kontrole i baterija. Jinbei HD 600 pravi je "wireless" uređaj jer kablova jednostavno nema: izvor

napajanja smešten je u kućište blica, a nema potrebe ni za sinhro kablom jer ima ugrađen prijemnik za bežični okidač (trigger). Sve što je potrebno uraditi jeste postaviti fleš na stativ ili ga dati asistentu u ruku i uključiti ga. Ostatak kontrole možete obaviti s pozicije fotoaparata jer su sve osnovne kontrole smeštene u trigger koji koristi moderan sistem komunikacije na frekvenciji od 2,4 GHz.

MONOBLOK FLEŠ

Ali da krenemo redom. Prema izgledu ovaj uređaj ubraja se u takozvane monoblok studijske fleš-glave. Jedina razlika vidljiva je na zadnjoj strani gde nema priključka za kabl namenjen napajanju već se nalazi jedna čudna ručica. Ona je namenjena lakom manipulisanju baterijom čije karakteristike su same po sebi zanimljive, a nama je najvažnija sposobnost da uređaj napuni čak 500 puta i to kada se koristi maksimalna snaga.

Da je reč o naprednoj i modernoj spravi osim triggera otkriva i nedostatak klasičnog pilot svetla. Umesto halogene lampe, koja se obično veoma zagreva i troši veliku količinu dragocene energije

iz baterija, ugrađeno je LED modelujuće svetlo snage 5W, koje skoro i da ne emituje toplotu. Ukoliko aktivirate Power Save Mode, blic će sam isključivati pilot svetlo nakon jednog minuta. Fleš Jinbei HD 600 ima ugrađene digitalne kontrole svih funkcija, uključujući i promenu kanala, a svi podaci o podešavanjima vidljivi su na LC ekranu.

BRZINA BLESKA

Najveća prepreka svima koji su pokušavali da sa studijskim fleševima snimaju akciju ili da ih koriste za sve popularnija "highspeed" snimanja bilo je vreme trajanja bleska. Kod starih uređaja blesak je trajao dugo, što nije davalo potpuno "zamrznute" pokrete. Ovaj fleš ima blesak koji traje 15.000-ti deo sekunde, što korisniku otvara jedno potpuno novo područje rada. Iako nemam uređaj kojim bi izmerio trajanje bleska, nakon nekoliko test snimaka čini mi da na punoj snazi blesak ipak traje nešto duže i da maksimalnu brzinu postiže negde oko polovine snage. I, na kraju, treba reći da kako bi maksimalno odgovorio zahtevima korisnika fleš ima dva načina punjenja: spori i brzi. ■

Studijski fleš Jinbei HD 600 ima još jednu osobinu koja ga definitivno izdvaja iz kompletne ponude sličnih proizvoda a to je stroboskopski režim rada. Kada pređemo u takozvani Multi Mod uređaj možemo podesiti tako da bljesne određeni broj puta predefinisanim frekvencijom naravno u skladu sa jačinom bljeska!

TEHNIČKI PODACI

Vodeći broj (GN)	80
Snaga	600 J (Ws)
Kontrola snage	1/1–1/128 u 22 koraka
Vreme punjenja	0.3–4.5s
Trajanje bljeska (t=0.5)	1/15.000s
Modelujuće svetlo	5W LED
Baterija	14.8 V 6600 mAh Li-polimer
Masa	2.5 kg
Dimenzije (bez reflektora)	124 x 124 x 268 mm
Cena	50.000 dinara (470 evra)
Informacije	http://fvs-pro.kpizlog.rs/

OCENA

Kvalitet izrade:
Rukovanje:
Mogućnosti:
Cena/Kvalitet:

UKUPNA OCENA

U TORBI STIZU:
 ► fleš-glava HD 600,
 ► baterija,
 ► punjač,
 ► reflektor od 350,
 ► plastični difuzer,
 ► trigger TRS,
 ► ručka.

➕ Izuzetno kompaktno i svestrano upotrebljiv uređaj iako ga prvenstveno reklamiraju kao rasvetu za fotografisanje venčanja.

➖ Ako saberemo sve šta dobijamo i šta Jinbei HD 600 može da pruži ne stoji ni jedina zamerka koja bi se eventualno odnosila na cenu!

Najozbiljniji test koji sam uspeo da uradim za ovo kratko vreme bila je sposobnost zamrzavanja pokreta, tj. brzina bleska. Nakon nekoliko snimaka shvatio sam da ono što piše zaista i radi, ali je ostalo pitanje da li je i brzina ponovnog punjenja na nivou zadatka. Prebacio sam Nikon D3 u "rafalni" režim i napravio seriju od jedanaest fotografija. Ovde je, bez obrade, prikazano sedam jer su po dve, s početka i kraja, bez akcije. Fleš je bio postavljen na metar od scene i koristio je 1/128 snage uz sinhronizaciju na 1/250 sekunde. Objektiv Micro Nikkor 105, blenda 22. Konačan rezultat, nakon malo obrade trećeg prikazanog snimka, vidite na velikoj fotografiji.

SAWYERS VIEW-MASTER Personal Stereo Camera

VEĆ SAMA ČINJENICA DA JE OVAJ FOTOAPARAT NAMENJEN SNIMANJU 3D FOTOGRAFIJA SVRSTAVA GA U GRUPU ZANIMLJIVIH. ALI JOŠ VEĆU ATRAKCIJU PREDSTAVLJAJU NJEGOVA KONSTRUKCIJA, DIZAJN, KAO I NAČIN RADA, UZ JOŠ MNOGO INTERESANTNIH DETALJA. POGLEDAJMO IH

Piše Miroslav Nikoljačić

VIEW-MASTER PERSONAL STEREO CAMERA

SAVREMENA 3D FOTOGRAFIJA

Firma „Sawyers“ nije proizvodila fotoaparate, ali se u američkom gradu Portlandu, u državi Oregon, bavila fotografskim biznisom. U istoj varoši živeo je Vilijem Gruber (William Gruber), koji je pokazivao veliko interesovanje za stereo-fotografiju. Koristio je dva međusobno spojena fotoaparata kako bi se dobio utisak stereoskopije prilikom posmatranja snimljenih fotografija putem odgovarajućeg uređaja. Drugi čovek, Harold Grejvz (Harold Graves), direktor „Sawyers“ fotografskog servisa, uočio je ovo Gruberovo interesovanje i kako su živeli u istom gradu, počeli su da saraduju, a kao rezultat toga rodio se View-Master sistem, prvi put predstavljen na Svetskoj izložbi 1939. godine u Njujorku. Šta je View Master i kakav je njegov značaj? To je sistem kartonskih diskova sa sedam pari dijapozitiva koji korisniku, uz posmatranje odgovarajućim stereo-dijavizorom, daje utisak trodimenzionalne fotografije. Stereo-fotografija ima dugu tradiciju, ali je tek s pojavom View-Mastera ova grana fotografije stekla širu praktičnu primenu. Za pojavu View-Master diskova veliki značaj imaju i „Kodakovi“ Kodachrome filmovi nastali nekoliko godina ranije (1935), koji su svojim vernim bojama omogućili trodimenzionalne snimke s realnom reprodukcijom boja svih mogućih scena i objekata. Tako se prvobitna primena View Master diskova, predviđena za edukaciju odraslih, brzo proširila na turističke znamenitosti, dečju

zabavu, Diznijeve motive, a koristila ih je i američka vojska za svoje potrebe tokom Drugog svetskog rata. Iako nama na ovim prostorima ne deluje tako, potrebno je znati da je tokom „života“ View Mastera napravljeno preko milijardu i po diskova sa više hiljada tema i da je postojalo tridesetak različitih stereo-dijavizora za njihovo posmatranje, proizvedenih širom sveta. A to je bio unosan biznis od koga su mnogi dobro živeli.

FIRMA "SAWYERS"

Menadžerska firma "Sawyers", pored proizvodnje stereo-diskova i View-Master stereo-dijavizora, inicirala je i proizvodnju prvog trodimenzionalnog fotoaparata. Nju je 1956. godine kupio "GAF", pokušavajući da pojednostavi ceo proces proizvodnje stereo dijavizora i diskova. Uvođenje Kodak Ektachrome E6 filmova trenutno je donelo profit, ali su se posle više godina boje tog procesa, za razliku od onih na „Kodachrome“ filmovima, pokazale manje trajnima tako da je to bila greška na uštrb kvaliteta. Posle kompanije "GAF" nov vlasnik "Sawyersa" postala je firma "Hasbro" s "Fisher-Price" zaštitnim znakom. Sama firma "Sawyers" je nekoliko puta menjala vlasnike. Za ovu priliku bilo bi zanimljivo napomenuti da je proizvodnja 3D fotoaparata proširena i na Evropu (sedište u Belgiji), te je View-Master Stereo Color fotoaparate s oznakom Mark II za njih pravila nemačka fabrika "King" (Regula).

POSTOJALA SU JOŠ TRI FOTOGRAFSKA APARATA SA OZNAKOM SAWYERS

Najinteresantniji od njih je Mark IV (pod tim imenom je "Sawyers" na američkom tržištu prodavao Topconov model Primo Junior) dvooki refleksi aparat 4x4 za film 127 sa objektivom Topcor 2,8/60mm, Seikoshu MX centralnim zatvaračem (B, 1 – 1/500sec), sklopjivom polugom za premotavanje filma i kolekcionarskom vrednošću od oko 200 evra.

Ako ovome dodamo jednostavne aparate Nomad 127 (format 4x6,5) i Nomad 620 za format snimka 6x6 sa kolekcionarskom vrednošću od dvadesetak evra, iscrpili smo kompletnu listu Sawyersovih fotografskih aparata.

• Pomični objektiv u gornjem (kada film izlazi iz kasete) i donjem položaju (kada se film vraća u kasetu)

VIEW-MASTER PERSONAL STEREO CAMERA

Ogromna popularnost View-Master kombinacije diskova s različitim 3D motivima, i stereo-dijavizora za njihovo posmatranje, bila je snažan motiv koji je vodio ka stvaranju novog tipa fotoaparata "View-Master Personal Stereo Camera", što će reći da je taj aparat omogućavao svakome da pravi i posmatra svoje 3D snimke.

Firma "Sawyers" imala je osećaj za dobar biznis i poverila je proizvodnju prvog personalnog stereo-fotoaparata fabrici "Stereocraft Engineering Company" i tako se on 1952. godine pojavio u Americi po ceni od 180 dolara. Mogao bih ga kratko opisati jednom rečenicom: Niti dužeg imena, ni neobičnijeg fotoaparata! Za snimanje se koristi standardni film širine 35 mm i na njemu se dobija ukupno 69 uparenih stereo-snimaka formata 12x13 mm. Na fotoaparatu su dva objektivna s fiksним fokusom, View-Master Anastigmat 3,5/25 mm, a dva uparena centralna zatvarača imaju ekspozicije B i 1/10 – 1/100 s. Pri snimanju, pomični objektiv se (kada film izlazi iz kasete) postavljaju na gornji položaj, a kada se film vraća u kasetu na donji. Tako se prvo snime stereo-parovi na gornjoj polovini filma, a kasnije, prilikom vraćanja filma u kasetu, na donjoj. Cela operacija premotavanja filma, i pri izlasku iz kasete i pri njegovom vraćanju, obavlja se samo jednim dobro nazubljenim dugmetom čiji se pravac okretanja reguliše okruglim dugmetom smeštenim na prednjem delu, između objektiv. Ali da bi se ovo postiglo koristi se prilično komplikovana procedura ulaganja filma i njegovog premotavanja. Kompletno i podugačko uputstvo u vezi s ovim odštampano je na donjem delu fotoaparata pod naslovom: "Važni koraci pri ulaganju filma". Iako mi đavo nije dao mira dok nisam to, pomalo komplikovano uputstvo preveo, poštedecu čitaocce njegovih detalja uz napomenu da je danas zaista jednostavno snimati savremenim fotoaparatom, upoređujući ih sa View-Master Personal Camera. Pogledajmo sada kako ovaj fotoaparat izgleda.

BLIŽI POGLED NA VIEW-MASTER PERSONAL STEREO CAMERU

Na levoj strani gornjeg dela je crveni krstasti indikator kretanja filma. Do njega su nekonvencionalni kontakti za blisak. Posle njih nalaze se okrugli, horizontalno postavljeni i nazubljeni regulatori blende i ekspozicije, delimično pokriveni tablicom kalkulatora ekspozicije čiji se pomični deo može podesiti na osetljivost filma između 5 i 100 ASA. Taj okrugli deo mehanički je povezan s već pomenutim regulatorima blende i ekspozicije, a dosta teksta na statičnom delu kalkulatora pomaže da se odredi tačna ekspozicija, uzevši u obzir i količinu svetlosti, kao i stepen zatamnjenosti scene koja se snima. Na regulatoru blende su i oznake hiperfokalne dubinske oštine, koje su u vezi s otvorom objektivu kojim se snima. I na kraju stižemo do već opisanog dugmeta za premotavanje filma, kojim se ujedno napinje i zatvarač, s velikim brojačem snimaka ispod njega.

Prednja strana fotoaparata ima samo četiri detalja koje treba pomenuti. Levo dole smešten je okrugli i vrlo mek okidač s priključkom za žičani okidač, zatim dva objektivna s okruglim regulatorom smera premotavanja filma između njih, i optičko tražilo. Na zadnjem delu fotoaparata je okular tražila s malom libelom u donjem delu. Leđa se otvaraju pomoću male poluge smeštene na strani ispod dugmeta za premotavanje filma. View-Master Personal je dosta grubo, ali ipak solidno izrađen fotoaparat. Njegove dimenzije su 162x82x53 mm, a masa iznosi oko 660 grama. Kolekcionarska vrednost crne verzije je oko 150 evra, dok model napravljen u braon ili bež boji vredi i do 200 evra.

Pogled odozgo na fotoaparat

VIEW-MASTER MARK II (1962)

Proizvodila ga je fabrika „King Regula“ za firmu „Sawyers“, čija je evropska centrala bila u Sent Niklasu (Belgija). Bila je to uproščena i kompaktna verzija koja je pravila 75 pari stereo-snimaka 12x13 mm na filmu širine 35 mm. Na Marku II bila su dva objektivna s fiksним fokusom Rodenstock Trinar 2,8/20 mm, a jednostavan «giljotinski» zatvarač imao je ekspozicije između 1/30 i 1/60 s. Pri otvorenoj blendi davao je dubinsku oštrinu od 2 m do beskonačnosti, a kada se blenda zatvori na 22, dubinska oštrina počinjala je od 45 cm. Na njemu je bio klasični sinhro kontakt s mogućnošću podešavanja na X i M. Kolekcionarska vrednost je oko 200 evra.

"SAWYERS" PROJEKTORI

Dobro razgranat posao sa View-Master Stereo diskovima nije se mogao zadržati na prezentiranju njihovih sadržaja samo putem jednostavnih plastičnih stereo-dijavizora. Zbog toga je „Sawyers“ pustio na tržište nekoliko tipova dijaprojektora. Model Senior bio je monoprojektor metalne konstrukcije s objektivom 3/3, projekcionom sijalicom 75W, što je omogućavalo da projektovana slika bude širine 36 inča. Projektor s oznakom Junior bio je kombinacija plastike i metala s jednostavnim objektivom f/3, a njegova sijalica od 30W omogućavala je širinu projektovane slike od 16". View-Master monoprojektor davao je sliku širine 22". Deluxe 300 W projektor sličan je prethodnom, ali s ugrađenim ventilatorom za hlađenje zbog jače projekcione sijalice.

Projektor s oznakom Entertainer koristio je sijalicu od 30 W, imao je oblo telo i bio je napravljen od plastike plave boje. Kolekcionarska vrednost ovih projektoru kreće se između 10 i 30 evra.

Stereo-Matic 500 koristio je sijalicu od 500W, s ventilatorom za hlađenje. Uz specijalne polarizacione naočare davao je stereo-efekat. Bila su dva modela za širinu slike 40" i 50". Napravljeni su od aluminijuma i imali su autofokusne objektivne f/3. Kolekcionarski posmatrano, to su ujedno i najskuplji "Sawyersovi" proizvodi. Manji je vredniji, košta do 450 evra, a onaj veći s objektivom od 3" stiže do 350 evra je vredniji, do 450 evra a onaj veći sa objektivom od 3" stiže do 350.

PRIBOR ZA VIEW-MASTER PERSONAL KAMERU

Pored više tipova stereo dijavizora, (Sawyersovih i nezavisnih proizvođača), za ovaj aparat je pravljen dosta pribora:

- Predleće za bliska snimanja 24 i 36" sa dodatkom za optičko tražilo;
- Filtri za korekciju boja serije 7;
- Neutralni filter serije 7;
- Adapter za elektronski blisak;
- Rezač filma;
- Prazni personal diskovi;
- Pomoćni alat za punjenje praznih personal diskova dijapozitivima;
- Eksterni samookidač;
- Adapter za filtre prečnika 37mm.

Par predleca za bliska snimanja, sa njihovim adapterom za tražilo

miniko@orion.rs

POZIV ZA DOPRINOS DIGITALNOM ARHIVU FOTO SAVEZA SRBIJE
ROK: 28. FEBRUAR 2014.

Foto savez Srbije poziva svoje članove da učestvuju u godišnjem projektu prikupljanja fotografija koje će sačinjavati Digitalni arhiv FSS-a. Projekat „Digitalni arhiv FSS-a“, pokrenut krajem decembra 2012. godine, do sada je podržalo preko 40 autora sa više od 250 fotografija nastalih u rasponu od 1970. do 2012. godine.

Planirano je da se prikupljene i arhivirane fotografije, koje možete poslati za Digitalni arhiv, koriste u svrhu izlaganja i istraživanja (estetika, istorija umetnosti, antropologija, sociologija), kao i za pred-

© JELENA MICIĆ

stavljanje FSS-a. Poslate fotografije se pohranjuju na hard disk i čuvaju u FSS-u. Pošaljite svoje fotografije i učestvujte u stvaranju istorije!

Sve informacije možete dobiti putem mejla: digitalniarhiv.fotoss@gmail.com

MIRAGE / PRIVID ZAPADNOG POGLEDA
BOJAN RADOVIĆ, 19. 1 - 19. 2. GALERIJA LANG, SAMOBOR, HRVATSKA

Optička iluzija, koja predstavlja posebnost i turističku atrakciju japanskog obalnog grada Himi, predstavlja optičku varku, koja zbog loma svetla zavodi ljudsko oko da ne razlikuje obrise planinskih vrhova od oblaka. S motivom privida Radović evocira širu problematiku fotografije kao medija koji verno preslikava realnost.

© MILE JASNIĆ ČERENJSKI, Pozdrav stabilizaciji

EX - EXPERIMENT AND EXPLORE
FOTO SAVEZ SRBIJE, 14 - 31. 1. GALERIJA SKC, BEOGRAD

Na izložbi će biti predstavljene različite tendencije u istoriji srpske fotografije, sa posebnom pažnjom usmerenom ka inovativnim i neobičajenim pristupima fotografskom mediju. Izložba nudi presek rada članova Foto saveza koji svoj autorski pristup zasnivaju na eksperimentu i istraživanju u fotografiji i, pored toga što predstavlja rad Foto saveza iz „novog ugla“, ima za cilj i afirmaciju istraživanja na polju fotografije. Autori izložbe su Zarko Aleksić i Jelena Micić.

Gabrijel Garsija Marques

POGLED U DUŠU HISPANOAMERIČKE KNJIŽEVNOSTI
DANIJEL MORDZINSKI, 23.1 - 20.3. INSTITUT SERVANTES, BEOGRAD

Danijel Mordzinski poznat je kao „fotograf pisaca“ s obzirom da je već trideset godina posvećen ambicioznom projektu „Ljudskog atlasa“ španske i hispanoameričke književnosti. Zahvaljujući ličnim poznavanjima i velikom poštovanju prema piscima uspeo je da fotografiše najznačajnije pisce na španskom jeziku, od Borhesa do Gabrijela Markesa. Zahvaljujući samo kameri, svetlosti uspeva da ih nagovori da mu poziraju u svakodnevnim situacijama, daleko od radnih soba gde pišu. Na taj način uspeva da nam približi njihove karaktere, želje, sumnje, strahove. Jednom rečju imamo retku priliku da „upoznamo“ velikane koji se obično kriju iza svojih knjiga.

FOTO DANI MLADIH
PULA, 1 - 4. MAJA
ROK ZA PRIJAVE: 1. APRIL

fotodanimladih.com.hr

RECORDED MEMORIES
31. 1 - 1. 3. MUZEJ MODERNE I SUVREMENE UMJETNOSTI, RIJEKA, HRVATSKA

Jedanaest Goethe-Instituta iz Jugoistočne Europe u suradnji s Muzejom za fotografiju Braunschweig (Braunschweig), pozvalo je umetnike da koncipiraju radove na temu „zabilježnih sjećanja“.

Izložba Recorded Memories / Zabilježena sjećanja predstavlja fotografije, video radove i instalacije umetnika koji se bave pitanjima kolektivnog pamćenja, različitih kultura i mesta sećanja, naročito ulogom slika u ovim procesima. Takođe, izložba pruža uvid u različite istorijske narative, ali i u različite umetničke načine upotrebe kamere, od trezvenog registrovanja, subjektivnog dokumentovanja i biografskih priča do analitičkog preispitivanja istorije i beleženja tragova iskustva.

Odabrani autori su: Fani Zguro (Albanija), Milomir Kovačević (Bosna i Hercegovina), Nikola Mihov i Peter Tzanev (Bugarska), Panos Kokkinias, Andreas Tsonidis i Vangelis Vlahos (Grčka), Hassan Abdelghani, Jelena Blagović i Sandra Vitaljić (Hrvatska), Sašo Stanojković i Žaneta Vangeli (Makedonija), Pavel Bräila (Moldavija), Michele Bressan, Iosif Király i Štefan Sava (Rumunjska), Ana Adamović, Nikola Radić Lucati, Stefana Savić i Predrag Terzić (Srbija), Erhan Muratoglu (Turska), Marianna Christofides (Cipar).

Izbor umjetničkih radova na ovoj izložbi polazi od premise da fotografski, filmski i video mediji imaju poseban odnos prema prošlosti i igraju bitnu ulogu u predstavljanju individualnih rituala sećanja i kultura kolektivnog pamćenja.

© MILOMIR KOVAČEVIĆ, iz serije "Pioniri"

BELGRADE RAW

AUTORI: DARKO STANIMIROVIĆ, NEMANJA KNEŽEVIĆ, MILOVAN MILENKOVIĆ, ANDREJ FILEV, IZDAVAČ: ROSTFREI PUBLISHING, LJUBLJANA, 2013; POVEZ: TVRD; CENA: 32 EVRA; ISBN: 978-961-281-231-7

Knjiga predstavlja fotografije kolektiva „Belgrade Raw“, koje izabranim kadrovima i temama dočaravaju specifičan duh grada. Oni nude drugačiju sliku Beograda u kojoj nema mesta oskrnavljenoj romantici i predimenzioniranom estetizovanju. Na fotografijama predstavljaju stvarni život grada, gde se koncentrišu na ljude koje srećemo na ulici, u prevozu i otvorenim javnim prostorima koji simbolišu filozofiju jednog vremena. Kako su sami autori naveli, njihov cilj ogleđa se u tome da predstave grad na individu-

alan, otvoren i iskren način. Njihove fotografije do sada mogli ste da vidite na sajtu Belgrade Raw.

Urednik fotografije Donald Veber izabrao je 75 fotografija koje su horizontalnog formata prikazao ih kao duplerice. Tok knjige određen je i samim Veberovim impresijama Beogradom, koje su, između ostalog, uticale na izbor fotografija. Knjiga predstavlja presek rada Kolektiva, u kome su izabrani autori prikazali svoje fotografije nastale uprotele četiri godine. Dizajn ovog izdanja potpisuje Boštjan Pavletič,

koji je upotpunio koncept.

Specifičnost ove knjige jeste i san tekst, koji se može shvatiti kao uvod na reč koju, međutim, nisu pisali autori i objašnjavali svoj koncept i cilj: Komentari realnih ljudi na ulici odnose se na predstavljenu sliku grada. Interesantno je da u svojim komentarima niko nije ostao ravnodušan. Autori su predstavili projekat u kome se svako prepoznao. Takav koncept koji povezuje sliku i reč daje odličnu intenzivnu sintezu za ovakav način predstavljanja realnih ljudi i grada.

FOTO-MONOGRAFIJA: FOTO-KINO KLUB "PARAČIN"

IZDAVAČ: GALERIJA KULTURNOG CENTRA PARAČIN, 2013; FORMAT: 23X31 CM; 95 STRANA; POVEZ: TVRD; ISBN: 978-86-84377-17-5

Foto-monografija je priređena povodom obeležavanja četrdesetogodišnjice rada Foto-kino kluba „Paraćin“. Knjiga počinje kratkom, ali aktivnom istorijom kluba, koja upućuje na umetnički, ali i društveno-socijalni značaj koji je klub ostvario u svojoj sredini i uopšte – na foto-sceni Srbije.

Foto-monografija hronološki prikazuje autore i dela koja su nastala pod okriljem ovog kluba. Predstavljena je sinteza starih i novih generacija i njihovih fotografija. U foto-monografiji prikazane

su crno-bele fotografije trideset autora, praćene i kratkim biografijama svakog od njih. Originalni radovi nekih autora bili su prvobitno u koloru, međutim sve predstavljene fotografije zaokružene su istom crno-belom tehnikom.

Izdanje Foto-kluba „Paraćin“ prikazuje široki dijapazon fotografija koje nisu određene strogom selekcijom i temom i afirmiše uspešan rad, kako kluba, tako i svih njegovih članova.

FOTO-MONOGRAFIJE "ČUDESNA DELA LJUDSKIH RUKU" I "ČUDESNA DELA PRIRODE" MLADINSKE KNJIGE, PREDSTAVLJAJU KOMPLET KOJI OBJEDINJUJE FOTOGRAFIJE LJUDSKOG I PRIRODNOG STVARALASHVA

ČUDESNA DELA LJUDSKIH RUKU

MARK NIEMEYER
IZDAVAČ: MLADINSKA KNJIGA, 2012; JEZIK: SRPSKI; FORMAT: 17X24CM; 208 STRANA; POVEZ: BROŠ; CENA: 4.196 DINARA; KNJIŽARA: "VULKAN"; ISBN: 9788679283436

Izdavačka kuća „Mladinska knjiga“ nastavlja svoju politiku izdavanja mnogobrojnih foto-monografija koje svojim kvalitetom štampe, pripreme, formata i korićenja vešto meterijalizuju fotografije u vrlo dobar tradicionalan oblik knjige. Foto-monografiju „Čudesna dela ljudskih ruku“ Mark Niemeyer je radio u saradnji sa Carine Blanc-Delmas.

Autorski dvojac imao je viziju da predstavi svet koji su stvorili ljudi. Izabrani motivi i teme u fotografijama prikazuju razvoj i nesagledivi tehnički progres ljudskog delovanja na zemlji, koji za posledicu imaju stvaranje inovativnih proizvoda. Izdvojeni i pojedinačno zabeleženi kadrom ovog dvojca, oni mogu izgledati kao čudesna dela ljudskih

ruku. Međutim, koncept i suština fotografija nije isključivo afirmativnog karaktera. Fotografije prikazuju uticaj čoveka na zemlji i njegovo delovanje koje za posledicu ima, kako stvaranje, tako i razaranje. Sam siže ove knjige jeste prikaz uticaja čovečanstva na planetu Zemlju.

Foto-monografija objedinjuje sto fotografija na kojima se smenjuju motivi čovekovog delovanja na Zemlji. Sadržaj tema i motiva veoma je širok, ali možda upravo tim pristupom autor najbolje daje narativ same teme. Fotografije obrađenih polja, terena za golf, arhitekture, rudarskih kopa itd ukazuju na čovekovo delovanje i na konstrukcije koje menjaju vizuru sveta.

ČUDESNA DELA PRIRODE

SOFI TORO
IZDAVAČ: MLADINSKA KNJIGA, 2012; JEZIK: SRPSKI; FORMAT: 17X24CM; 206 STRANA; POVEZ: TVRD; CENA: 4.196 DINARA; KNJIŽARA: "VULKAN"; ISBN: 9788679283429

Priroda zauzima jedno od najznačajnijih motiva u umetnosti. Gledajući fotografije predstavljene u knjizi možete uočiti da se stari imperativ predstavljanja pejzaža i predela sa slikarstva ustoličila i u fotografiji danas.

Prvi deo navedenog kompleta predstav-

ljao je ljudska dela i ostvarenja u prirodi, dok se ova foto-monografija okreće motivu prevashodno netaknute i neistražene prirode. Knjiga predstavlja fotografije velikih formata s kratkim opisima, koje predstavljaju „čudesna“ mesta prirode. Izvanredne fotografije mogu se poimati

kao prikaz prirodnog nasleđa u kome se nižu sve specifičnosti svakog kontinenta ponaosob, kao što su planina Roraima u Venecueli, veliki koralni greben u Australiji, vodopadi Iguasu u Argentini, kanjon anti-lopa u Sjedinjenim Američkim Državama, libijska pustinja itd. ■

Pobednici konkursa NOV POČETAK

U GALERIJU ARTGET, KULTURNOG CENTRA BEOGRADA, 14. JANUARA 2014. OTVORENA JE IZLOŽBA FINALISTA I PROGLAŠENI SU POBEDNICI KONKURSA NOV POČETAK U ORGANIZACIJI REFOTO ČASOPISA. PRVA NAGRADA PRIPALA JE KRISTINI BEOČANIN TODORIĆ, DRUGA MARKU DASIĆU, A TREĆA ALEKSANDRU RISTIĆU. NAGRADE U VIDU HP ŠTAMPAČA I JEDNOG SKENERA OBEZBEDILA JE FIRMA GOLUM. DODELJENO JE I SEDAM POHVALA, A IZLOŽBU JE OTVORENA DO 1. FEBRUARA 2014.

PRVA NAGRADA KRISTINA BEOČANIN-TODORIĆ, BEOGRAD, "IT baba"

DRUGA NAGRADA
MARKO DASIĆ, BOLJEVAC "Ožljak"

TREĆA NAGRADA
ALEKSANDAR RISTIĆ, KRUŠEVAC, "Ogledalo"

NAGRAĐENI
I POHVALJENI
AUTORI
NA DODELI
NAGRADE
U GALERIJU
ARTGET

Za prvonagrađenu Kristinu Beočanin-Todorić štampač HP OJ Pro X451 dw primila je prijateljica, Marku Dasiću uručen je štampač HP OJ 8600 AIO, dok je Aleksandar Ristić dobio štampač HP DJ 1015

ReFoto Škola fotografije

Časopis Refoto vas poziva da se prijavite za školu fotografije koja će se održati tokom tri vikenda: 15-16.2. / 22-23.2. / 1-2.3.2014.

Škola je namenjena svima koji žele da nauče osnove fotografije, od rukovanja foto-opremom do krativnog procesa stvaranja fotografske slike.

PROGRAM FOTO-ŠKOLE

- Kako radi fotoaparat, podela po formatima i osnovna postavka glavnih parametara;
- Razumevanje funkcija i postavki fotoaparata i njihova primena u različitim sferama fotografisanja;
- Podela objektivna i njihova praktična primena;
- Estetika fotografije: kompozicija, svetlo, balans, dominacija, ritam, perspektiva, boja...;
- Fotografska praksa: rad u studiju (mrtva priroda, figura, portret), fotografisanje na terenu;
- Obrada fotografija u Photoshopu i Camera Raw.

Cena škole: **150 evra;**

U cenu je uračunat rad sa najsavremenijom foto i studijskom opremom u profesionalnom studiju. Predavanja se održavaju kroz blok nastavu od četiri časa (subotom i nedeljom);

Predavači su:
Milan Živković i Ivana Tomanović;

Rok za prijavu: **10. februar 2014.;**

Prijava na: citaoci@refoto.rs
www.refoto.rs/foto-skola.

RADIONICA

"HIGH SPEED"
i stroboskopske
fotografije

Uz pomoć ultrabrzih
fleševa, zakoračite u
nepoznato i zabeležite
golim okom
nevidljivi svet!

20. februar 2014.

Više informacija na:
www.refoto.rs/
high-speed-radionica

© ALEKSANDAR KRISTIJAN STOJANOVIĆ;
Kostim: Sofija Jovandić (FPU), Ptice;
Model: Dimitrije Saratlić

© VUK PAPIĆ; Kostim: Irina Somborac (FPU),
Božanstvena komedija; Model: Milutin Deković

© BORIS KOČIŠ; Kostim: Katarina Despotović (FPU),
Ptice; Model: Nadežda Dimitrijević

REFOTO RADIONICA

Izložba u nastajanju

U OKVIRU SAJMA FOTOGRAFIJE KULTURNOG CENTRA BEOGRADA, ODRŽANOG KRAJEM DECEMBRA PROŠLE GODINE, ČASOPIS *REFOTO* ORGANIZOVAO JE 24. I 25. DECEMBRA, U GALERIJU „ARTGET“, RADIONICU POD NAZIVOM „IZLOŽBA U NASTAJANJU“. ŠEST PRETPLATNIKA ČASOPISA IMALO JE PRILIKU DA SE TOKOM DVA DANA OPROBA U RADU U PROFESIONALNIM USLOVIMA

Piše **Milica Mrvić**

RADIONICA "IZLOŽBA U NASTAJANJU" JE SVOJEVRSNA NAJAVA SERIJE RADIONICA NAMENJENIH ČITAOCIMA KOJE REFOTO POKREĆE OD FEBRUARA

Na naš otvoren poziv za učešće u radionici prijavilo se nešto više od dvadeset pretplatnika časopisa. Na osnovu njihovih prijavi i prethodnih radova odabrali smo šest polaznika. Odabrani učesnici: Bojan Džodan, Milan Tesla, Vuk Papić, Ivana Todorović, Boris Kočiš i Aleksandar Kristijan Stojanović, podeljeni u dva vrlo različito tematski osmišljena dana, fotografisali

su kostime studentkinja Fakulteta primenjenih umetnosti u Beogradu, Odsek Kostim/Modul Scenski kostim. Ideja je bila da učesnici dobiju priliku da rade u profesionalnim uslovima, uz svu neophodnu foto-opremu, kostime, frizuru, šminku i modele, učestvuju u odabiru svojih fotografija i njihovoj pripremi i, na kraju, samom izlaganju.

© MILAN TESLA; Kostim: Milica Požar (FPU), Antigona; Model: Ivona Jovanović

Dva dana, šest modela, šest fotografa

Prvog dana kostime Milice Požar, Katarine Radović i Irine Somborac krasile su "Paperal" maske Aleksandra Škorića Saše, napravljene specijalno za tu priliku i tako da budu u funkciji produžetka samih kostima. Kostimi Sofije Jovandić, Vanje Đurović i Katarine Despotović fotografisani su drugog dana u tropskom ambijentu scenografije napravljene u skladu s tematikom kostima koji predstavljaju ptice.

Kostime i maske nosili su modeli Modnog studija "Click", koji se pobrinuo i za odgovarajuće frizure i šminku, a mentori radionice, Milan Živković i Milica Mrvić, bili su na raspolaganju učesnicima za svaku vrstu pomoći koja im je tokom snimanja bila potrebna. Svaki učesnik imao je na raspolaganju sat vremena rada sa jednim od modela uz foto-opremu koju je obezbedila firma "Refot B". Fotografi su morali da za relativno kratko vreme, uz pomoć mentora, odrede i postave svetlo i atmosferu fotografija, uspostave dobru komunikaciju s modelom, ali i da u dogovoru s kostimografima, na zanimljiv način prikažu kostime.

© BOJAN DŽODAN; Kostim: Katarina Radović (FPU), Mletački trgovac; Model: Jelena Grkinić

Obrada i štampa fotografija

Nakon fotografisanja usledio je zajednički odabir po dve najbolje fotografije svakog autora, koje je Milan odmah obrađivao i pripremao za štampu. Zahvaljujući firmi "Perollo" i njihovom Epson ploteru fotografije su u samoj galeriji bile i štampane

Radionicu "Izložba u nastajanju" ReFoto i Kulturni centar Beograda pomogli su:

FAKULTET PRIMENJENIH UMETNOSTI U BEOGRADU – Odsek Kostim / Modul Scenski kostim, Mentori: redovni profesor Ljiljana Petrović i docent Svetlana Cvijanović;
MODNI STUDIO "CLICK" sa svojim modelima i saradnicima; Frizura: Bojan Nastasić; šminka: Ana Lazarević, Marija Tomić, Loreal;
MASKE: Aleksandar Škorić Saša - "Paperal Masks"; Foto-oprema: **REFOT B**; Štampa: **PEROLLO**

© IVANA TODOROVIĆ; Kostim: Vanja Đurović (FPU), Ptice; Model: Stefan Stojanov

i odmah postavljane na zid. Budući da je radionica bila otvorenog karaktera, svi prisutni, od učesnika do posmatrača i gostiju, mogli su na ovaj način da vide proces nastanka izložbe – od priprema fotografskog snimanja, preko toka fotografisanja na zadatu temu, postprodukcije, pa sve do štampe fotografija i njihovog izlaganja u galeriji.

Nakon dva dana napornog rada i dobre atmosfere koja je vladala među svim učesnicima i posetiocima, kompletirana je izložba koju je činilo dvanaest metar-

skih fotografija, po dve najbolje fotografije svakog autora. Sama izložba trajala je do 28. decembra, a organizatori, ReFoto i Kulturni centar Beograda, dali su kroz ceo događaj dodatni zajednički doprinos obrazovanju u oblasti fotografije i vizuelne kulture kojima se, svako na svoj način, bave već više decenija.

Radionica "Izložba u nastajanju" prva je u nizu radionica namenjenih čitaocima koje će časopis ReFoto pokrenuti od februara, te je ujedno i najava svega onoga što vas očekuje u budućnosti. ■

UČESNICI:

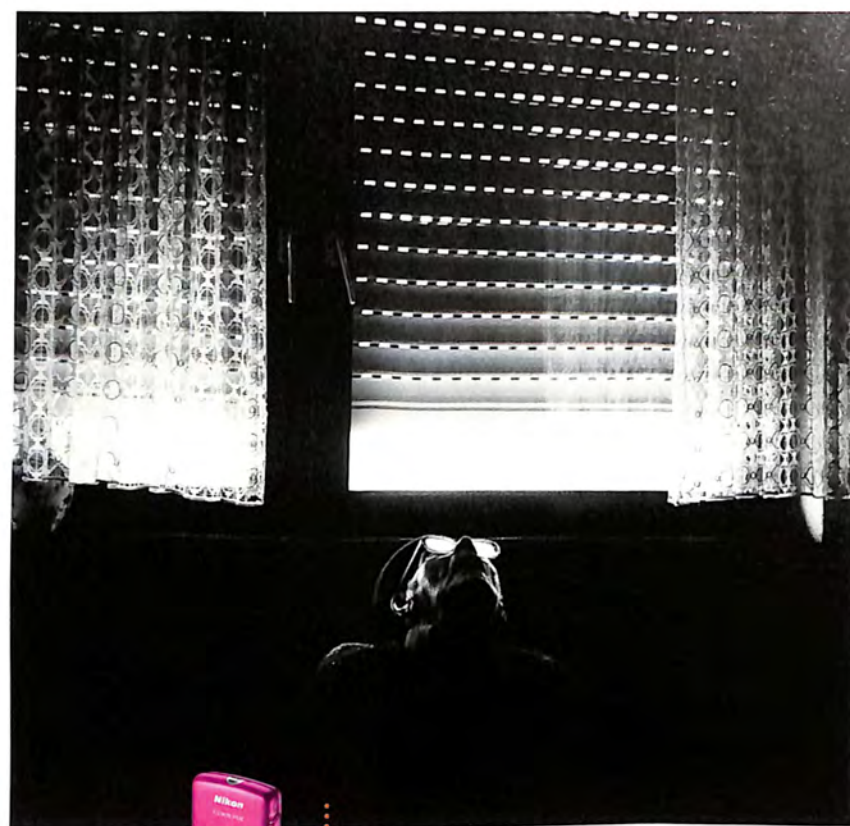
IVANA
TODOROVIĆ
BOJAN DŽODAN
MILAN TESLA
BORIS KOČIŠ
VUK PAPIĆ
ALEKSANDAR
KRISTIJAN
STOJANOVIĆ

MARKO NAD

DOBITNIK NAGRADE: SLADANA DANNA SAULIĆ, "Deka"

365 USPOMENA

KRAJEM DECEMBRA REFOTO VAS JE POZVAO DA POŠALJETE SAMO JEDNU FOTOGRAFIJU KOJA JE OBELEŽILA VAŠU 2013. GODINU I DA UČESTVUJETE U PRAVLJENJU ZAJEDNIČKOG FOTO-ALBUMA "365 USPOMENA". PUTEM JAVNOG GLASANJA NA PORTALU REFOTO.RS ODABRALI STE DVADESET AUTORA ČIJE FOTOGRAFIJE SU UŠLE U UŽI IZBOR ZA NAGRADU - NIKON COOLPIX S01. PREDSTAVLJAMO VAM POBEDNIKA KAO I NAJBOLJE FOTOGRAFIJE KONKURSA PO MIŠLJENJU REDAKCIJE

LAZAR RAJKOVIĆ, "Planina Sniježnica"

ĐULA BEZEG, "Bez ičeg suvišnog"

TERZIĆ TEA, "Brat"

MAJA PETRIĆ, "Trumpet Flowers"

SLOBODAN ANDELKOVIĆ

JANKO JERINIĆ

FARUK HAJDAROVIĆ, "Ragare"

VESNA LAVRNJA, "Storm"

CEO ALBUM I SVIH 20 FOTOGRAFIJA UŽEG IZBORA MOŽETE POGLEDATI NA WWW.REFOTO.RS

KATARINA DREZGA, "Evi"

Fotografije iz foto-automata. 1930.

TRANSFORMACIJE autoportreta

PRE POJAVE FOTOGRAFIJE, IMATI SVOJ PORTRET PA JOŠ I VERODOSTOJAN, BILA JE PRIVILEGIJA NAJVIŠIH SLOJEVA DRUŠTVA. ANGAŽOVATI SLIKARA BILO JE SKUPO I ODUVEK JE U UMOVIMA LJUDI BILO UREZANO DA SAMO UTICAJNI I BOGATI MOGU DA PRIUŠTE DA ZA SOBOM OSTAVE TAKAV TRAG. SA RAZVOJEM FOTOGRAFIJE SVE SE PROMENILO I UBRZO JE SVAKO MOGAO DA IMA SVOJ PORTRET, USPOMENU, DOKAZ DA JE POSTOJAO

Piše Milica Mrvić

Izraz u autoportretu

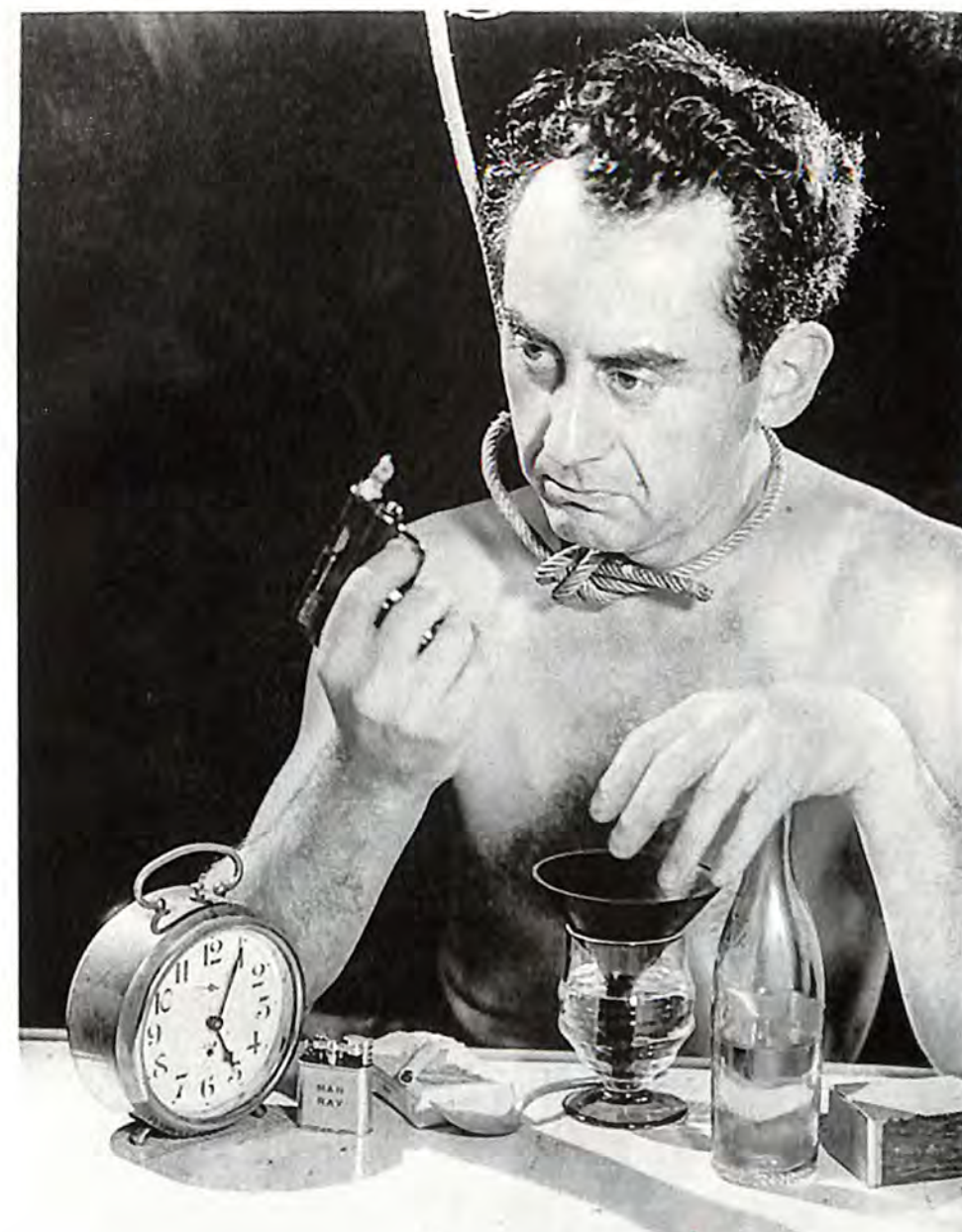
Fotografija odlično pamti i "reprodukuje" lica, no ipak većina "ozbiljnih" autoportreta nastoji da prenese nešto više od pukog portreta fotografa koji bi se mogao naći u ličnoj karti. Autoportret kao žanr bio je i ostao izuzetno važan deo u edukaciji fotografa i oduvek je služio kao veliko igralište i polje eksperimentisanja. Istraživanje sopstvenog izraza kroz rad s modelom koji je fotografu uvek "pri ruci", deo su rada i opusa brojnih poznatih fotografa. Od Nadara, Fransis Bendžamin Džonson (Frances Benjamin Johnston), Mana Reja (Man Ray), Andrea Kertesa (André Kertész), preko Ilse Bing, Sesila Bitona (Cecil Beaton), do Frančeske Vudman (Francesca Woodman), Roberta Mepletorpa (Robert Mapplethorpe) Sindi Šerman (Cindy Sherman), Helmuta Njutna (Helmut Newton) i mnogih drugih, fotografi su često kroz autoportrete tražili sebe, kako u ličnom, tako i u fotografskom smislu. Iskazivali su stavove i opredeljenja, eksperimentisali s ekspozicijom ili hemijskim procesima, ili se prosto bavljali, sami ili sa svojim modelima.

Izraz u fotografskom autoportretu može biti različit, od bukvalnog prikaza izgleda fotogra-

Autoportret je jedan od najstarijih fotografskih žanrova. Zapravo, prvi fotografski portret ikada zabeležen bio je upravo autoportret, dagerotipija američkog hemičara, a kasnije i pionira fotografije, Roberta Kornelijusa (Robert Cornelius), nastala 1839. S pojavom fotografije sve više ljudi želelo je da ima svoj portret, kao i portret svojih bližnjih. Ono što je oduvek bilo dostupno samo plemstvu postaje dostupno svima i niko, pa ni sami fotografi nisu mogli da odole a da ne ostave nešto što će ostati kao večni trag njihovog postojanja. U početku su autoportreti u fotografiji, kao i u slikarstvu, najviše nastajali kada bi fotograf vežbao i isprobavao nešto za svoje buduće snimanje. To se, međutim, s vremenom menjalo i autoportret je ubrzo pre-rastao u sredstvo istraživanja ličnog identiteta, ali i eksperimentisanje u izrazu samog fotografa. Ovome je svakako doprinela i pojava prve „Kodakove“ kompaktne "Brownie box" kamere 1900. godine. Ona je fotografima olakšala proces fotografisanja sebe, ali je i otvorila fotografiju, a samim tim i autoportret, običnim korisnicima koji nisu bili ni profesionalci niti imućni fotografi iz hobija.

© ROBERT CORNELIUS, "Autoportret", 1839. Dagerotipija za koju se smatra da je prvi ikada napravljen portret u fotografiji. Budući da je sam proces dagerotipije trajao veoma dugo, Kornelijus je mogao da otkrije objekat, otrči ispred fotoaparata, pozira i zatim se vrati kako bi ponovo pokrio objekat, a da se to njegovo kretanje na fotografiji ne vidi.

© MAN RAY, "Autoportret", 1932

fa, do prikaza vrlo zamršenih i kompleksnih priča i osećanja. Fotograf se na svom autoportretu može pojaviti isto kao i u svakodnevnom životu (često sa svojim fotoaparatom), može da preuzme ulogu iz nekog svog unutrašnjeg ili zamišljenog sveta, ili da preuzme potpuno tuđ identitet, a ono što je bitno jeste da radi s modelom od koga može da traži šta god poželi.

Popularizacija autoportreta

Ono što je možda najviše doprinelo popularizaciji autoportreta u fotografiji jeste sprava koja je omogućila svima – foto-automat. Prvi put prikazan je kao prototip u Parizu, na Svetskom sajmu, davne 1889, a nakon toga patentirao ga je Metju Stefens (Mathew Steffens) u Čikagu. Ovi prvi automati nisu baš najbolje funkcionisali samostalno, budući da su proizvodili ferotipije, ali je zato prvi komercijalni foto-automat nalik

onima koje znamo danas, napravio ruski pronalazač Anatolj Josefo (Anatol Josepho), koji je u Ameriku došao 1923. godine. Njegov prvi foto-automat bio je postavljen na Brodveju, u Njujorku, samo dve godine kasnije – 1925. Za 25 centi automat je pravio osam slika za, otprilike, deset minuta. Za samo šest meseci od postavljanja, foto-automat je koristilo 280.000 ljudi i Anatolj je ubrzo otvorio svoju firmu "Photomaton" i krenuo u proizvodnju foto-automata širom Amerike, a kasnije i sveta. Od tada, pa sve do danas, pomama za fotografijama, autoportretima, iz automata ne prestaje. Iako su vrhunac popularnosti dostigli šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog veka i dalje su atrakcija, pa čak i u digitalnom obliku. Automati su omogućili ljudima da uđu u kabinu i da sami sa sobom ili svojim prijateljima naprave autoportrete koje bi vrlo brzo potom držali u rukama, bez opterećivanja tehničkim pojedinostima fotografije. Drugim rečima, dobili su in-

AUTOPORETT KAO ŽANR BIO JE I OSTAO IZUZETNO VAŽAN DEO U EDUKACIJI FOTOGRAFA I ODUVEK JE SLUŽIO KAO VELIKO IGRALIŠTE I POLJE EKSPERIMENTISANJA

stant uspomenu uz dobru zabavu i bez po muke. Brojni umetnici kao što su Endi Vorhol (Andy Warhol), pa i Saša Marković Mikrob, često su koristili autoportrete iz foto-automata u svom radu. S pojavom fotoaparata srednjeg i malog formata, a da ne govorimo digitalnih fotoaparata, sama fotografija postaje sve više dostupna i sve više ozbiljnih, ali i manje ozbiljnih fotografa, amatera, moglo je jednostavnije da fotografiše sebe-same, sa porodicom, prijateljima, za sopstvene potrebe. Nešto kasnije, pojava prvih društvenih mreža koje od svakoga ko ih koristi zahtevaju da ima svoju "profil sliku", uticala je na to da portreti, a sve češće autoportreti prevazilaze lične potrebe (ili su se pre naše potrebe promenile) - postaju javni, pozivaju na reakcije i prave se u velikom broju kako bi se naši profili osvežavali i bili aktuelni.

#Selfie

Od kako su se mobilni telefoni susreli s društvenim mrežama, na Fejsbuku, Instagramu, Flikeru, autoportreti su postali uobičajena stvar, možda čak i prečesta. Budući da je fotografija postala dostupna svima koji poseduju mobilni telefon, ako ne i kompaktni fotoaparati ili veb-kamericu, autoportret je postao jedna od najčešćih tema. Ovi autoportreti postaju svedočanstva naših dnevnih aktivnosti i dokaz da smo to i to radili, tada i tada, na tom i tom mestu. Oni se dele u neverovatnim brojkama svakog dana na mnogobrojnim društvenim mrežama, očekujući reakcije prijatelja i poznanika autora širom sveta. Ova količina i rasprostranjenost autoportreta na mreži u proteklih deset godina rezultirala je potpuno novom terminologijom kada su u pitanju autoportreti. Ukoliko nikada niste čuli za termin selfi (selfie), onda morate znati da je ova reč nedavno proglašena za reč 2013. godine po izboru Oksfordskog rečnika engleskog jezika (Oxford English Dictionary), a najviše zato što se njena upotreba u 2013. uvećala za neverovatnih 17.000 procenata u odnosu na 2012. godinu. Selfi je, po definiciji fotografija, autoportret, najčešće nastala mobilnim telefonom ili veb-kamerom i zatim podeljena na nekoj od društvenih mreža. Najčešće se u samom kadru može videti i ruka autora koja nam ukazuje da on ili ona drže telefon (fotoaparati), a česti su selfiji i ispred ogledala (uglavnom u kupatilu), kao i s napućenim ustima, takozvani "Duck face" selfiji.

Samo na Instagram dnevno se postave milioni selfija, a na ovoj društvenoj mreži je trenutno preko dvadeset tri miliona fotografija s oznakom #selfie i čak zabrinjavajućih sedamdeset miliona fotografija s oznakom #me, tj. ja. Što je najgore, ove brojke ne planiraju da se zaustave u skorije vreme.

U susret Zimskim olimpijskim igrama 2014. u Sočiju, u Rusiji, "selfi zajednica" je pokrenula i "selfi Olimpijadu". Na društvenim mrežama se, naime, od prvog januara pojavila ova nova igra koja poziva ljude da šalju selfije u najrazličitijim i u nemogućim i što čudnijim situacijama i pozama. Broj fotografija s oznakom #selfieolympics raste munjevitom brzinom, a najčešće autori su tinejdžeri. Na fotografijama možete videti razne egzibicije "selfijaša" poput dubljenja na glavi u lavabou, levitiranja, ili kuvanja nasred kupatila.

Privlačnost selfija upravo je u načinu na koji nastaju, izuzetno brzo i jednostavno, i isto tako se i šire i dele internetom – bukvalno istog trenutka kada se snime. Zbog toga, kao i zbog lakoće kontrole koju mobilni telefoni pružaju pri pravljenju ovakvih autoportreta, selfi je postao globalni fenomen. Sama reč je na neki način hipokoristik ili deminutiv reči autoportret (Self portrait), kao nešto malo i slatko prema čemu ljudi osećaju jaku privrženost. Ovaj fenomen je, u jednu ruku, prirodni sled istorije fotografije i fotografskih autoportreta, kao i demokratizacije medija fotografije nastale razvojem same tehnologije. No ipak, s druge strane, instant karakter ovih fotografija čini da se one udaljavaju od fotografija koje su zahtevale posvećenost, utrošeno vreme, ali i novac za njihovu izradu, a da ne pominjemo vreme potrebno za slanje prijateljima i porodici.

Da li je ovo znak porasta narcisoidnosti i površnosti u društvu ili prosto normalna promena u načinu komunikacije među ljudima koja počinje sve više da se svodi na komuniciranje slikom, a ne rečima, vreme će pokazati. Na nama je da odlučimo da li ćemo se priključiti talasu (ili bolje reći bujici) ili ne, i da li ćemo ovaj nov vid autoportreta videti kao vizuelni dnevnik pojedinaca koji nam tako pričaju svoje priče i prenose iskustva, ili kao ludilo nove generacije opsednute sobom i zavisne od reakcija drugih.

Stav prema autoportretu se od vremena pre fotografije, kada običan svet nije ni pomišljao o njemu, a slikari ga koristili najviše kao vežbu, do danas kada smo okruženi profilima ljudi i njihovim predstavama sebe, mahom promenio. Fotografija i dostupnost medija su omogućili svima da pričaju vizuelne priče, o svemu, pa i o temi zvanoj "ja". To naravno ne znači da u današnje vreme nema ozbiljnih, uzbudljivih, zapanjujućih autoportreta fotografa koji uspevaju da nas dirnu i pogode na višem nivou od vizuelnog. Danas ih je samo teže naći. ■

© MARIJA SEMAN, Selfi

© FRANCESCA WOODMAN, "Autoportret", 1978.

ReFoto KONKURS AUTOPORTRET

Snimate svoj autoportret, budite kreativni, intimni, duhoviti, iskreni, misteriozni, otkačeni, ozbiljni... krenite u dijalog sa samim sobom i pošaljite nam fotografije na kojima ste zabeležili svoj lik ili ste kreirali priču o sebi kroz stvari i ljude koje volite, koji vas okružuju i čine deo vašeg života.

- ReFoto časopis raspisuje konkurs fotografije na temu **Autoportret**. Na konkursu mogu učestvovati svi čitaoci časopisa ReFoto, bilo da se **amaterski ili profesionalno** bave fotografijom.
- Po jednom broju (časopis izlazi dvomesečno), autor može poslati do **deset fotografija**, formata minimum **13x18 cm, 300 dpi, JPG, RGB**. U file info obavezno napisati podatke o autoru i fotografiji, kao i izjavu da potvrđujete da ste autor fotografije.
- U narednih pet brojeva časopisa, tokom 2014. godine, redakcija

- časopisa objavljivaće izbor od **dvadesetak najboljih** fotografija koje ulaze u uži krug za **nagrade**. Primaju se fotografije urađene svim fotografskim tehnikama, pod uslovom da su vaše autorsko delo.
- Rokovi za prijem radova su: **15. mart; 15. maj; 15. jul; 15. septembar i 15. novembar**.
- U februarском broju 2015. godine objavićemo **pobednike konkursa**, kada će biti realizovana i **izložba** najboljih i nagrađenih fotografija u jednoj od renomiranih galerija u Beogradu.

ČITALI STE 2013

	99 REFOTO, januar	100 REFOTO, februar	101 REFOTO, mart	102 REFOTO, april	103 REFOTO, maj
FOTOGRAFI	<ul style="list-style-type: none"> Steve McCurry "Pirelli" kalendar 2013. Ivana Tomanović Sinegrija haosa, ideje i kreativnosti Boris Bjelica Putnik... Finale konkursa "Moje mesto, moji ljudi" – Sa tri nagrade i sedam pohvala, završen je najuspešnji konkurs časopisa: PRVO MESTO: Miloš Gizdovski 	<p>Predstavili smo: Akintunde Akinleye, Aleksandar Dolgi, Aleksandar Kelić, Aleksandar Kujučev, Alija A. Akšamija, Alyz Tale, Ana Lazukić, Anastas Jovanović, André Boto, Anđelo Božac, Arno Rafael Minkinen, Boris Bjelica, Boris Spremo, Borut Peterlin, Boža Ivanović, Božana Mannček, Branibor Debeljković, Branimir Karanović, Branislav Brajan Rašić, Branislav Bikić, Branislav Strugar, Branko Belić, Bruno Barbey, Bruno Ehrh, Chi Peng, Daniel Sikorskiy, Danilo Cvetanović, Dean Zulić, Djani Celija, Dragan Milovanović, Dragan S. Tanasijević, Dragin Dragan, Dragiša Radulović, Dragoljub Tošić, Dragoljub Zamurović, Dragoslav Ilić, Badža, Dragoslav Mirković, Fabio Sgri, Fadil Šarki, Fernando Marcos Ibanez, Feđa Kiselečki, Tilo Tanasjković, Frank Horvath, Giorgio Gruzza, Gjorgi Lučovski, Goran Basarić, Goran Malić, Goran Tomašević, Goranka Matić, Gregor Podgorski, Henri Cartier Bresson, Hrvoje Slovinc, Iman Gavrankapetanović, Imre Szabó, Iva Lulić, Ivana Tomanović, Ivo Eterović, Jaroslav Pap, Josip Bosnar, Josip Šarić, Jovan Lakatos, Jovan Vajdić, Jozef Koudelka, Lazar Pejović, Ljubinko Kožul, Ljubomir Kojić, Luna Jovanović, Maciej Szymanski, Marc Riboud, Marcel Lämmerhirt, Marija Milovanović Maksimović, Marijana Gilgic, Mario Bralić, Marko Risović, Marko Sovilj, Marko Stamatović, Mihály Moldvay, Milan Janković, Milan Josipović, Milan Jovanović, Milan Radčić, Milan Zivković, Milena Anđela Mišić, Mile Đorđević, Milica Mrvić, Milinko Stefanović, Milomir Kovačević, Miloš Gazdić, Miloš Jovanović, Miodrag Mića Miladinović, Mirko Lovrić, Miroslav Jeremić, Mitar Trninić, Nebojša Babić, Nemanja Živković, Nenad Marjanović, Nikola Vučević, Nina Matić, Ognjen Topalović, Petar Kujundžić, Pete Turner, Peter Kocjančić, Peter Marlow, Predrag Čile Mihajlović, Predrag Vučković, Rade Milisavljević, Radojca Raša Milojević, Ralph A. Cleveland, René Burri, Robert Doisneau, Romano Decker & Dejan Kutić, Saku Paasilahhti, Sandra Vitaljić, Sanja Knežević, Saša Polđan, Saša Popović, Sekula Medenica, Slobodan Krstić, Slobodan Vukadinović, Stanislav Milojković, Stanko Abadžić, Stephan Lupino, Steva Sekezić, Stevan Lazukić, Susana Kraus, Svetoslav Dragović, Svetoslav Medić, Svetlana Dingarac, Tadžah Nagaj, Tijana Jevtić, Tomislav Peternek, Uroš Petrović, Velimir Savatić, Veljko Vujanović, Vidoje Vasić, Vladimir Bačija, Vladimir Marković, Vladimir Miladinović, Vladimir Sekulovski, Vladimir Červenka, Vojislav Marinković, Vukica Mikić, Wim Wenders, Yann Arthus-Bertrand, Zoran Jovanović Mačak, Zoran Milutinović, Zoran Milutinović, Eve Morcrette, Đorđe Bukulica, Đorđe Ođanović, Đorđe Rakić, Željko Sinobad, Željko Burić, Željko Škrbić, Žilko Janežič.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Finale konkursa "100 naj" PRVO MESTO: Sanja Jovanović Mario Giacomelli Crno-bela poezija 	<ul style="list-style-type: none"> World Press Photo 2013 Fotografije koje se pamte Vladimir Milivojević BOOGIE Stvaran svet oko mene Stojan Kerbler Fotografi u SFRJ Marija Vugdelić i Miloš Radulović Putopis - slana avantura 	<ul style="list-style-type: none"> Sony World Awards 2013 Nestvaran svet oko nas Dušan Reljin Uzbudljiv put ka zvezdama
FOTO-ŠKOLA	<ul style="list-style-type: none"> Digitalna foto-škola Komande koje ne koristite, a možda bi trebalo: Photoshop, zamućena galerija Praksa na delu Kako doživljavamo pogled kroz objektiv 	<ul style="list-style-type: none"> Konstrukcija fotografske slike Maska Tehnike fotografisanja Photoshop Obrada digitalnih fotografija Robert Simpson Tehnike fotografisanja – portret Makro Maksimalna dubinska oštrina 	<ul style="list-style-type: none"> Konstrukcija fotografske slike Maska Tehnike fotografisanja Photoshop Obrada digitalnih fotografija, radno okruženje Tehnike fotografisanja Portret Fotografisanje hrane Nikon priča 	<ul style="list-style-type: none"> Praksa na delu Mobilna fotografija u profesionalnoj upotrebi Konstrukcija fotografske slike Šminka i frizura I deo Photoshop Obrada digitalnih fotografija, radno okruženje Tehnike fotografisanja Portret Fotografisanje hrane Nikon priča 	<ul style="list-style-type: none"> Konstrukcija fotografske slike Šminka i frizura II deo Photoshop Digitalna montaža Veličina digitalne slike
RAZNO	<ul style="list-style-type: none"> Govor fotografije Nov vizuelni jezik fotografije Popularna istorija Fotografija u SFRJ 1946-1970 	<ul style="list-style-type: none"> Izložba Ljudi otvorenih očiju Govor fotografije Nova stvarnost Diskusije U susret novoj fotografskoj sceni 	<ul style="list-style-type: none"> Kritika Bliski pogledi 	<ul style="list-style-type: none"> Vinkovci 2013 Salon fotografije Govor fotografije Henri Cartier-Bresson 4 Memorijal "Dragoljub Tošić" – pobednici konkursa Instagram profil Mobilna fotografija 	
TEHNIKA	<ul style="list-style-type: none"> Olympus PEN E-PL5 InkTec inkdžet papiri i štampa za svaki dan Nikon D5200 Canon PowerShot G15 SUBAL ND4 PRO Dizajn fotoaparata Foto-industrija "King" Regule Kolekcionarski ugao 	<ul style="list-style-type: none"> Olympus Stylus XZ-2 Nikkor AF-S 70-200 mm Fotoaparati – Veliki prikaz kompaktnih sistemskih fotoaparata Foto-industrija Magnjezjumska školjka od fotoaparata Nikon F2 Legende koje traju 	<ul style="list-style-type: none"> Samsung Galaxy Camera Interaktivni fotoaparati Nikon D7100 Sony Cyber-shot DSC-RX1 Superzum objektiv za D-SLR prikaz Balde Kolekcionarski ugao 	<ul style="list-style-type: none"> Canon IXUS 140 D-SLR vodič Epson L800 CISS štampač Achieva QH270-IPSBS SHIMIAN – monitor Adobe Photoshop Lightroom 5 Nikon Coolpix A Meopta Flexaret Kolekcionarski ugao 	

	104 REFOTO, jun	105 REFOTO, jul/avgust	106 REFOTO, septembar	107 REFOTO, oktobar	108 REFOTO, decembar
FOTOGRAFI	<ul style="list-style-type: none"> Nadežda Petrović Prva žena ratni fotograf u Srbiji Josip Klarica U izmaglici vremena Hrvatska novinska fotografija 2012 Valorizacija videnog New Wave Project 	<ul style="list-style-type: none"> Milenko Savović Igra i sklad geometrije Svetlana Dingarac i Fadil Šarki Muški i ženski pogled Edward Steichen Govor fotografije 	<ul style="list-style-type: none"> Steve McCurry U potrazi za licem sveta Zorica Petrović Priča o poslednjim Titanima 	<ul style="list-style-type: none"> Amer Kapetanović Nikon Photo Contest Slavenko Vukasović Hercegovačko plava Marko Stamatović Izložba fotoaparata i fotografija 	<ul style="list-style-type: none"> Tema broja Njujork Nikola Tamindić Nestvarne duše Njujorka Marko Savić Neobičnost svakodnevnice
FOTO-ŠKOLA	<ul style="list-style-type: none"> Konstrukcija fotografske slike Cveće, nakit i drugi ukrasni predmeti Fotografska Istraživanja Na plaži / Planine / Kako od snimka stici do fotografije – obrada Hitna pomoć Kako da snimim nakit? 	<ul style="list-style-type: none"> Konstrukcija fotografske slike Svetlo i senke, predmeti posebne vrste Stop motion Iluzija Animirani gif I Štapom i kanapom Flip Book Popularna istorija Pokretne slike 	<ul style="list-style-type: none"> Adobe Photoshop CC Kreativni oblak Konstrukcija fotografske slike Instant reprodukcija trenutka POLAROID Štapom i kanapom Adapter Animirani gif II Popularna istorija Fotografija i umetnost Govor fotografije Ansel Adams 	<ul style="list-style-type: none"> Lentikularna slika Popularna istorija Polaroid Govor fotografije Imogen Cunningham Adobe Camera Raw verzija 8.x PS CC i obrada video materijala Timelapse 	<ul style="list-style-type: none"> Kako da fotografišem decu Uspomena za ceo život Obrada videa Video slojevi Štapom i kanapom Digitalizacija negativna bez skenera Radionice Master Klas Nikole Tamindžića
RAZNO	<ul style="list-style-type: none"> IUPC 2013 Medunarodni kup podvodne fotografije Popularna istorija Podvodna fotografija 	<ul style="list-style-type: none"> Peti Fotomaraton Novi Sad Dani fotografije u Srbiji Cačak 2013 Photo Days Rovinj Mokri kolodijmski postupak Noć muzeja NS Fotorama 03 Kragujevac Lisabon Nikon priča 	<ul style="list-style-type: none"> Osvrt na dane fotografije Cačak 8. Fotosofija 3. Medunarodni salon fotografije Smederevo 2013 Žisel 2013 41. Med. salon fotografije Ja sam u trendu 	<ul style="list-style-type: none"> 5. Fotofiniš 5. Organ Vida Medunarodni festival fotografije, Zagreb fotografsko iskustvo Nikon priča 	<ul style="list-style-type: none"> RedBull Illume Svet u fokusu Razgovor s modnim fotografima Nasi u Njujorku Popularna istorija MoMa / Decja fotografija Izložba Svet oko nas
TEHNIKA	<ul style="list-style-type: none"> Samsung Galaxy S4P Pametniji i brzi Canon PowerShot N Nikon Coolpix P330 Prikaz podvodnih fotoaparata Šest puta 6x6 Kolekcionarski ugao 	<ul style="list-style-type: none"> Kreativne mobilne aplikacije Samsung NX300 Olympus Stylus XZ-10 Širokougaoni zum objektivu za D-SLR - prikaz Zenitar 16 mm f/2.8 Nikon Sure Color APS Kolekcionarski ugao 	<ul style="list-style-type: none"> Nikon 1 Nikkor 32 mm f/1.2 – pokretni objektiv Superzum digitalni fotoaparati – pregled "Kinezi" Kolekcionarski ugao 	<ul style="list-style-type: none"> Nikon Coolpix P7800 Pregled standardnih objektivu Stativi Snimanje iz vazduha Canon Legria Mini video kamere Gear Acquisition Syndrome Adox 300 C Kolekcionarski ugao 	<ul style="list-style-type: none"> Nikon Df Analogno-digitalna fuzija Sigma 18-35 mm f/1.8 DG HSM Canon EOS 70D Nikon 1 AW1 Otporni avanturista LORDOMAT C35 Kolekcionarski ugao

foto klinika

REČ AUTORA

Zovem se Marko Milošević i trenutno živim u Beogradu, inače dolazim iz Subotice. Fotografijom se bavim svega dva meseca. Sve je počelo kao običan hobi ali sam se brzo zarazio i krenuo ozbiljnije da radim i da skupljam novac za bolju foto-opremu. Još uvek se ne snalazim najbolje u manuelnom podešavanju fotoaparata ali učim polako. Koristim Nikon D3200 s objektivom 18-105 VR. Nisam član ni jednog saveza niti me neko podučava, već uzmem fotoaparat i snimam, tako najbolje učim. Završio sam fakultet za informatiku i menadžment, smer grafički dizajn, na univerzitetu Singidunum. Šaljem vam dvadesetak fotografija, po meni najboljih do sad što sam snimio i zanima me vaše mišljenje.

SAVET

Kao inspiracija za portret, takođe snimljen "iza nečega", može poslužiti čuveni portret Glorije Svonson koju je snimio jednako čuveni Edvard Stajhen (Edward Steichen). Fotografija i njena analiza objavljeni su u ReFoto br. 105 u rubrici Govor fotografije.

MARKO MILOŠEVIĆ

Subotica

U pismu koje nam je poslao Marko Milošević saznali smo da je tek odskoro "zagazio" u fotografske vode ali da iz njih neće tako lako izaći. Istina, fotografija poseduje čudesnu moć da vas privuče i omadija zauvek. U početku mislite kako je sve lako ali kako vam rastu fotografski "apetiti" stvar počinje da se komplikuje jer mogućnosti je mnogo, a da biste se odlučili koju ćete da primenite, morate nešto i da znate. Iskustvo je, naravno, najbolji učitelj ali ni foto-škole i radionice nisu na odmet pa smo i mi u tu svrhu pripremili niz radionica za ovu godinu.

Skoro sve Markove fotografije su crno-bele, a teme variraju od portreta, pejzaža do dokumentarnih prizora. U načelu, Marko dosta dobro vlada kompozicijom, a očigledno je da voli da unosi dramu u svoje fotografije jer većina ima jak kontrast, tj. duboke crne.

Mene je najviše privukao ovaj neobičan portret devojke u kom se Marko lepo poigrao s planovima. Naime, u prvom planu je lišće i još nešto što ne mogu da definišem, dok je lik devojke u drugom planu. Ipak, selektivnom oštrinom, tj. malom dubinskom oštrinom, uspeo je da nam da do znanja šta je na fotografiji primarno. Igranje s planovima je

filmska specijalnost, tj. na filmu snimatelji mnogo više pažnje posvećuju odnosima planovima i prikazom što više planova jer se tako postiže dubina scene i njena kompleksnost, koja ima za težnju da nam što vernije prikaže datu scenu kao realnu.

Imam jednu zamerku, a to je nedovoljno pažljivo izabran prvi plan jer desni čošak fotografije deluje kao nejasna crna fleka i bilo bi lepše da je i tu neko lišće ili sitno granje. Dalo bi fotografiji i "nežniji" izgled.

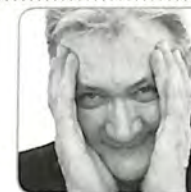
Dopada mi se rakurs iz kog je snimljeno, devojka na taj način deluje nekako odsutno, daleko, potpuno nesvesna fotografa. Svetlo je veoma lepo ali bi bilo

bolje da je putem senki koje lišće baca na devojčino lice, bolje upotrebjeno i iskontrolisano. Na primer, bilo bi bolje da se desno oko malo više nazire, kao i usne. Naravno, ne treba preterivati da se ne izgubi taj odnos prvog i drugog plana, oštrog i neoštrog. Ovde je dat primer kako bi iz celokupnog snimka mogao da se upotrebi izrez koji bi naglasio lice i izbegao crnu fleku. Takođe, obradom su malo otvorenije tamne partije pa je samim tim i njen pogled došao da izražaja.

kreativnost
realizacija

Pošaljite nam vaše fotografije za rubriku Foto-klinika.

Broj fotografija za slanje nije ograničen, a ako imate bilo kakvu zanimljivu priču "iza fotografije", slobodno je priključite uz fotografiju i rado ćemo je objaviti. Refoto, za "Foto-kliniku", Pčinjska 15a, 11000 Beograd; citaoci@refoto.co.rs za Foto-kliniku

Milan Živković
Glavni i odgovorni urednik

Ivana Tomanović
Izvršni urednik

Milica Mrvić
Urednik veb portala

K... Marina Ivanov

Često vidamo fotografije manastira, bilo na stranicama novina, kataloga, knjiga ili na izložbi. Nije lako snimiti tako često fotografisan motiv. Iako je Marinino iskustvo skromno, a alat za fotografisanje najjednostavniji mogući, uspeła je da snimi malo drugačiju fotografiju u kojoj dominira atmosfera, a ne sam objekat. Poznato je da se manastiri većinom nalaze u lepim predelima, na brdu, okruženi šumom, pored reke ili potoka. Priroda ih okružuje, a neretko manastiri imaju i sopstvene veoma lepe bašte. Taj spoj lepog

zdanja i još lepše prirode Marina je dobro uočila i napravila dobru vezu između njih. U tome joj je pomogla i magla, a pretpostavljam i neki od filtara u njenom mobilnom telefonu koji je, za sada, jedini fotoaparat koji poseduje. Sve ukazuje na jesenje vreme: magla, kišom okupan beton, golo granje i slabo svetlo, a jesen uvek nosi sa sobom melanholiu koja tako dobro pristaje ovom svetom mestu. Ceo utisak malo kviri kvadratni predmet u prvom planu, pa je Marina možda mogla da istraži i neki drugi rakurs, a i da ispravi horizont, ako ne u snimanju onda u nekom od editora slike.

SAVET

Savremena tehnologija omogućila nam je da fotografišemo, i to u vrlo prihvatljivom kvalitetu, čak i mobilnim telefonom, što je bilo nezamislivo pre samo par godina. Ipak, čak i tada treba se pridržavati par pravila, a jedno od njih je da horizont bude prav ili ako to već nije, da bude vidljivo kriv, tj. da ga čitamo kao namerno pomeren. Šta god da radite, učinite to tako da nas ubede da ste baš to i hteli!

kreativnost
realizacija

REČ AUTORA

Sve fotografije snimljene su telefonom LG i obradene u običnom programu: Picasa i FotoEditor. Znam da je to daleko od dobrih fotografija, ali ne odustajem! Obožavam fotografiju i dok ne kupim dobar fotoaparat uživaju i ovako u njoj. Značilo bi mi vaše mišljenje, mada ne očekujem da se bilo koja fotografija nađe u časopisu. Fotografije su nastale na putovanju po Kosovu i Metohiji.

VAMPIRES Danijel Manja, Dobo

Ponekad nisam sasvim siguran zašto nam autori šalju pojedine fotografije odnosno šta očekuju da kažemo. Danijel nam

nije poslao nikakav opis uz ove dve fotografije pa smo zato informacije potražili u "izdajničkom" File Info prostoru. Tamo piše da je koristio Canon EOS 7D, objektiv 17-40 i bliceve. Oprema je u redu ali zato ostaje pitanje zašto fotografije onda izgledaju ovako i koja je ideja trebalo da bude sprovedena - kako bi mi shvatili da su u pitanju vampiri.

Na svu sreću to su neki engleski "vampires" što se vidi iz naslova jer ovi naši ni izbliza ne bi bili tako ugladeni niti igraju tako kako nam pokazuje prva fotografija pod nazivom "Vampire dance".

Šalu na stranu prva fotografija ne pokazuje nikakvu igru a mora biti zaista uvećana da bi otkrili da je autor svojim modelima pocrveneo i "presaturisao" oči. Čini mi se da je inspiracija stigla gledanjem jednog od svetskih "blockbustera" i zaista mi je žao što kompletan posao, koji je uključio modele, šminku i garderobu nije dovršen na odgovarajući način i sa istom količinom truda koju je pratilo snimanje.

Najlakši način da otkrijemo greške u obradi jeste da fotografiju prosvetlimo i "povampirimo" sve ono što je autor pokušao da sakrije velikim crnim površinama koje nisu nastale kontrolom rasvete već su doslovno ispunjene četkom i crnom bojom.

SAVET

Jedan od najboljih primera da fotografiju ne treba bazirati na postprodukciji već da obradu treba svesti na minimum jesu fotografije koje su snimili čitaoci tokom naše radionice. Druga stvar jeste da obradu uvek radite na kopiji osnovnog sloja što vam daje mogućnost da se u bilo kom trenutku možete vratiti na original ili da pomoću manipulacija sa transparentijom sloja ublažite preteran efekat što je mnogo lakše nego da sve radite ispočetka. I još jednom ću ponoviti da posebno treba paziti na crne i bele delove fotografije.

Upravo ta crna me je i potakla na taj korak jer mi je zasmetao način na koji svetlo pada na ramena muškog modela i poželeo sam da taj deo fotografije "otvorim" kako bi figura bila jasno i čisto odvojena od pozadine. Ali kada jednom neku površinu maksimalno zacrnite ne postoji nikakav način da se detalji ponovo vrate - izgubljeni su zauvek.

Baš zbog toga neprestano ponavljamo da tokom obrade fotografija proveravate maksimalne količine crne i bele na najtamnijim i najsvetlijim delovima. Za to je najlakše koristiti alat Treshold ili aktivirati opciju Clipping Warning u programu Camera Raw. Sledeći problem jeste nedovršeno i nesavršeno "peglanje" lica. To za rezultat ima nerealni prikaz oblika lica u odnosu na svetlo koje na njega pada. Iako to nije obavezno čini mi se i da treba obratiti pažnju i na razliku u tonovima i boji kože oba modela jer dama na fotografiji "ima više krvi u obrazima" ili njen preobražaj još uvek nije kompletan. A kada je već urađeno retuširanje ostaje pitanje zašto karmin na njenim usnama u velikoj meri i toliko upadljivo prelazi na kožu.

Zaključak koji bi mogao biti izveden jeste da je autor poprilično nemarno odradio postprodukciju relativno dobrog snimanja. Mislim da je, bez nepotrebne i preterane obrade, ovo mogao biti zanimljiv portret dvoje mladih ljudi kojima bi dobra fotografija pre obezbedila dugovečnost negoli prokletstvo večnog vampirskog života.

A što se tiče retuša kože i lica to je jedan od zahtevnijih poslova u obradi fotografija koji zahteva znanje, vreme i pre svega umerenost.

kreativnost

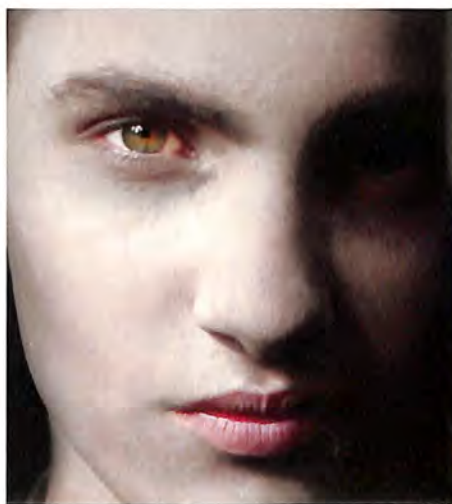
realizacija

1 i 2. Originalne fotografije "Vampire Dance" i "Vampires".

3. Nakon pokušaja prosvetljavanja postaju jasno vidljivi tragovi grube obrade fotografija.

4 i 5. Detalji fotografije "Vampires"

BLACK MAGIC WOMAN Aleksandar Čelebić, Subotica

Aleksandar nam je poslao više fotografija, sa veoma različitim pristupom. Od odabira tema i fotografskog žanra, pa do njihove slične, ali ipak različite finalne obrade. Tu su se našle neke dokumentarne, neke eksperimenatne, neke aranžirane, fotografije, neke u boji, a neke monohromatske u različitim nijansama. Na osnovu svega toga vidim da Aleksandar voli da istražuje i da se ne plaši da se oprobna, i to dosta uspešno, u različitim izazovima koje sebi postavlja.

Fotografija "Black magic woman" (Žena crne magije) je očigledno bila unapred osmišljena i pripremljena budući da se "radnja" dešava, najverovatnije, u nekom parku ili bašti gde nije baš uobičajeno naći krojačku lutku. Naziv, bilo da asocira na pesmu ili ne, nam govori da je u pitanju neki nedostizhan ideal žene ili pre nešto opasno, "zabranjeno voće", predmet maštanja i želje. Osim crne boje malo toga se vidi na samoj fotografiji.

Imamo muškarca koji bi trebalo da posmatra, lutku ili u ovom slučaju predstavu te magične žene, ali on kao da ni ne gleda u njenom pravcu. Takođe, to što je lutka (žena) potpuno u fokusu možda i nije bila najbolja odluka. Da je ona udaljena, u fokusu možda i nije bila najbolja odluka. Da je ona udaljena, u fokusu možda i nije bila najbolja odluka. Da je ona udaljena, u fokusu možda i nije bila najbolja odluka. Da je ona udaljena, u fokusu možda i nije bila najbolja odluka.

kreativnost
realizacija

SAVET

Moram da priznam da mi se na svim fotografijama koje nam je Aleksandar poslao dopala obrada. Svakako mislim da treba da nastavi u svojim istraživanjima i eksperimentima, i da razvija stil koji će najviše odgovarati njegovim temama, a da temama pristupi sa samo još malo većom pažnjom za detalje koji grade, anekad i nose celu piču.

PUTOVANJA® ZA DVOJE MAGAZIN ZA SAVREMENOG PUTNIKA

Poručite pretplatu i prethodne brojeve

ODIGRAJTE ONLINE SLAGALICU I OSVOJITE DVE POVRATNE AVIO KARTE ZA ISTANBUL

011 41 40 965

011 41 40 970

WWW.PUTOVANJAZADVOJE.RS

Nikon 1
SNIŽENE CENE

Nikon1 J1 J1 setovi J1 + 10mm J1 + 10-30mm J1 + 10-30mm + 10mm	Nikon1 J2 J2 set J2 + 11-27,5mm	Nikon1 J3 J3 set J3 + 10-30mm	Nikon1 V2 V2 setovi V2 + 10-30mm V2 + 10-30mm + 30-110mm	Nikon1 S1 S1 set S1 + 11-27,5mm
28.990 din 33.990 din 38.990 din	37.390 din	51.990 din	80.990 din 93.490 din	43.990 din

COOLPIX A
je najmanji na svetu
kompaktni fotoaparati sa
senzorom DX formata.

99.990 din

Nikon 1 AW1
Spreman za podvodne
avanture!

AW1 + 11-27,5mm **89.990 din** **NOVO**

D800 / D800E
36,3 MPix

TELO D800
279.990 din

D800 + 24-70mm **449.990 din**
D800 + 24-120mm VR f/4 **394.990 din**
D800 + 28-300mm VR **374.990 din**

TELO D800E **359.990 din**

D600 / D610
24,3 MPix

TELO D600
169.990 din

D600 + 24-85mm VR **224.990 din**

TELO D610 **219.990 din**

D7100

TELO **119.990 din**

D7100 + 18-105mm VR **144.990 din**

D5200

TELO **76.990 din**

D5200 + 18-55mm VR **85.990 din**
D5200 + 18-105mm VR **99.990 din**

D90 SUPER PONUDA

+ Nikkor objektiv 18-105mm VR + SDHC kartica 4GB
+ Lowepro torba Adventura 140
+ Nikon daljinski okidač ML-L3
+ Manfrotto stativ MK393S-H

93.990 din

D5300 NOVO

TELO **89.990 din**

D5300 + 18-55mm VR **99.990 din**
D5300 + 18-140mm VR **129.990 din**

D7000

TELO **82.990 din**

D7000 + 18-105mm VR **104.990 din**
D7000 + 18-200mm VR II **159.990 din**
D7000 + 18-105mm VR + 70-300mm VR **154.990 din**

D5100

TELO **49.990 din**

D5100 + 18-55mm VR **57.990 din**
D5100 + 18-105mm VR **73.990 din**
D5100 + 18-55mm VR + 55-200mm VR **78.990 din**

D3200

TELO **44.990 din**

D3200 + 18-55mm VR **53.990 din**
D3200 + 18-105mm VR **69.990 din**
D3200 + 18-55mm VR + 55-200mm VR **74.990 din**

D3100 SET

3 GODINE GARANCIJE

D3100 SET sa objektivom 18-55mm VR + Nikon torba CF-EU 05 + SanDisk SD 8GB Ultra **47.990 din**

NIKKOR objektiv

NIKON Obj 10-24mm f/3.5 - 4.5G AF-S DX ED **94.990 din**
NIKON Obj 14-24mm f/2.8G AF-S ED **199.990 din**
NIKON Obj 16-35mm f/4G ED VR **126.990 din**
NIKON Obj 16mm f/2.8D AF Fisheye **95.990 din**
NIKON Obj 18-105mm f/3.5-5.6G ED VR **30.990 din**
NIKON Obj 18-300mm f/3.5-5.6G ED VR **119.990 din**

NIKON Obj 35mm f/1.4G AF-S **191.990 din**
NIKON Obj 24-70mm f/2.8G AF-S **186.990 din**
NIKON Obj 24-85mm f/3.5-4.5G AF-S VR **74.990 din**
NIKON Obj 28-300mm f/3.5 - 5.6G AF-S ED VR **99.990 din**
NIKON Obj 45mm f/2.8D ED PC-E Micro **227.990 din**
NIKON Obj 50mm f/1.4G AF-S **43.990 din**

NIKON Obj 55-300mm f/4.5-5.6G ED VR **44.990 din**
NIKON Obj 60mm f/2.8G ED AF-S Micro **61.990 din**
NIKON Obj 70-200mm f/2.8G AF-S ED VR II **257.990 din**
NIKON Obj 85mm f/1.8G **63.990 din**
NIKON Obj 85mm f/3.5G AF-S DX ED VR Micro **58.990 din**
NIKON Obj 105mm f/2.8G AF-S IF-ED VR II Micro **95.990 din**

NOVO

AF DX 10.5 mm f/2.8G ED Fisheye 83.990 din	AF-S 40 mm f/2.8G ED Micro 29.990 din	AF-S 18-35mm f/3.5-4.5G ED 78.990 din	AF-S 58 mm f/1.4G 195.990 din	AF-S 28 mm f/1.8G 81.990 din	NOVO 18-140 mm f/3.5-5.6G ED DX VR 59.990 din	AF-S 24-120 mm f/4G ED VR 124.990 din	70-200 mm f/4G ED VR 149.990 din
--	---	---	---	--	--	---	--

* cene su podložne promenama

lowepro
Preko 40 godina Lowepro proizvodi najkvalitetnije torbe i rančeve za foto i video opremu

www.lowepro.com

Sling Shot od 7.990 din
Flipside Sport od 11.990 din
Adventura od 2.490 din
Toploader Zoom od 2.990 din
Classified od 8.490 din

lowepro S&F Serija
Modular Carrying System
Sloboda pokreta. Brz pristup. Fleksibilnost. **NOVO**

NATIONAL GEOGRAPHIC WALKABOUT EARTH EXPLORER TORBE I RANČEVI www.geographicbags.com

A1212 Vertical Pouch 2.990 din
5160 Medium Backpack 15.990 din
W2021 Small Holster 4.490 din
2476 Medium Messenger 9.890 din

JOBY
Lak i prenosiv, GORILLAPOD stativ je obavezan za fotografe u pokretu. Savijte ga oko drveta, postavite ga na kamen, postavite ga na stolicu - GORILLAPOD će vam pomoći u bilo kom okruženju.

JOBY GORILLAPOD
SLR-Zoom 5.990 din
SLR-Zoom + Ballhead 9.990 din
Focus + Ballhead 14.990 din
Hybrid 4.490 din
Original 2.490 din
Magnetic 2.990 din
Micro 1.990 din

GORILLATORCH
Torch Blue 3.490 din
Torch Blade 5.990 din

NOVO video-glava MVH500 AH **17.990 din**

Manfrotto www.manfrotto.com

Stativi/tripod
• 055XPB0B 21.590 din
• 190XPB0B 17.690 din
• 190MF3 Mag Fiber 32.990 din

Monopodi
• 394 NOVO 2.890 din
• 679B 5.790 din
• 680B 7.090 din
• 681B HD Pro 6.590 din
• 682B Self Standing 11.990 din

Tripod Compact
• MKC3-H01 6.490 din
• MKC3-P01 6.090 din
• MK394-H 9.990 din
• MK394-PQ 9.590 din

Glava
• 222 11.090 din
• 494RC2 6.590 din
• 496RC2 7.990 din
• 804RC2 8.690 din
• 808RC4 14.390 din
• 324RC2 12.790 din
• 327RC2 19.390 din
• 501HDV 19.990 din
• 054M0-Q2 18.790 din

MH055M8-Q5 33.090 din

Befree **18.990 din**

SanDisk www.sandisk.com

Extreme CompactFlash® kartice
Brzine 60 mb/s, dostupne u kapacitetima od 8 GB do 64 GB, posebno su napravljene da pružaju vrhunske performanse za uređaje koji koriste CF format, sa početnom cenom već od **5.599 din**

SanDisk® SD™ Ultra 30 mb/s class 10
Koristite SD Ultra 30 mb/s karticu i dobićete savršeni sklad brzine i pouzdanosti za snimanje video zapisa u punoj rezoluciji kao i najbolje performanse prilikom fotografisanja. Dostupne u kapacitetima od 8 GB do 64 GB. od **1.499 din**

SanDisk® Extreme SSD drive / od 120 GB do 480 GB
Najbolja i najbrža zamena klasičnih hard-diskova. SATA 6 konekcija. Brzina pisanja 520 i čitanja 550 Mb/s. Sand Force SF-2281 kontroler. Potrošnja električne energije 0,6 W. Nema grejanja. Otporan na udarce. od **17.990 din**

eneloop SANYO vam predstavlja Eneloop - revolucionarnu tehnologiju punjivih baterija sa niskim nivoom samopražnjenja spremnih za rad bez inicijalnog punjenja

Punjač MQN04
sa 2 punjive baterije
sa 4 punjive baterije

Punjač MQN09
Sa 4 AA punjive baterije
Vreme punjenja je 7 sati i 30 minuta

1699/2499 din
2199 din
2899 din

Brzi punjač MQR06
Sa 4 AA 3UWX punjive baterije
Vreme punjenja 4 sata i 30 minuta **4390 din**

HR-3UWX
Pakovanje sa 4 Eneloop punjive baterije veličine AA
Jačine 2500 mAh

3199 din
HR 3UTGB-4UTGB-8BP
Pakovanje sa 8 Eneloop punjivih baterija
Veličina AA (2000 mAh) i AAA (800 mAh)

CREATIVE LIGHT
Pribor za vašu rasvetu vrhunskog kvaliteta po odličnim cenama.

SOFTBOX
Različite dimenzije oktogonalnog, kvadratnog, pravougaonog i strip oblika. **CENA od 5.990 din**

ZILBERICE
Veličina od 50 cm do 120 cm **CENA od 1.490 din**

KISOBRANI
Različitim dimenzijama i površinama: beli, transparentni i srebrni. **CENA od 1.990 din**

do 50% popusta

Profoto

Profoto je priznati svetski lider u proizvodnji elektronske fleš rasvete. Profesionalnim fotografima danas je potrebna izdržljiva, brza i pouzdana fleš rasveta, posebno dizajnirana za digitalnu fotografiju i zahtevne poslove.

D1 Studio KIT 500/500 Air:
2x D1 500 Air, torba, 2 stativa, 2 kišobrana, Profoto Air Remote (potpuna kontrola blac glave daljinskim upravljanjem) **249.900 din**

D1 Studio KIT 500/500:
2x D1 500
torba
2 stativa
2 kišobrana **199.900 din**

ReFoto ponuda

Kupite stare brojeve

UPOTPUNITE SVOJU ARHIVU ČASOPISA REFOTO

(brojevi od 1 do 6, 10, 29, 43 i 45 su rasprodati)

- od broja 9 do 65 cena po komadu je **125 din.**
- od broja 66 do 87 cena po komadu je **175 din.**
- od broja 88 cena po komadu je **250 din.**

plus PTT od 60 din. po komadu

Zbog zahteva čitalaca doštampan je 100. broj cena **250 din.**

Napomena: ponuda s poklonom važi samo za područje Srbije dok traju zalihe! Poklon šaljemo odvojeno od časopisa!

od **125** dinara

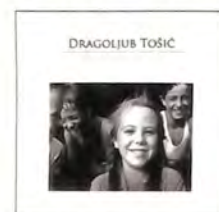
Naručite povezane komplete

- 2002, 2003, 2004, 2005. i 2006. godina po **1.990 din.** (2005. godina, brojevi 27-32 bez 29, po **1.890 din.**)
- 2007. god. (brojevi 39-44 bez 43) po **1.990 din.**
- 2008. god. po **3.290 din.** (2008. godina, brojevi 45-54 bez 45, po **3.090 din.**)
- 2009, 2010. i 2011. godina po **3.290 din.**
- 2012. godina po **3.690 din.**

plus PTT od 160 din. po kompletu

Naša izdanja

"DRAGOLJUB TOŠIĆ"
Foto-monografija,
1.500 din. + 180 din. PTT

"TOMISLAV PETERNEK – ŽIVOT S FOTOGRAFIJOM"
Foto-monografija,
5.000 din. + 400 din. PTT

MILAN ŽIVKOVIĆ: "BANAT" - "DRUGI SAN" - "TERRA RECOGNITA"
Foto-monografije, **9.000 din. + 400 din. PTT.**
Format 24x27 cm, 240 strana, digitalna štampa.
Elektronsko izdanje na www.novinarница.net

JOHN INGLEDEW: "FOTOGRAFIJA"

Izdavač: Donvas, 2013; jezik: srpski; format: 21 x 25 cm, fotografije 25 cm, 272 strane, 450 fotografija; povež: mek; cena: **2.300 din. + 180 din. PTT**

Premijerno! Knjigu "Fotografija" možete kupiti i kod nas! Kontaktirajte nas telefonom ili na e-mail.

Učestvujte i vi u stvaranju časopisa... Kako?

POŠALJITE VAŠE FOTOGRAFIJE ZA SLEDEĆE RUBRIKE:

- ✓ **PUTOPIŠ** Do dvadeset fotografija, kratak tekst u kojem ćete opisati vaše utiske i iskustvo koje ste stekli na putovanju. Fotografije minimalne veličine 18 x 24 cm u rezoluciji 300 dpi, RGB, JPEG. citaoci@refoto.co.rs, subject: Putopis
- ✓ **U FOKUSU** Pošaljite do tri fotografije (po jednom broju časopisa) minimalne veličine 18 x 24 cm u rezoluciji 300 dpi, RGB, JPEG. citaoci@refoto.co.rs, subject: U fokusu
- ✓ **FOTO-KLINIKA** Do pet fotografija minimalne veličine 13 x 18 cm u rezoluciji 300 dpi, RGB, JPEG. citaoci@refoto.co.rs, subject: Foto-klinika
- ✓ **FOTO-AMATER** Do dvadeset fotografija minimalne veličine 13 x 18 cm u rezoluciji 300 dpi, RGB, JPEG. citaoci@refoto.co.rs, subject: Foto-amater

*Uz fotografije je obavezno poslati i izjavu o autorstvu, tj. rečenicu u kojoj garantujete da je to što šaljete vaše delo.

Čitajte naše najnovije izdanje na sajtu www.novinarница.net **NOVINARNICA.**

Od sada aplikacija Novinarnica za tablet i pametne telefone preko Google Play.

FOTO-KONKURS

Učestvujte na godišnjem konkursu časopisa

AUTOPORTRET

putem našeg sajta <http://www.refoto.rs/prijava.html> ili na citaoci@refoto.co.rs, subject: Foto-konkurs

Pošaljite nam fotografije E - POŠTOM

- prikačite fotografije uz vaš mejl i u file info napišite ime i prezime, adresu i eventualno tehničke podatke o fotografiji;
- ograničite veličinu jedne fotografije na 1,5 MB;
- maksimalna težina poruke je 10 MB.

INTERNET

Fotografije za godišnji konkurs **Autoportret**, kao i za rubrike **U fokusu** i **Foto-klinika** možete poslati i preko našeg sajta www.refoto.rs u istoj količini i dimenzijama kao i za slanje putem e-maila. Adresa preko koje možete slati vaše fotografije je: <http://www.refoto.rs/prijava>

POŠTOM

Fotografije narezane na CD. Ako ih šaljete za više rubrika, nije potrebno da šaljete više kompaktnih diskova, već ih samo rasporedite u posebne foldere i imenujte ih nazivom rubrike ili teme. Obavezno napišite podatke u fajl info (ime, prezime, adresa, kontakt, naziv rada, eventualno tehnika rada). Adresa za slanje: ZA REFOTO, Studio One, Pčinjska 15a, 11 000 Beograd.

SPECIJALIZOVANA NIKON PRODAVNICA
• **BEOGRAD** TC Delta City (Jurija Gagarina 16), prizemlje, lokal br. 116 tel: **+381 11 3129 615**
• **NOVI SAD** TC Big (Sentandrejski put 11), lokal br. B45 tel: **+381 21 2701-492** **OD SADA NA NOVOJ LOKACIJI**

www.yellowstore.rs YellowStoreSrbija
Mogućnost plaćanja čekovima.

COOLPIX L28

Rezolucija: 20,1 MegaPiksel, CCD senzor;
Objektiv: 5x optički zum (26-130 mm);
Displej: TFT LCD dijagonale 3 inča (7,5 cm);
Film: 720p HD video-zapis.

8.999,-

COOLPIX S6600

Rezolucija: 16,0 MegaPiksela, CMOS senzor;
Objektiv: 12x optički zum (25-300 mm);
Displej: Pokretljiv TFT LCD dijagonale 2,7 inča (6,7 cm);
Film: 1.080p full HD video-zapis.

21.999,-

COOLPIX P520

Rezolucija: 18,1 MegaPiksela, CMOS senzor;
Objektiv: 42x optički zum (24-1000 mm);
Displej: Pokretljiv TFT LCD dijagonale 3,2 inča (8 cm);
Film: 1.080p full HD video-zapis.

39.999,-

Nikon 1 J1 SET SA OBJEKTIVOM 10mm

Rezolucija: 10,1 MegaPiksel, CMOS senzor, CX format;
Displej: TFT LCD dijagonale 3 inča (7,5 cm);
ISO osetljivost: Auto i Manuelno (ISO 100-6.400);
Film: 1080p Full HD video-zapis.

28.999,-

D5300 SET SA OBJEKTIVOM 18-55mm VR

Rezolucija: 24,2 MegaPiksela, CMOS senzor, DX format;
Displej: Pokretljiv TFT LCD dijagonale 3,2 inča (8 cm);
Osetljivost: Auto i Manuelno (ISO 100-25.600);
AF-sistem: od 39 tačaka;
Film: 1.080p full HD video-zapis.

99.999,-

D600 MOĆ PUNOG FORMATA

Rezolucija: 24,3 MegaPiksela, CMOS senzor, FX format;
Displej: TFT LCD dijagonale 3,2 inča (8 cm);
Osetljivost: Auto i Manuelno (ISO 100-25.600);
AF-sistem: od 39 tačaka;
Film: 1.080p full HD video-zapis.

169.999,-

NIKKOR OBJEKTIVI

NIKON SPORTSKA OPTIKA

NIKON DODATNA OPREMA

O načinu uplate detaljnije na www.refoto.rs ili pišite na pretplata@refoto.co.rs

